

Barn og unges erfaringer med å gi språklig bistand

Proba-rapport nr. 2026-4 , Prosjekt nr. 24078

ISSN: 1891-8093

TB, GMV/LS/RB, JP, 16.1.2026

--

Ikke offentlig

--

Barn og unges erfaringer med å gi språklig bistand

Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Forord

På oppdrag for IMDi har Proba samfunnsanalyse og Agenda Kaupang innhentet kunnskap om barn og unges erfaringer med å gi språklig bistand, og offentlige organers etterlevelse av tolkeloven § 4 om bruk av barn som tolk.

Vi sender en stor takk til alle barn, unge og foreldre som har stilt til intervju og besvart spørreundersøkelsen, og bidratt med sine erfaringer og verdifull informasjon i løpet av prosjektet. Vi takker også CODA og Døveforbundet for praktisk bistand i prosjektet og kommunalt ansatte som har satt av tid til intervjuer i en travel hverdag.

Prosjektleder har vært Tonje Bentzen (Proba), og prosjektteamet har bestått av Gro Malene Vestøl, Lise Solvoll (Proba), Rune Busch (Proba) og Martin Austvoll Nome (Agenda Kaupang). Jens Plahte (Proba) har vært kvalitetssikrer.

Oslo, 16. januar 2026

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
Resymé	1
Bakgrunn	1
Problemstilling og metode	1
Funn og anbefalinger	2
1 INNLEDNING	4
1.1 Bakgrunn	4
1.1.1 Forbud mot bruk av barn som tolk	4
1.1.2 Bruk av tolk i offentlige tjenester	5
1.2 Problemstillinger	6
1.2.1 Begrepsavklaring – «talking» eller «språkhjelp»	7
1.3 Rapportens oppbygning	7
2 METODER	9
2.1 Datakilder	9
2.1.1 Litteraturstudie	9
2.1.2 Spørreundersøkelse til unge mellom 15 og 19 år	13
2.1.3 Spørreundersøkelse til hørende barn av døve foreldre	14
2.1.4 Intervjuer med barn og unge	14
2.1.5 Intervjuer med foreldre	15
2.1.6 Intervjuer med offentlige tjenester	16
2.2 Medvirkning fra unge	20
3 LITTERATURSTUDIE	22
3.1 Arenaer	22
3.2 Omfang	22
3.3 Årsaker til bruk av barn som språkhjelpere	24
3.4 Opplevelser og konsekvenser	25
3.4.1 Ansattes perspektiv	25
3.4.2 Barns perspektiv	25
3.4.3 Tidligere språkhjelperes perspektiv	28
4 OMFANG AV BARNES BISTAND	29
4.1 Språkhjelp i møte med offentlige tjenester	29
4.1.1 Språkhjelp på skolen	29
4.1.2 Språkhjelp i møte med helsevesenet	31
4.1.3 Språkhjelp i møte med andre offentlige tjenester	32
4.1.4 Skriftlig språkhjelp	33
4.1.5 Språkhjelp på andre arenaer	35
4.2 Hvor vanlig er det å gi språkhjelp?	37

4.2.1	Hvor ofte gir barn og ungdom språkhjelp totalt sett	39
4.2.2	Når begynte ungdommene å gi foreldrene språkhjelp?	40
4.2.3	Har språkhjelpen endret seg gjennom oppveksten?	41
5	BARN OG UNGES OPPLEVELSER MED Å GI SPRÅKHJELP	43
5.1	Følelser knyttet til språkhjelp	44
5.2	Språkhjelp som gir kjennskap til sensitive tema	46
5.3	Relasjon mellom foreldre og barn	47
5.4	Språkhjelp på bekostning av egne aktiviteter	48
6	FORELDRES ERFARINGER MED BARN SOM SPRÅKHJELPERE	50
6.1	Hva trenger foreldre språkhjelp til?	50
6.1.1	Hvem har de rundt seg som kan hjelpe dem?	50
6.1.2	Erfaringer med tolk	51
6.2	Følelser knyttet til språkhjelp	51
6.3	Relasjonen mellom foreldre og barn	51
7	KONSEKVENSER FOR BARN OG UNGE, FORELDRE OG ANDRE FAMILIEMEDLEMMER	53
7.1	Økt kunnskap og ferdigheter	53
7.2	Styrket eller svekket språkutvikling	53
7.3	Psykiske og følelsesmessige konsekvenser	54
7.4	Konsekvenser for familiedynamikk og relasjoner	54
7.5	Risiko for brudd på rettssikkerhet og forsvarlige tjenester	56
8	OFFENTLIGE ANSATTES ERFARINGER MED BRUK AV TOLK OG BARN SOM SPRÅKHJELPERE	57
8.1	Kjennskap til tolkeloven og rutiner for bruk av tolk	57
8.2	I hvilke situasjoner brukes barn som språkhjelpere?	57
8.2.1	Skole	57
8.2.2	Navn	59
8.2.3	Barnevernstjenesten	60
8.2.4	Legevakt	61
8.2.5	Oppsummering	62
9	OFFENTLIGE ORGANERS ETTERLEVELSE AV TOLKELOVEN § 4 OM FORBUD MOT BRUK AV BARN TIL TOLKING OG FORMIDLING AV INFORMASJON	64
10	ANBEFALINGER TIL IMDI	68
10.1	Veilednings- og informasjonsarbeid	69
10.1.1	Om «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» og «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet»	69
10.1.2	Kampanje og nettside	69
10.1.3	Om skriftlig informasjon og kommunikasjon	70
	LITTERATURLISTE	71

VEDLEGG 1 PUBLIKASJONER I LITTERATURSTUDIEN	73
VEDLEGG 2 SCRIPT TIL UTTREKK AV STATISTIKK FRA MICRODATA.NO	75
VEDLEGG 3 – DETALJERTE OMTALER OG FIGURER	76

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Tolkeloven § 4 forbyr bruk av barn som tolk. Rapporten undersøker omfang, erfaringer og konsekvenser av at barn og unge gir språklig bistand («språkhjelp») til foreldre. Studien bygger på litteraturgjennomgang, spørreundersøkelse til ungdom med innvandrereforeldre og hørende barn av døve foreldre, samt intervjuer med barn, foreldre og ansatte i skole, Nav, barnevern og legevakt. Funnene viser at språkhjelp er utbredt, både i kontakt med offentlige tjenester og i hverdagslige situasjoner, særlig i form av skriftlig bistand. Barn og unge rapporterer både positive sider som mestring, ansvar og økt innsikt i samfunnet, og belastninger som stress, bekymring, innblikk i sensitive tema og at språkhjelpen kan gå på bekostning av skole og fritid, samt påvirke maktforhold og roller i familien. Foreldre er ofte takknemlige, men samtidig bekymret for belastningen på barna. Rapporten konkluderer med at etterlevelsen av tolkeloven § 4 samlet sett ikke er tilstrekkelig. Det er behov for økt bevissthet om situasjoner der det er risiko for at barn yter språkhjelp og hvordan tjenestene skal etterleve tolkeloven § 4. Vi anbefaler IMDi å styrke sitt veilednings- og informasjonsarbeid.

Bakgrunn

Offentlige ansatte skal som hovedregel ikke bruke barn til tolking eller formidling av informasjon. Forbudet mot bruk av barn som tolk ble innført i forvaltningsloven § 11 e i 2016, og senere flyttet til tolkeloven § 4. Forbudet ble blant annet begrunnet i hensynet til barns beste, risiko for rollekonflikt og urimelig ansvar, samt behovet for kvalifisert tolking for å ivareta rettssikkerhet og likeverdige tjenester.

IMDi ønsket mer kunnskap om hvor ofte barn brukes som språkhjelpere, i hvilke sektorer/virksomheter dette skjer, og hvordan barn og foreldre opplever det. Rapporten «Barn og unges erfaringer med å gi språkhjelp» er utarbeidet av Proba samfunnsanalyse og Agenda Kaupang. Formålet med prosjektet er å etablere et bedre kunnskapsgrunnlag for å kunne gi treffsikker veiledning og tiltak for å redusere omfanget av barns språkhjelp.

Målgruppene for undersøkelsen har vært nyankomne barn og unge i flyktningfamilier fra Ukraina, barn og unge av foresatte fra andre land i familier hvor minst en av de foresatte har begrensede norskkunnskaper, herunder flyktninger og personer som ankommer av andre innvandringsårsaker som arbeidsinnvandrere og familie-gjenforente, samt hørende barn av døve foreldre.

Problemstilling og metode

I prosjektet har vi undersøkt følgende problemstillinger:

- 1) I hvilket omfang beskriver barn og unge at de gir språklig bistand i til sine foresatte?
 - a) På hvilke områder hjelper barn og unge sine foresatte til å forstå informasjon fra offentlige organer?

- 2) Hvordan opplever barn og unge å gi språklig bistand, både i enkeltsituasjoner og avgrensede kontekster, men også helhetlig og over tid?
- 3) Hvilke konsekvenser har det for barn og unge, deres foreldre og andre familiemedlemmer?
- 4) Hvordan er offentlige organers etterlevelse av tolkeloven § 4 om forbud mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon?
 - a) Hvis etterlevelsen er lav – hvor ofte og i hvilke sektorer og virksomhetstyper er det lav etterlevelse av tolkeloven § 4?
 - b) Hva er årsaker til eventuell lav etterlevelse?
 - c) I hvilken grad er barns språklige bistand synlig for ansatte i offentlige?

Metodene i prosjektet har vært litteraturstudie, spørreundersøkelse til unge med innvandrerbakgrunn mellom 15 og 19 år, spørreundersøkelse til hørende barn av døve foreldre, samt kvalitative intervjuer med barn og unge, foreldre og representanter for utvalgte offentlige tjenester.

Funn og anbefalinger

Vi benytter begrepet «språkhjelp» i stedet for «tolking». Tolking er en profesjon med krav til kompetanse, nøytralitet og etiske standarder, mens våre undersøkelser viser at barn som gir språkhjelp, opptrer som familiemedlemmer, og kan tilpasse og filtrere informasjon ut fra lojalitet, kompetanse, beskyttelsesbehov og egne interesser. Barns språkhjelp er derfor vesensforskjellig fra tolking, og bør forstås og behandles som et eget fenomen.

Spørreundersøkelser og intervjuer viser at det er vanlig at barn og unge gir språkhjelp til foreldre med svake norskferdigheter. Språkhjelpen skjer både i kontakt med offentlige tjenester og i mer hverdagslige situasjoner. Videre skjer det både i muntlig kommunikasjon og i form av skriftlig og digital hjelp. For hørende barn av døve foreldre beskrives språkhjelp som en grunnleggende del av oppveksten og familielivet. Språkhjelpen omfatter både ren oversetting og forklaring og kontekstualisering av innholdet i skriftlig eller muntlig kommunikasjon. Skriftlig bistand fremstår som mest utbredt.

Vår undersøkelse viser at ungdommer har svært blandede og sammensatte erfaringer med og opplevelser av å gi språkhjelp. Mange ungdommer opplever stolthet, mestring, økt kunnskap, språklig kompetanse og tidlig innsikt i hvordan samfunnet fungerer. Noen opplever at språkhjelpen bidrar til å styrke relasjonen til foreldrene og gir barna en viktig rolle i familien. Samtidig får barn og unge innblikk i sensitive og belastende tema, og flere beskriver stress, bekymring, dårlig samvittighet og opplevelse av at det å være språkhjelper er et stort ansvar, særlig når det gjelder helse, økonomi eller rettigheter. Språkhjelpen kan for noen gå på bekostning av egne aktiviteter, skolearbeid og fritid.

Foreldre er ofte takknemlige og stolte av barna som hjelper dem. Samtidig er flere urolige for belastningen barna utsettes for. Foreldre forteller at barnas språkhjelp kan styrke samholdet i familien, men samtidig at det kan bidra til et skjevt maktforhold.

Bruk av tolketjenester varierer mye mellom norske kommuner, og flere kommuner har påfallende lave utgifter til tolk relativt til innvandrerbefolkningens størrelse. Ansatte i de

offentlige tjenestene vi har snakket med (skole, Nav, barnevern og legevakt) oppgir i hovedsak at barn ikke brukes som tolk. Flere har likevel enkelte erfaringer med at barn gir språkhjelp til foreldre. Ansatte oppgir uklare rutiner for tolkebruk og lite oppmerksomhet fra ledelsen på bruk av tolk.

Vår undersøkelse avdekker at kommunale tjenesters etterlevelse av tolkeloven § 4 om forbud mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon i mange tilfeller er god, men samlet sett ikke god nok. Fra datamaterialet kan vi se at mange ungdommer i stor utstrekning brukes som språkhjelpere både i møter med offentlige tjenester og i skriftlig kommunikasjon med tjenestene. Vi har grunn til å tro at mange av disse situasjonene ikke kan forklares med unntakshjemlene fra tolkeloven § 4, altså i nødssituasjoner eller i tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig.

Det er behov for økt bevissthet om situasjoner der det er risiko for at barn yter språkhjelp og hvordan tjenestene skal etterleve tolkeloven § 4. Vi anbefaler IMDi å styrke sitt veilednings- og informasjonsarbeid om tolkeloven, særlig for å redusere bruk av barn som språkhjelpere. IMDi bør i dialog med offentlig sektor aktivt vise til «veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» og «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet», og samtidig bidra til å bevisstgjøre ansatte om konsekvenser for barn og krav om vurdering av barnets beste. IMDi anbefales også å oppfordre fagdirektorater til å utvikle og dele eksempler på retningslinjer som tydelig angir når tolk skal brukes, bevisstgjør rundt unntaksbestemmelser og hvordan barn kan skjermes fra å være språkhjelpere.

1 Innledning

Tolkeloven § 4 fastslår at offentlig ansatte som hovedregel ikke skal benytte barn til tolking eller formidling av informasjon i kontakten mellom offentlige organer og minoritetsspråklige innbyggere. Likevel forekommer det (f.eks. Bønnhoff 2019). Barn kan gi språklig bistand i møter, eller være til stede i møter og samtaler og i ettertid gjengi innholdet til sine foreldre som ikke behersker norsk. Barn kan også involveres i å formidle innholdet i skriftlig informasjon. Det er imidlertid liten kunnskap om hvor ofte det forekommer at barn fungerer som tolk for sine foreldre, i hvilket omfang det skjer for det enkelte barn, og hvordan de barna og ungdommene som det gjelder, opplever oppgaven som språkhjelpere.

IMDi ønsket å få mer kunnskap om hvor mye barn benyttes til språklig bistand for sine foreldre og familier. Direktoratet ønsket å få innsikt i hvilke virksomhetstyper og samfunnssektorer det eventuelt forekommer. Videre var det et ønske om å få kunnskap om hvordan barn og foreldrene opplever det. Formålet med prosjektet er å få et bedre kunnskapsgrunnlag for å kunne gi treffsikker veiledning og utforme eventuelle tiltak dersom undersøkelsen avdekket behov for dette.

På oppdrag for IMDi har Proba samfunnsanalyse i samarbeid med Agenda Kaupang undersøkt disse spørsmålene.

I kapittel 1 redegjør vi for bakgrunnen for forbud mot bruk av barn som tolk, omfang av bruk av tolketjenester, problemstillinger med begrepsavklaring, metode og rapportens oppbygging.

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Forbud mot bruk av barn som tolk

I 2016 vedtok Stortinget et forbud mot bruk av barn som tolk. Forbudet ble nedfelt i forvaltningsloven § 11e, og videreført i tolkeloven (2022), hvor det i § 4 heter at offentlige organer ikke skal bruke barn til tolking eller annen formidling av informasjon.

Tolkeloven pålegger også offentlige tjenester å bruke kvalifisert tolk i møte med personer som ikke kan kommunisere forsvarlig uten tolk (jf. § 7).^{1 2} Offentlige tjenester har ansvaret for å vurdere behovet for tolk, bestille kvalifisert tolk ved behov, og skal dekke kostnader knyttet til tolkebruk i offentlig sektor.

Begrunnelsen for å innføre en egen bestemmelse om forbud mot bruk av barn som tolk, var blant annet at barnet blir satt i en rollekonflikt når barnet blir satt til å tolke eller formidle informasjon mellom et forvaltningsorgan og en privat person (Prop 65 L, 2015–2016). Videre kan det oppstå en forventning om at barnet skal ivareta interessene til voksne familiemedlemmer i deres kontakt med forvaltningen. Mange forvaltningssaker gjelder vanskelige sider ved de voksnes livssituasjon som barn ikke bør involveres i, eller oppleve ansvar for. Konklusjonen var at det å bruke barn som tolk ofte ikke vil være til barnets beste (Prop 65 L, 2015–2016).

Bakgrunnen for å innføre tolkeloven (2022) var vedvarende utfordringer knyttet til underforbruk av tolk og underforbruk av kvalifisert tolk, som påpekt av tolkeutvalget

¹ Med kvalifisert tolk, menes en tolk som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister (Tolkeloven 2022 § 7).

² Nasjonalt tolkeregister er et offentlig innsynsregister over kvalifiserte tolker i Norge.
<https://www.tolkeregisteret.no>

(NOU 2014: 8). Underforbruk av tolk innebærer at personer med et reelt behov for tolk, ikke får tilbud om tolk. Underforbruk av kvalifisert tolk innebærer at ufaglærte tolker, eller tredjepersoner, brukes som tolk.

Tolkeloven skal sikre at offentlige tjenester bruker tolk i møte med personer som ikke kan kommunisere uten tolk, og at tolker holder en faglig forsvarlig standard. Loven skal bidra til å sikre rettssikkerhet og forsvarlig hjelp og tjeneste for personer som ikke kan kommunisere forsvarlig med offentlige organer uten tolk (jf. § 1). I forvaltningsloven var det ikke en generell plikt til bruk av tolk, men veiledningsplikten kunne i visse tilfeller medføre en plikt til å bruke tolk (Prop. 156, 2020–2021). Plikten til å bruke tolk framgikk også i ulike forskrifter og særlover – eksempelvis var tolkebruk i helsevesenet blant annet styrt av pasient- og brukerrettighetsloven, helse- og omsorgstjenesteloven og forskrift om fastlegeordning i kommunene.

Unntak fra forbudet mot bruk av barn som tolk

Selv om det er et forbud mot bruk av barn som tolk i Norge, åpner tolkeloven § 4 for at barn *unntaksvis* kan brukes til tolking eller formidling av informasjon. I § 4 heter det at unntak kan gjøres når det er nødvendig i nødssituasjoner eller i tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig. Hva som anses som en «nødssituasjon» eller «forsvarlig» defineres ikke av tolkeloven, men utdypes i forarbeidene til loven (Prop 65 L 2015–2016 og Prop. 156 L 2020–2021, s. 29). Det fremgår blant annet at

Unntaket for nødssituasjoner gir adgang til å bruke barn som tolk når det er et akutt behov for det, men skal ikke praktiseres for vidt. I nødssituasjoner kan situasjonen tilsi at informasjonsformidling ikke kan vente, for eksempel i kontakt med nødsentral, ambulanse eller sykehus i forbindelse med trafikkulykker, akutte og alvorlige sykdoms- eller skadetilfeller og brann. Barn kan bare brukes som tolk i en nødssituasjon dersom det er nødvendig. Hvis det finnes andre alternativer for å videreformidle den nødvendige informasjonen, skal barnet ikke brukes som tolk. (...). Nødssituasjoner kan også omfatte situasjoner der det er snakk om å redde vesentlige økonomiske interesser, for eksempel ved brann, oversvømmelser, store lekkasjer, strømbrudd eller lignende.

Det må gjøres en konkret vurdering av hver enkelt situasjon, og det må vurderes hvor rask tolk kan kontaktes. Det kan noen ganger være aktuelt med en alternativ løsning i den første akutte fasen, fram til kvalifisert tolk kan overta i den videre kommunikasjonen. Bruk av fjerntolking skal vurderes. (Prop. 156 L 2020–2021, s. 78)

Videre fremgår det at det også gis mulighet for at barn kan formidle beskjeder til foreldre i sektorer der dette er vanlig, for eksempel i skolen (Prop 65 L og Prop. 156 L, s. 29). I vurderingen må det tas hensyn til sakens art, hva alternativene er, forhold ved barnet, barnets alder og modenhet og den totale belastningen. Det understrekes at det skal være en høy terskel», og at det bare i mer trivielle og hverdagslige saker det kan være aktuelt å bruke barn som tolk etter dette unntaket». Det anses ikke forsvarlig dersom det finnes andre muligheter for tolking i den aktuelle situasjonen.

1.1.2 Bruk av tolk i offentlige tjenester

Prinsippet om likeverdige offentlige tjenester er en viktig verdi i forvaltningen. God og tydelig kommunikasjon er en forutsetning for likeverd. Det er med på å sikre rettssikkerhet og forsvarlig hjelp i møte med offentlige organer. Samtidig kan språk være en barriere for minoritetsspråklige i møte med myndighetene. Det å mestre hverdagsnorsk er ikke alltid tilstrekkelig i situasjoner hvor det skal formidles spesialisert informasjon, som detaljer og begreper knyttet til diagnoser, behandlingsforløp,

saksbehandling, institusjoner eller byråkrati (jf. Söderström et al., 2011). Det er kjent at minoritetsspråklige da kan ty til familie og venner for å få hjelp til å forstå, selv om bruk av kvalifisert tolk i mange tilfeller er nødvendig og lovpålagt.

I 2024 ble det gjennomført om lag 1,3 millioner tolkeoppdrag i Norge. Sammenlignet med 2023 utgjorde det en estimert vekst på sju prosent for talespråk og en nedgang på en prosent for tegnspråk- og skrivetolking (Oslo Economics, 2025). I 2024 var halvparten av alle tolkeoppdrag i kommunal sektor innen helse og omsorg og sosialtjenester. Videre utgjorde barnevern nær elleve prosent, integrering 16 prosent, mens skole og barnehage til sammen utgjorde nær syv prosent. De hyppigst etterspurte språkene ved bestilling av tolk er arabisk (18 prosent), ukrainsk (18 prosent), russisk (16 prosent), polsk (syv prosent) og norsk tegnspråk.

En sammenligning av norske kommuner viser imidlertid at det varierer betydelig hvor mye tolk de bruker, sett i forhold til størrelsen på kommunenes innvandrerbefolkning (Agenda Kaupang 2025). Flere kommuner bruker påfallende lite tolk, enten på kommunenivå eller innen bestemte tjenesteområder. Det indikerer at det er en risiko for at offentlige organer ikke alltid bruker tolk når de må. Da øker også sjansen for at andre må bistå med oversettelse. Det inkluderer barn og unge som gir språkhjelp.

1.2 Problemstillinger

I prosjektet har vi undersøkt følgende problemstillinger.

1. I hvilket omfang beskriver barn og unge at de gir språklig bistand i til sine foresatte?
 - a. På hvilke områder hjelper barn og unge sine foresatte til å forstå informasjon fra offentlige organer?
2. Hvordan opplever barn og unge å gi språklig bistand, både i enkeltsituasjoner og avgrensede kontekster, men også helhetlig og over tid?
3. Hvilke konsekvenser har det for barn og unge, deres foreldre og andre familiemedlemmer?
4. Hvordan er offentlige organers etterlevelse av tolkeloven § 4 om forbud mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon?
 - a. Hvis etterlevelsen er lav – hvor ofte og i hvilke sektorer og virksomhetstyper er det lav etterlevelse av tolkeloven § 4?
 - b. Hva er årsaker til eventuell lav etterlevelse?
 - c. I hvilken grad er barns språklige bistand synlig for ansatte i offentlige tjenester?

Språklig bistand omfatter her både oversetting og forklaring av skriftlige dokumenter og informasjon, bistand med digitale verktøy, språklig bistand i avtalte møter med offentlige tjenester (som for eksempel legebekrø), og språklig bistand i mer ad hoc-regede møter med offentlige tjenester (som for eksempel på skolen).

Prosjektet er avgrenset til følgende målgrupper:

- nyankomne barn og unge i flyktningfamilier fra Ukraina
- barn og unge av foresatte fra andre land i familier hvor minst én av de foresatte har begrensede norskkunnskaper, herunder flyktninger og personer som

- ankommer av andre innvandringsårsaker som arbeidsinnvandrere og familiegjenforente
- hørende barn av døve foreldre.

1.2.1 Begrepsavklaring – «tolking» eller «språkhjelp»

Hva gjør et barn som gir språklig bistand sammenlignet med en tolk? Spørsmålet er sentralt fordi det handler om hvordan vi skal definere det som denne rapporten handler om. Vi redegjør for denne viktige distinksjonen i det følgende.

Forskningslitteraturen bruker gjerne begrepet «child language brokering» for å omtale fenomenet, noen ganger forkortet til «CLB». Valget om å kalle det noe annet enn «tolking» eller «oversettelse» er ikke tilfeldig. Argumentet er noenlunde som følger: «Tolking» viser til profesjonsutøvelse og knyttes til forventninger om et visst nivå av kompetanse, gjerne også formelle kvalifikasjoner. Profesjonsutøvelsen er bundet av etiske retningslinjer og standarder for god tolkeskikk. Det innebærer for eksempel at de skal opptre upartisk, ikke misbruke informasjon, og oversette alt som blir sagt uten å legge til, trekke fra eller på andre måter fordreie informasjonen.

Et barn som settes i denne situasjonen oppfyller ingen av disse kravene, og får dermed en annen funksjon. Barn har ikke kompetansen eller de formelle kvalifikasjonene til en tolk. Noen ganger strekker verken begrepsapparatet eller ordforrådet til. Barn holder seg ikke til profesjonelle standarder, men er i stedet preget av sin egen samvittighet, lojalitet til familien og andre hensyn som er viktige for dem i egen hverdag. Barn er ikke upartiske. De finner seg i situasjoner der de berøres både direkte og indirekte av utfallene. De kan heller ikke forventes å oversette nøytralt og fullstendig. De kan oppsummere i stedet for å gjengi, legge til informasjon de mener er relevant, justere eller utelate informasjon for å ivareta egne interesser eller andre hensyn de mener er viktige i situasjonen. De kan også gå lengre enn en tolk i å forklare en situasjon for de andre partene. Det kan handle om å gi bakgrunnsinformasjon, kontekst og ulike forklaringer av rammene for en situasjon, for at de voksne deltakerne skal forstå hva som skjer. De kan også bruke ulike strategier for å beskytte seg selv og deltakerne (se for eksempel Crafter og Iqbal 2020; Gustafsson m.fl. 2019; Lucas 2021).

Derfor er svaret på spørsmålet «Hva gjør et barn som tolker?» at det er noe ganske annet, og langt mer, enn det en tolk gjør. Da er det god grunn til å bruke et annet begrep enn «tolking» om barns rolle med å bistå i kommunikasjonen mellom minoritetsspråklige voksne og majoritetssamfunnet. I denne rapporten kaller vi det «barns språkhjelp». Hensikten er å gi «child language brokering» – som direkte oversatt blir det uhensiktsmessige «språkmekling» – en norsk språkdrakt, uten å gjøre det unødvendig teknisk.

1.3 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 redegjør vi for datakildene og metodene som vi har brukt i dette prosjektet. Vi beskriver også medvirkning fra unge i prosjektet.

Kapittel 3 presenterer en litteraturstudie av feltet «barn som gir språkhjelp» og tar for seg arenaer, omfang, årsaker og opplevelser av å gi språkhjelp slik det fremgår i litteraturen.

I kapittel 4 beskriver vi i hvilke situasjoner og arenaer barn og unge oppgir at de gir språkhjelp, hvor vanlig det er at de gir språkhjelp, skriftlig språkhjelp og endringer i språkhjelp gjennom oppveksten. Kapittelet er basert på en spørreundersøkelse til ungdom og intervjuer med unge.

Kapittel 5 presenterer barn og unges opplevelser med å gi språkhjelp. Her har vi undersøkt hvilke følelser barn og unge har knyttet til å gi foreldre språkhjelp, hvordan språkhjelp påvirker relasjonen mellom barn og foreldre, hvorvidt språkhjelpen fører til at barn får kjennskap til sensitive tema og om språkhjelp til foreldre går på bekostning av barnas fritid og egne aktiviteter.

Kapittel 6 tar for seg foreldres erfaring med å få språkhjelp fra sine barn. Her beskriver vi hva foreldre trenger hjelp til, hvorvidt de har tilgang til andre aktører som kan bidra med språkhjelp, erfaringer med bruk av tolk og hvordan de opplever at språkhjelpen påvirker relasjonen til barna.

I kapittel 7 oppsummerer vi konsekvenser av at barn gir språkhjelp til sine foreldre, for barna, foreldrene og andre familiemedlemmer. Her diskuterer vi også språkhjelpens betydning for rettsikkerhet og forsvarlige tjenester til personer som ikke behersker skriftlig og/eller muntlig norsk.

Kapittel 8 presenterer offentlig ansattes erfaringer med bruk av tolk og barn som språkhjelpere ved fire kommunale tjenester (skole, Nav, barnevern og legevakt).

I kapittel 9 drøfter vi offentlige organers etterlevelse av tolkelovens forbud om å bruk barn som tolk.

Kapittel 10 presenterer våre anbefalinger for å redusere omfanget av barns språkhjelp.

2 Metoder

I prosjektet har vi gjennomført en breddekartlegging blant barn og unge, og en dybdestudie blant barn og unge, foreldre og ulike kommunale tjenester.

Vi har brukt flere datainnsamlings- og analysemetoder, som til sammen belyser problemstillingene:

- Litteraturstudie
- Bakgrunnsanalyse av data fra kommunal leverandørdatabase og microdata.no
- Spørreundersøkelse til unge mellom 15-19 år
- Intervjuundersøkelse med barn, foreldre og offentlige instanser

2.1 Datakilder

2.1.1 Litteraturstudie

Vi har utarbeidet en litteraturstudie av undersøkelser i Norge, Norden og eventuelle andre sammenlignbare land om hva offentlig ansatte rapporterer om å involvere barn i tolking og formidling av informasjon. Spørsmålet er på hvilke arenaer barn tolker, hvor ofte det forekommer, og hvilke konsekvenser det har.

Da vi planla prosjektet, så vi at det var flere problemstillinger som litteraturstudien kanskje kunne belyse. Hva sier barn og unge selv om omfanget av deres språklige bistand, på hvilke områder det skjer, hvordan de opplever det, og hvilke konsekvenser det har? I den grad offentlige tjenester lar barn tolke i kommunikasjonen mellom tjenesten og innbyggerne, hva er årsaken?

I arbeidet med litteraturstudien har vi gått frem slik: Først har vi utviklet en søkestrategi som vi har operasjonalisert i søkestrenger med synonymer og tilgrensende begreper. Deretter har vi gjennomført søk med Google Scholar og Google. Så har vi gått gjennom søkeresultatene og inkludert eller ekskludert publikasjonene etter bestemte kriterier. I tillegg har vi inkludert relevante publikasjoner som vi har funnet i referanselistene ved gjennomlesing, og som vi har fått tips om fra fagfolk. Etter å ha tatt stilling til hvilke publikasjoner som skulle inkluderes, har vi lest studiene og trukket ut data som belyser problemstillingene.

Søkestrategi

Vi har utviklet søkestrategien ved å bruke den såkalte PCC-tilnærmingen (Peters mfl. 2020). PCC står for *population*, *concept* og *context*. PCC er en god metode for å tenke systematisk rundt hvordan problemstillingene kan lede til en søkestrategi og operasjonaliseres i søkestrenger. Hvert av de tre elementene P–C–C må spesifiseres. Populasjonen er menneskene som problemstillingene gjelder og kjennetegnene ved disse. Konseptet er begrepene som beskriver tematikken for problemstillingene. Konteksten er den spesifikke sammenhengen som problemstillingene gjelder for, slik som et bestemt samfunnsområde eller land.

I vårt arbeid med søkestrategien satte vi først opp en overordnet PCC-tabell (Tabell 1 Overordnet PCC-tabell).

Tabell 1 Overordnet PCC-tabell

Populasjon	Konsept	Kontekst
Nyankomne barn og unge i flyktningfamilier fra Ukraina Barn og unge i familier der minst én foresatt har begrensede norskkunnskaper (inkl. flyktninger, arbeidsinnvandrere, familiegjennforente) Hørende barn av døve foreldre	Bruk av barn som tolk eller formidler av informasjon Offentlig ansattes rapportering om barns involvering i tolking Barn og unges egne opplevelser av å opptre som tolk/språkhjelper Konsekvenser for barn og deres familier	Offentlig sektor

Deretter satte vi opp en mer detaljert PCC-tabell med forslag til søkeord på både norsk og engelsk (Tabell 2).

Tabell 2 Detaljert PCC-tabell

Populasjon	Konsept	Kontekst
nyankomne barn, nyankomne unge, flyktningbarn, barn i flyktningfamilier, ukrainske flyktninger, barn av ukrainske flyktninger, minoritetsspråklige barn, barn i innvandrerfamilier, barn av arbeidsinnvandrere, barn av familiegjennforente, barn i språksårbare familier, CODA (Children of Deaf Adults), hørende barn av døve foreldre, barn i tospråklige døve familier	barn som tolk, barn som språkformidler, barn som kulturtolk, uformell tolking, familiemedlemmer som tolker, barn som oversettere, offentlig sektor, offentlig ansatte, profesjonelle og tolking, bruk av barn i tolking, myndigheters bruk av barn som tolk, barns erfaringer med tolking, barns opplevelser som språkformidlere, barns perspektiv på tolking, psykologiske konsekvenser av tolking, konsekvenser for barn, tolkeansvar og stress, barns belastning, barns rettigheter, påvirkning på skolegang, familiedynamikk	helsevesen, skole, barnevern, sosialtjeneste, politi, NAV, offentlig forvaltning, offentlige tjenester, kommunale tjenester, statlige tjenester, legekontor, sykehus
newly arrived children, newly arrived youth, refugee children, children in refugee families, Ukrainian refugees, children of Ukrainian refugees, minority language children, children in immigrant families, children of labor migrants, children of family reunification migrants, children in language-vulnerable families, CODA (Children of Deaf Adults), hearing children of deaf parents, children in bilingual deaf families	child interpreting, child language brokering, child cultural mediation, informal interpreting, family member interpreting, child translation, public sector, public employees, professionals and interpreting, use of children in interpreting, governmental use of child interpreters, children's experiences with interpreting, children's perspectives on language brokering, psychological impact of interpreting, emotional consequences of	healthcare, education, child welfare services, social services, police, public administration, public services

	interpreting, impact on children, interpreting responsibility and stress, children's burden, children's rights, effect on education, family dynamics	
--	--	--

PCC-tabellene er først et resultat av prosjektets problemstillinger (Tabell 1) og deretter et resultat av arbeid med synonymer og tilgrensende begreper (Tabell 2). Basert på disse, utviklet vi følgende søkestrenger tilpasset bruk i Google Scholar (Tabell 3) og Google (Tabell 4).

Tabell 3 Søkestrenger til Google Scholar

norsk	barn unge ungdom nyankomne minoritet flyktning minoritetsspråklig innvandrertolk språkformidler oversetter helsevesen skole barnevern sosialtjeneste "sosiale tjenester" politi NAV lege sykehus "offentlige tjenester" "kommunale tjenester"
	barn unge ungdom nyankomne minoritet flyktning minoritetsspråklig innvandrertolk språkformidler oversetter ukrainsk ukraina tolk språkformidler oversetter helsevesen skole barnevern sosialtjeneste "sosiale tjenester" politi NAV lege sykehus "offentlige tjenester" "kommunale tjenester"
	"kids * deaf adults" "children * deaf adults" "hørende barn * døve foreldre" tolk språkformidler oversetter helsevesen skole barnevern sosialtjeneste "sosiale tjenester" politi NAV lege sykehus "offentlige tjenester" "kommunale tjenester"
svensk	barn unga ungdom nyanlända minoritet flyktning minoritetsspråklig invandrare tolk språkförmedlare översättare hälso- och sjukvård skola socialtjänst barnskydd "sociala tjänster" polis Försäkringskassan läkare sjukhus "offentliga tjänster" "kommunala tjänster"
	"kids * deaf adults" "children * deaf adults" "hörande barn * döva föräldrar" tolk språkförmedlare översättare hälso- och sjukvård skola socialtjänst barnskydd "sociala tjänster" polis Försäkringskassan läkare sjukhus "offentliga tjänster" "kommunala tjänster"
dansk	børn unge ungdom nyankomne minoritet flygtning minoritetssproget indvandrertolk sprogformidler oversætter sundhedsvæsen skole børneværn socialtjeneste "sociale tjenester" politi læge sygehus "offentlige tjenester" "kommunale tjenester"
	"kids * deaf adults" "children * deaf adults" "hørende børn * døve forældre" tolk sprogformidler oversætter sundhedsvæsen skole børneværn socialtjeneste "sociale tjenester" politi læge sygehus "offentlige tjenester" "kommunale tjenester"

Tabell 4 Søkestrenger til Google

norsk	"barn som tolk" OR "barn som språkformidler" OR "bruk av barn til tolking"
engelsk	"children as interpreters" OR "child language brokers" OR "children as translators" AND (Norway OR Sweden OR Denmark OR Finland OR "Nordic countries")

Vi har avgrenset alle søk til publikasjoner fra de siste fem årene. Det har bidratt til at vi har funnet den nyeste forskningen, basert på data som er relativt nær oss i tid. Det har også bidratt til å begrense omfanget av relevante publikasjoner slik at litteraturstudien har blitt håndterbar innenfor prosjektets rammer.

Inklusjon og eksklusjon

I vurderingen av om publikasjonene skulle inkluderes eller ekskluderes, brukte vi følgende kriterier:

- *Tematisk relevans*: Publikasjoner som ikke er relevante for problemstillingene i prosjektet, er ekskludert.
- *Barn som tolk*: Publikasjoner som ikke omtaler bruk av barn som tolk, er ekskludert. Det er ikke tilstrekkelig at tredjeparters tolking omtales generelt. Bruk av barn som tolk må omtales spesifikt.
- *Publikasjonens status*: Vi har inkludert undersøkelser på nivåer som for eksempel forskningspublikasjoner, rapporter og masteroppgaver. Bacheloroppgaver er ikke inkludert.
- *Empirisk arbeid*: Vi har lagt til grunn at publikasjonene skal presentere selvstendige empiriske arbeider, det vil si analyser av data om barns språkhjelp. Vi har ikke inkludert litteraturgjennomganger, veiledere eller rene teoretiske arbeider.
- *Geografisk domene*: Vi har avgrenset publikasjonene til studier fra europeiske land.

For å vurdere inklusjon og eksklusjon har vi gått gjennom:

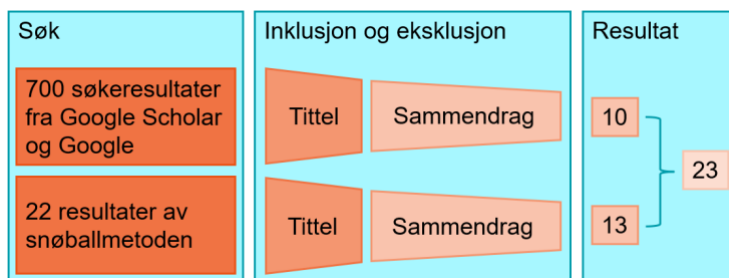
- de 100 første søkeresultatene av de norske søkene med Google Scholar og hvert av Google-søkene
- de 50 første resultatene av de svenske og danske søkene med Google Scholar

Med flere søkestrenger fordelt på flere språk, innebærer det at vi har gått gjennom til sammen 700 søkeresultater.

Først vurderte vi inklusjon og eksklusjon basert på publikasjonenes tittel. Det reduserte antallet mulige relevante publikasjoner til 38. Deretter leste vi publikasjonenes sammendrag. Det reduserte antallet relevante publikasjoner ytterligere til 10. Disse publikasjonene ble inkludert i litteraturstudien.

I tillegg har vi fanget opp mulige relevante publikasjoner i referanselistene ved gjennomlesing, og etter tips fra fagfolk (snøballmetoden). Det utgjorde 22 publikasjoner. Vi vurderte inklusjon og eksklusjon av disse på samme måte som søkeresultatene ovenfor. Det reduserte antallet relevante publikasjoner til 13. Også disse publikasjonene ble inkludert i litteraturstudien. Figur 2.1 illustrerer de to ulike søkemetodene og prosessen som ga grunnlaget for litteraturstudien.

Figur 2.1 Søkemetoder og prosess som ga grunnlag for litteraturstudien

Til sammen har altså 23 publikasjoner vært inkludert i litteraturstudien. Én av disse har vi ikke lyktes med å fremskaffe, slik at det reelle tallet er 22. Publikasjonene er listet opp i vedlegg 1.

Dataekstrahering

Vi har lest hver av de 22 inkluderte publikasjonene for å trekke ut følgende data:

- Forfatter

- År
- Utgivelse (f.eks. tidsskrift- eller boktittel)
- Tittel
- Formål (hva som undersøkes)
- Metode
- Deltakere (hvem som er respondentene, informantene, eller som på andre måter deltar i undersøkelsen)
- Land
- Kontekst (hvilke offentlige tjenester det gjelder)
- Resultat (oppsummering av funn)

Disse dataene utgjør grunnlaget for litteraturstudien. I kapittel 3 beskriver vi hva vi fant da vi leste de 22 publikasjonene.

2.1.2 Spørreundersøkelse til unge mellom 15 og 19 år

En sentral del av kartleggingen av erfaringer som språkhjelpere, har vært en landsdekkende spørreundersøkelse til unge med innvandrerbakgrunn i alderen 15–19 år.

Utvalget er basert på et uttrekk av 30 000 unge fra Folkeregisteret. Definisjonen av uttrekket var personer i alderen 15–19 år som i) er født i utlandet eller ii) som har én foresatt som er født i utlandet (annet enn Danmark og Sverige). Både i) og ii) er bosatt i Norge.

Totalt var det ca. 110 000 personer i populasjonen (50 000 født i utlandet, 60 000 med foresatt født i utlandet). Fra denne populasjonen ble det gjort et tilfeldig uttrekk på 30 000 personer som ble oversendt til oss. I tillegg til fødselsnummer, inneholdt uttrekket foresattes fødeland og botid for alle som ikke var født i Norge. Skatteetaten gjorde uttrekket etter søknad.

Uttrekket ble deretter kontrollert av ansvarlig hos Proba. Det ble oppdaget en liten feil i definisjonen av uttrekket, nemlig at vi ikke hadde spesifisert en situasjon hvor den unge som er født i utlandet, har to norske foresatte. Dette er vanligvis barn av nordmenn som jobber i utlandet, men gjelder også adoptivbarn. Det gjaldt kun et par hundre personer, og var derfor et minimalt problem for utvalgsstørrelsen.

Uttrekket ble deretter oversendt til TietoEvry som koblet på kontaktinformasjon fra Kontaktregisteret. Netto utvalg, som ble oversendt til Norstat for utsending var 26 420 personer.

Norstat piloterte først spørreundersøkelsen på 10 prosent av utvalget. Undersøkelsen som helhet ble gjennomført i perioden 25. februar–19. mars 2025.

Beskrivende statistikk

Totalt 704 ungdommer svarte på ett eller flere spørsmål i spørreskjemaet. Det gir en svarprosent på 2,6 prosent. Antallet svar gir relativt lave statistiske feilmarginer, men siden svarprosenten er såpass lav kan utvalget som har svart på undersøkelsen være systematisk forskjellig fra populasjonen. Siden vi har få bakgrunnsopplysninger om populasjonen og de som har svart, er det vanskelig å gjøre en tilstrekkelig vurdering av slike skjevheter. Vi kan heller ikke vekte resultatene for respondentgruppen for å

korrigerer for eventuelle skjevheter. Det er derfor knyttet usikkerhet til hvor representative resultatene fra undersøkelsen er.

47 prosent av respondentene var født i Norge. Respondentene som var født i utlandet hadde bodd i Norge i ni år i gjennomsnitt.

Respondentenes foreldre kom fra nær sagt hele verden, men det vanligste var at de kom fra Europa utenom Norden. Det gjaldt drøyt 40 prosent av respondentene. Om lag 25 prosent av respondentene hadde foreldre fra Midtøsten, Asia eller Oseania. Det vanligste etter det var Norge og Norden (om lag 15 prosent) og Afrika (om lag 10 prosent). Relativt få av respondentene hadde foreldre fra Latin-Amerika, USA eller Canada.

2.1.3 Spørreundersøkelse til hørende barn av døve foreldre

Vi rettet også en spørreundersøkelse til hørende barn av døve foreldre.

Vi etablerte kontakt med foreningen CODA Norge (Children of Deaf Adults), en interesseorganisasjon for hørende barn av døve. For å sikre at spørsmålene ble relevante for denne målgruppen, fikk vi en representant fra dem til å se gjennom et utkast til spørreskjema.

Vi fikk deretter bistand fra CODA Norge og Døveforbundet til å dele undersøkelsen på deres nettsider og i sosiale medier. Vi fikk legge ut lenke til spørreundersøkelsen og invitasjon til intervju på CODA Norges Facebook-gruppe. Her purret vi tre ganger for å få med flere respondenter.

32 respondenter besvarte hele undersøkelsen, mens 18 ungdommer svarte på ett eller flere spørsmål i spørreskjemaet. De var mellom 15 og 19 år.

2.1.4 Intervjuer med barn og unge

Vi har intervjuet 27 barn og unge i alderen 12 til 19 år. To av disse informantene er barn av døve foreldre, som har erfaring med å bistå foreldrene sine med kommunikasjon ved hjelp av tegnspråk. De øvrige 25 informantene har foreldre med innvandrerbakgrunn. Omtrent halvparten av barna har innvandret til Norge sammen med familien sin, og har bodd i Norge i flere år. Den andre halvparten er født i Norge av foreldre som innvandret før respondentene ble født. Informantenes familier har bodd i Norge i alt fra tre til 25 år. I tillegg har vi intervjuet to voksne informanter som er barn av døve foreldre (22 og 28 år) som har fortalt om erfaringer med å gi språklig bistand til sine døve foreldre da de var barn.

Alle informantene fikk et informasjonsskriv med tilpasset og kortfattet informasjon om prosjektet. Skrivet inneholdt også beskrivelse av datalagring, anonymitet, personvern og rettigheter som informant.

I intervjuene med ungdommene spurte vi om hvor lenge familien har bodd i Norge, om søsken, om hjemmespråk og om hvilke erfaringer ungdommene har hatt med å bistå foreldre med kommunikasjon. Vi spurte særlig om erfaringer med oversetting i møte med offentlige tjenester, hvor ofte de har hjulpet til med kommunikasjon, og hvordan de har opplevd å hjelpe foreldrene sine på denne måten. Vi spurte om i hvilken grad de har bistått foreldre med skriftlig og digital kommunikasjon samt hjelp med muntlig kommunikasjon på fritiden i private og hjemlige situasjoner.

Vi tok utgangspunkt i en intervjuguide som støtte i intervjuene, men fulgte i stor grad barnas og ungdommenes minner og erfaringer for videre utforskning i intervjuene. Intervjuene var semistrukturerte og fleksible. Vi tilpasset intervjuet fortløpende til den enkelte informant, og plukket opp temaer som ungdommen selv var opptatt av å formidle underveis.

Rekruttering av informanter

Vi rekrutterte informanter til intervjuer gjennom spørreundersøkelsen. I spørreskjemaet kunne respondentene legge igjen kontaktinformasjon og oppgi «ja» til å bli kontaktet for intervju. Alle som stilte til intervju, fikk tilsendt et universalgavekort som takk for bistand til datainnsamlingen. 198 av respondentene ønsket å stille til intervju, og vår tolking av dette er at temaet oppleves som relevant for ungdommene. Vi hadde imidlertid kun lagt opp til å intervju mellom 20 og 25 barn og unge og gjorde derfor et utvalg av informantene. I utvelgelsen sørget vi for variasjon i landbakgrunn og botid i Norge, samt så jevn aldersfordeling som mulig innenfor spørreundersøkelsens aldersspenn på 15 til 19 år. Det var ikke mulig å utlede kjønn ut fra hvem som ønsket å stille til intervju, og vi har intervjuet flest jenter, 16 jenter og 9 gutter.

I tillegg til rekruttering via spørreundersøkelsen, rekrutterte vi også barn og unge mellom 12 og 15 år gjennom henvendelser til en rekke ungdoms- og fritidsklubber i Oslo og Østlandsområdet. Vi rekrutterte tre informanter på denne måten.

Informantene har landbakgrunn fra land i Øst-Europa, Midtøsten, Afrika, Asia, Sør-Amerika og snakker blant annet albansk, polsk, russisk, ukrainsk, slovakisk, tsjetsjensk, punjabi, urdu, balutsji, fransk, kirundi, kinesisk, litauisk, serbisk, tagalog, engelsk, tigrinja, tyrkisk, vietnamesisk, persisk, kurdisk, portugisisk og norsk med sine foreldre. Her er med andre ord et stort språklig mangfold til stede i utvalget vårt. Informantene bor ulike steder i landet.

Intervjuene med ungdom ble gjort over telefon og Teams.

Intervjuer med hørende barn av døve foreldre

Rekrutteringen av hørende barn av døve foreldre, såkalt CODA-er (Children Of Deaf Adults) var utfordrende. Vi henvendte oss blant annet til organisasjonene CODA Norge og Døveforbundet. De bidro med å dele påmeldingslenke, spørreundersøkelse og informasjon om prosjektet. Vi fikk dele et innlegg i CODAs sosiale medier med QR-kode og kontaktinformasjon og påmeldingslenke ved flere anledninger. Vi ønsket å intervju to til tre ungdommer fra denne informantgruppen. Vi fikk totalt fire informanter, men to av dem er i 20-årene og er derfor ikke i den opprinnelige målgruppen. Da de like fullt har erfaring med å bistå sine døve foreldre med kommunikasjon, både fra da de var barn og som voksne, valgte vi å la intervjuene med dem inngå som en del av datagrunnlaget. Intervjuene med hørende barn av døve ble gjort over Teams og på telefon.

2.1.5 Intervjuer med foreldre

Vi har intervjuet 11 foreldre med erfaring med å få språklig bistand fra sine barn, åtte kvinner og tre menn. Alle intervjuene ble gjennomført som individuelle intervjuer. Foreldrene er mellom 31 og 52 år gamle, de fleste i 40-årene. Alle har to, tre, fire eller fem barn. Noen barn er i barneskolealder, de fleste er i tenårene og noen er blitt voksne. Foreldrene har innvandret til Norge fra land i Midtøsten, Sør-Asia, Nord-Afrika, Sør-Amerika og Øst-Europa og snakker blant annet arabisk, hindi, tigrinja, dari, pashto, kurmanji, portugisisk, polsk, engelsk og norsk med sine barn. De fleste har kort botid i

Norge, som ni måneder, ett år, to år, men enkelte har bodd i Norge i fire, seks og opp mot 20 år.

De fleste intervjuene med foreldre ble gjort ved stedlig oppmøte. Ved de fleste intervjuene ble det brukt tolk. Et par intervjuer ble gjort over Teams eller telefon både med og uten tolk.

Intervjuene tok utgangspunkt i en intervjuguide. Foruten bakgrunnsopplysninger om landbakgrunn, hjemmespråk og botid i Norge, spurte vi foreldrene om erfaringer med å få bistand fra sine egne barn til oversetting og kommunikasjon. Vi var spesielt interessert i barnas bistand i møte med offentlige tjenester, men spurte også om hva slags språkhjelp barna gir i det daglige. Vi undersøkte også hvordan foreldrene opplevde å få språkhjelp fra sine barn til oversetting og kommunikasjon, og om de opplever at hjelpen preger relasjonene innad i familien.

Alle foreldrene mottok et universal gavekort som takk for bidraget til datainnsamlingen.

Rekruttering av foreldre

Vi henvendte oss til en rekke frivillige organisasjoner, innvandrersorganisasjoner, minoritetsråd, og voksenopplæringscentre for å komme i kontakt med foreldre med innvandrerbakgrunn.

Vi utformet et kortfattet og lett forståelig informasjonsskriv som vi fikk oversatt til fem språk (arabisk, polsk, ukrainsk, somali og tigrinja) i tillegg til engelsk og norsk. Skrivet forklarte prosjektets formål og beskrev blant annet hvordan Proba ivaretar personvern og anonymitet. I tillegg utformet vi visuelle plakater med QR-kode til påmeldingsskjema. Plakatene kunne både skrives ut og henges opp og deles i sosiale medier. En rekke av organisasjonene som vi henvendte oss til, delte materialet i sine kanaler.

Vi oppsøkte også to organisasjoner ved fysisk oppmøte ved et par anledninger, for å rekruttere foreldre «ansikt til ansikt». Vi delte ut plakater og informasjonsskriv på ulike språk. Vi rekrutterte én informant på denne måten. I tillegg bidro én ungdom, som selv stilte som informant, med rekruttering av en av sine foreldre. Utover dette er det ingen forbindelse mellom foreldre og ungdom som har stilt til intervju i prosjektet.

2.1.6 Intervjuer med offentlige tjenester

En sentral del av prosjektet har vært å få innsikt i offentlig ansattes erfaringer og perspektiver på barns språkhjelp. Derfor har vi ønsket å komme i kontakt med ansatte i utvalgte offentlige tjenester i utvalgte kommuner.

Utvalg av kommuner

Vårt viktigste utvalgsriterium har vært risiko for bruk av barn som tolk. Som indikator på en slik risiko, har vi brukt en indikator på underforbruk av profesjonelle tolketjenester.

Vi har antatt at behovet for tolketjenester i en kommune har nær sammenheng med andelen av kommunens befolkning som har innvandrerbakgrunn, og dens språkferdigheter. I en sammenligning av alle kommuner kan det forventes at bruken av tolketjenester øker med størrelsen på innvandrerbefolkningen. En slik sammenligning vil kunne vise hva som er et vanlig nivå på tolkebruk, gitt en viss innvandrerbefolkning. Spørsmålet er da om det finnes noen kommuner med påfallende lav tolkebruk i forhold til innvandrerbefolkningen. Det kan indikere et underforbruk av profesjonelle tolketjenester, som igjen kan indikere høyere risiko for bruk av barn som tolk.

Datakilder

Vi har brukt data fra to kilder for å estimere sammenhengen mellom kommunenes innvandrerbefolkning og bruk av tolketjenester. Metoden er den samme som Agenda Kaupang har brukt for å vurdere etterlevelse av tolkeloven § 6 om ansvar for å bruke tolk (Agenda Kaupang 2025).

Kilden til data om antall innvandrere i hver kommune er [microdata.no](https://www.microdata.no/).³ Vi har brukt befolkningsdata per 1. januar 2023. Microdata.no gir tilgang til kobling og analyse av registerdata om alle som har eller har hatt fast eller midlertidig fødselsnummer og alle familier og husholdninger. Microdata.no er et samarbeid mellom Sikt – Kunnskapsektorens tjenesteleverandør og Statistisk sentralbyrå (SSB). Skriptet som vi har brukt til uttrekk av data, er gjengitt Vedlegg 2.

Vi har brukt data om ulike deler av befolkningen, avhengig av hvilken tjeneste vi har sett på. Vi har lagt til grunn SSBs definisjoner av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.⁴

Som mål på bruk av tolketjenester har vi brukt utgifter til tolketjenester. Kilden til data om kommunenes utgifter til tolketjenester er Leverandørdatabasen.

Leverandørdatabasen er en oversikt over kommunenes utgifter til eksterne leverandører. Databasen forvaltes av *Kommunal Rapport* og oppdateres årlig.

De aller fleste kommuner kjøper tolketjenester kun fra private leverandører. I 2023 gjaldt det 94 prosent av kommunene. Det betyr at de aller fleste kommuners kjøp av tolketjenester er registrert i Leverandørdatabasen. Analysen omfatter disse kommunene. For hver kommune har vi summert alle registrerte utbetalinger til leverandører med næringskode «74.300 Oversettelses- og tolkevirksomhet». Vi har spesifisert utgiftene etter hvilke kommunale tjenester som har brukt tolketjenestene. Vi har brukt KOSTRA-funksjonene der utgiftene er registrert.

Analysemetode

Vi har estimert sammenhengen mellom antall personer med innvandrerbakgrunn og tolkebruk på hvert av følgende tjenesteområder i kommunene:

- allmenntilrettelagt, som inkluderer eventuelle kommunale legekontor, legevakten, fysioterapi og ergoterapi
- barnehage og grunnskole, som også inkluderer styrket tilbud til førskolebarn og skolefritidstilbud
- barnevern
- sosiale tjenester, som inkluderer råd, veiledning og forebygging, arbeidsrettede tiltak i kommunal regi, kvalifiseringsordningen og ytelse til livsopphold

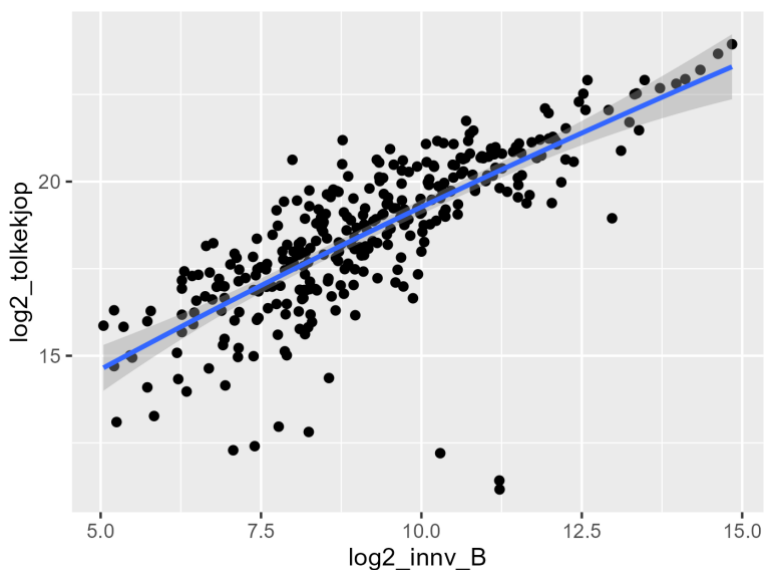
Vi har valgt tjenesteområder ut fra en vurdering av hvor de ulike problemstillingene rundt barns språkhjelp kommer tydeligst til uttrykk.

For å illustrere hvordan disse modellene kan se ut, viser vi en figur som viser sammenhengen mellom antall innvandrere og kommunenes tolkebruk på alle tjenesteområder i 2023 (Figur 2.2).

³ <https://www.microdata.no/>

⁴ <https://www.ssb.no/klasse/klassifikasjoner/82>

Figur 2.2 Sammenhengen mellom antall innvandrere og kjøp av tolketjenester i kommunene i 2023. Spredningsdiagram og regresjonslinje med konfidensintervall.⁵

Figur 2.2 illustrerer følgende kjennetegn ved modellene som ligger til grunn for utvalget av kommuner:

- Det er en tydelig positiv sammenheng mellom størrelsen på innvandrerbefolkningen og kommunenes kjøp av tolketjenester.
- Regresjonslinjen viser hva som er et vanlig omfang av tolkebruk gitt ulike størrelser på innvandrerbefolkningen. Med andre ord gir modellene en prediksjon av det statistisk forventede nivået på utgifter til tolk.
- Noen kommuner ligger betydelig under regresjonslinjen, og enkelte av disse ligger til dels svært langt under regresjonslinjen. Dette er kommuner som i 2023 hadde lavere utgifter til tolk enn det innvandrerbefolkningen skulle tilsi. Det er blant disse kommunene vi har gjort utvalg.
- Det er for øvrig ikke gitt at det normalforbruket som regresjonslinjen angir, representerer riktig bruk av tolk eller høy grad av regeletterlevelse av tolkeloven.

Utvalg

Vi valgte kommuner med utgangspunkt i separate regresjonsmodeller for hvert av tjenesteområdene allmenntjenestemedisin, barnehage og grunnskole, barnevern og sosiale tjenester. Vi la følgende utvalgsriterier til grunn:

- *Kommuner som lå mellom ett og to standardavvik under regresjonslinjen for ett eller flere tjenesteområder.* Dette er kommuner som hadde betydelig mindre tolkebruk enn forventet på det aktuelle tjenesteområdet. Enkelte kommuner lå mer enn to standardavvik under regresjonslinjen. Det er en mulighet for at slike ekstreme avvik forklares av spesiell organisering, bokføringspraksis eller feil i dataene. Derfor gjorde vi ikke utvalg blant disse.
- *Kommuner med ulik størrelse, uten at de var for små.* Det inkluderer kommuner med noe størrelse på både innvandrerbefolkning og tjenester. I de minste

⁵ Både antall innvandrere og utgifter til tolk er logtransformert med base 2. Det innebærer at en økning på én enhet tilsvarer en dobling av den underliggende verdien. Konfidensintervallet er beregnet med et 95 prosent sikkerhetsnivå.

kommunene har vi antatt at erfaringene med barns språkhjelp er mer begrenset, og har derfor ikke gjort utvalg blant disse.

- *Geografisk fordeling.* Vi har i noen grad valgt ut kommuner fra ulike landsdeler, ut fra en antakelse om at geografisk variasjon også kan gi variasjon i offentlig ansattes erfaringer og perspektiver på barns språkhjelp.
- *Andel innvandrere, og andel med kort botid.* I valget mellom flere kommuner etter kriteriene ovenfor, har vi i noen tilfeller valgt ut kommuner med høyere andel innvandrere og høyere andel med kort botid.

Vi ønsket å intervju representanter fra fire tjenester i fire kommuner. Vi måtte imidlertid utvide antall kommuner å rekruttere fra, fordi vi i flere tilfeller ikke fikk rekruttert fra fire tjenester i samme kommune. I det endelige utvalgte har vi syv kommuner. Vi la vekt på å rekruttere fra tjenester i kommuner med tilsvarende størrelse og bruk av tolketjenester. Fordelingen av tjenester i de syv kommunene varierer, men til sammen har vi gjennomført intervjuer ved

- Fem Nav-kontor
- Fire barnevernstjenester
- Tre legevaktstjenester
- Fire grunnskoler

Ved de fleste tjenestene gjennomførte vi intervju med leder/avdelingsleder og en til to ansatte. Ved enkelte av tjenestene gjennomførte vi intervju med en til to ansatte, og ikke leder. Det har vært utfordrende å rekruttere offentlige tjenester til intervju, og særlig skoler. Vi har kontaktet mange grunnskoler, også utover de syv kommunene som inngår i undersøkelsen. Flere av skolene svarte ikke på henvendelsen og påfølgende påminnelser. Enkelte var positive til å delta, men måtte avlyse da ingen ansatte ønsket å delta. Vi tilbød enkelte lærere å besvare intervju spørsmålene skriftlig. På den måten var lærerne ikke avhengige av å bruke av arbeidstid til intervjuene og slik fikk vi noen flere lærerintervjuer. Tre av fire ungdomsskoler ble intervjuet på denne måten.

Vi har valgt å anonymisere kommunene. Problemstillingene rundt barns språkhjelp kan være sensitive. Når barn gir språklig bistand i kommunikasjonen mellom kommunale tjenester og innbyggerne, kan det innebære at kommunen bryter loven. De offentlig ansatte kan oppleve at de bryter regelverket og går på akkord med etiske prinsipper og faglige standarder. Derfor har det vært viktig for oss å kunne formidle til informantene at undersøkelsen ikke vil innebære noe offentlig eksponering for kommunen, den tjenesten eller de ansatte. Vi har forklart at undersøkelsen skal være et utforskende prosjekt der hensikten er å få frem mer kunnskap om barns språkhjelp. På denne måten har vi forsøkt å bidra til en trygg intervjusituasjon der de offentlig ansatte har kunnet uttrykke seg fritt.

Når vi har kontaktet kommunene, har vi innen tjenesteområdet allmenmedisin valgt legevakten, og innen barnehage og grunnskole valgt grunnskolen. Legevakten er en interessant tjeneste fordi det er mye uplanlagt oppmøte, store variasjoner i hvor akutte situasjonene er, og trolig mange grensetilfeller mellom situasjoner der det er forsvarlig og ikke forsvarlig å bruke barn som tolk. Grunnskolen er trolig en vanligere arena for barns språkhjelp enn barnehagene. I grunnskolen går det barn og unge som har foreldre med informasjonsbehov, samtidig som elevene har et kognitivt og språklig nivå som gjør dem mer aktuelle som språkhjelpere. I tillegg har vi forespurt barnevernstjenesten og Nav-kontoret.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført som videokonferanse ved bruk av Teams. Ledere og ansatte ble intervjuet hver for seg. Tema for intervjuene var:

- I hvilken grad de møter brukere/familier/pasienter med svake norskferdigheter
- Hvordan de vurderer tolkebehov
- Er det noen situasjoner der det er utfordrende å vurdere behovet for tolk eller å tilrettelegge for bruk av tolk
- Hender det at tredjepersoner og barn bistår som språkhjelpere? I hvilke situasjoner bistår barn?
- Kjennskap til tolkeloven, og i hvilke situasjoner barn kan brukes som språkhjelpere
- Rutiner og opplæring i bruk av tolk

Vi ser at det i intervjuene var sentralt å utforske i hvilke situasjoner det forekommer at barn bistår som språkhjelpere, samt hvordan de ansatte reflekterer rundt dette. Basert på informasjon fra spørreundersøkelsen, intervjuer med barn og unge, og litteraturstudien, stilte vi spørsmål om konkrete situasjoner som vi antok at det kan forekomme at barn bistår som språkhjelpere. Det ga mulighet til å få konkret informasjon om hvordan tjenestene jobber i disse situasjonene, og eventuelle utfordringer eller dilemmaer som kan oppstå.

For hver av tjenestene presenterte vi eksempler på situasjoner knyttet til planlagt møter, uplanlagt dialog og skriftlig dialog. I barnevernet spurte vi blant annet om gjennomføringen av hjemmebesøk når foreldre har svake norskferdigheter og barna snakker norsk (eksempel på planlagt møte), samt akutte saker (uplanlagt kontakt). I Nav spurte vi blant annet hvordan de går frem dersom en bruker med svake norskferdigheter møter i publikumsmottaket, og de har med barn til å bistå i kommunikasjonen (uplanlagt kontakt). Vi spurte også om hva de gjør ved skriftlige henvendelser fra brukere som ikke snakker norsk (skriftlig kontakt). Avklarer de hvem som bistår i dialogen, og om det kan være barn? Ved skoler spurte vi blant annet om gjennomføringen av foreldremøter og utviklingssamtaler når foreldre ikke snakker norsk (planlagt møte). Når vil de bruke tolk, og når bistår barn som språkhjelpere? Ved legevakt spurte vi blant annet om hvordan kommunikasjon med pasienter med svake norskferdigheter foregår i ulike faser, herunder ved første henvendelse og legeundersøkelse (uplanlagt kontakt).

Intervjuene ble gjennomført i perioden juni – oktober 2025.

2.2 Medvirkning fra unge

Vi har involvert unge i to faser i prosjektet. Vi rekrutterte fire ungdommer fra videregående skole via OD-dagen til et arbeidsmøte. På dette møtet snakket vi om deres erfaringer med å være språkhjelpere. De hadde mange gode kommentarer og forslag til endringer. De var opptatt av behovet for og viktigheten av både å undersøke og anerkjenne arbeidet som mange barn og unge med innvandrerbakgrunn gjør som språkhjelpere for sine foreldre. De leste gjennom og kommenterte utkast til intervjuguide og utkast til spørreundersøkelse. Vi fikk gode innspill til innhold og formuleringer som vi brukte i videre utvikling av disse dokumentene.

Innledningsvis hadde vi også et møte med IMDis ungdomspanel, der vi presenterte prosjektet. I forkant hadde vi oversendt utkast til intervjuguide og spørreundersøkelse, og fikk tilbakemeldinger på disse.

Vi hadde et nytt møte med et nytt sammensatt ungdomspanel høsten 2025, der vi presenterte hovedfunn fra spørreundersøkelsen og intervjuene med barn, barn, unge og foreldre. På dette møtet fikk vi innspill til mulige tolkninger av svarene fra spørreundersøkelsen, og forslag til anbefalinger til myndighetene og hva som bør kommuniseres til barn og unge.

3 Litteraturstudie

3.1 Arenaer

Litteraturen viser at barn gir språkhjelp på en lang rekke ulike arenaer. Søkemetoden vår har gjort at publikasjonene først og fremst omtaler offentlige tjenester. Flere av publikasjonene handler om språkhjelp i kontakt med bestemte offentlige tjenester. Noen omtaler også andre arenaer.

Barns språkhjelp når voksne har kontakt med ulike helsetjenester omtales i ni av de 22 publikasjonene. Det inkluderer arenaer slik som legekantoret, sykehus, kommunale helsetjenester og smittesporingstjenester.

Ulike velferdstjenester er en annen hyppig omtalt arena for barns språkhjelp. Åtte av de 22 publikasjonene handler om velferdstjenester. Det inkluderer arenaer slik som Nav som helhet, kommunale sosiale tjenester og boligkontoret. Velferdstjenester kan være organisert ulikt i andre land, slik at tjenestene ikke er direkte sammenlignbare med norske tjenester. I alle tilfeller er velferdstjenester den arenaen som er hyppigst omtalt etter helsetjenestene.

Skolen som arena omtales i fem av de 22 publikasjonene.

Litteraturen viser at det også er andre arenaer enn de offentlige tjenestene der barn gir språkhjelp. I de gjennomgåtte publikasjonene inkluderer det lekeplassen, supermarkedet og postkontoret.

Én av publikasjonene retter oppmerksomheten spesielt mot språkhjelpen som skjer i hjemmet, det vil si internt i familien. Behovet for språkhjelp kan være utløst av kontakt med offentlige tjenester, for eksempel skolen til et av barna i familien. Samtidig kan språkhjelpen dreie seg vel så mye om å bistå i kommunikasjonen internt i familien, mellom egne søsken og foreldre, når det er nødvendig for å bygge bro mellom kulturer og generasjoner.

Tre av publikasjonene identifiserer ikke bestemte arenaer for språkhjelp.

Disse publikasjonene gir ikke svar på spørsmålet om på hvilke arenaer barn gir mest språkhjelp. Utgangspunktet synes å være at forskerne har valgt ulike arenaer for språkhjelp, som de deretter har utforsket på ulike vis. Ingen av studiene er designet for å gi svar om hvor språkhjelp er vanligst. Publikasjonene viser i alle tilfeller at barn gir språkhjelp på flere og ulike arenaer. I kapittel 4 beskriver vi resultatene av vår egen kartlegging av arenaene der barn gir språkhjelp.

3.2 Omfang

Det er fire av de 22 publikasjonene som på ulike måter belyser hvor ofte barn gir språkhjelp. Alle er basert på spørreskjemametoder. I den ene studien var respondentene ansatte i kommunale helsetjenester og sosiale tjenester i Sverige. To av studiene var rettet mot lærere ved offentlige skoler i Spania. I den siste var det elever ved en yrkesskole i Italia som var respondenter.

Gustafsson m.fl. (2019) gjennomførte en spørreundersøkelse blant 654 ansatte i helsetjenester og sosiale tjenester i 29 tilfeldig valgte svenske kommuner i tre

geografisk spredte regioner. 311 personer svarte, det vil si 48 prosent av utvalget. Ansatte innenfor alle tjenestene som var representert, hadde erfaring med å la barn tolke. Dette varierte imidlertid betydelig mellom tjenestene og mellom planlagte og uplanlagte møter (Tabell 5).

Tabell 5 Andel ansatte som lot et barn tolke. Ulike tjenester. Planlagte og uplanlagte møter.

	Planlagte møter	Uplanlagte møter
Økonomiske ytelser	4 %	42 %
Tjenester for personer med nedsatt funksjonsevne	2 %	8 %
Offentlig helsesenter	20 %	48 %
Privat helsesenter	16 %	47 %

Kilde: Gustafsson m.fl. (2019).

Gustafsson m.fl. (2019) viser at langt flere ansatte hadde latt barn tolke i uplanlagte møter enn i planlagte møter. Barns språkhjelp syntes også å være vanligere i helsesentrene enn i de sosiale tjenestene (Tabell 5).

Pena-Díaz (2019) gjennomførte en spørreundersøkelse blant 60 lærere ved to spanske barneskoler med høy andel innvandrere. 30 lærere svarte. Samtlige lærere svarte at elever ga språkhjelp i kommunikasjonen mellom lærer og familier. 47 prosent svarte at det skjedde svært ofte. Syv prosent svarte at språkhjelp var «ikke uvanlig», og 33 prosent svarte at det skjedde en gang imellom. De siste respondentene svarte at de fikk andre elever enn familiens egne barn til å gi språkhjelp. Pena-Díaz (2019) konkluderer med at barns språkhjelp var et hverdagslig fenomen i spansk skole.

Orozco-Jutorán og Vargas-Urpí (2022) sendte et spørreskjema til 116 ungdomsskoler i Spania og fikk svar fra 60. Respondentene svarte blant annet på spørsmålet «Hva gjør du når du trenger å kommunisere med foreldre med begrensede ferdigheter i spansk eller katalansk?» 37 prosent svarte at de spør eleven om å oversette i foreldresamtalen. 19 prosent svarte at de spør en annen elev om å oversette i foreldresamtalen. Det var med andre ord til sammen 56 prosent som fikk barn til å gi språkhjelp. På spørsmålet «skjer barns språkhjelp i din skole jevnlig eller en gang iblant?», svarte 18 prosent at barn ga språkhjelp jevnlig, mens 72 prosent svarte at det skjedde en gang iblant.

Ceccoli (2022) gjennomførte en spørreundersøkelse blant 150 innvandrere i alderen 12–18 år som var elever ved yrkesskoler i Italia. 79 prosent av elevene hadde gitt språkhjelp.

I tillegg til studiene som på ulike måter undersøkte hvor ofte barn ga språkhjelp, var det flere studier som gjorde kvalitative analyser av omfanget. Gustafsson m.fl. (2019) intervjuet voksne i Sverige som hadde gitt språkhjelp da de selv var barn. I tilbakeblikk kunne de fortelle at de måtte tolke i langt flere sammenhenger enn bare i uplanlagte og akutte situasjoner. De ga språkhjelp i hverdagssituasjoner, i kontakt med offentlige tjenester, og hjalp til med skjemaer, skriftlig materiale og lignende. Lumio (2021) intervjuet en innvandrere til Norge som mente at foreldre fra samme land ikke lærte seg norsk, og heller lot barna «oversette alt». Berg m.fl. (2023) intervjuet tolkebrukere i Norge som opplevde det som helt vanlig at barna ga språkhjelp. Noen av informantene foretrakk sitt eget barns språkhjelp fremfor å bruke profesjonell tolk. Benediktsson (2024) intervjuet 36 lærerstudenter fra Danmark, Island og Norge. Alle kjente til eller

hadde selv observert barns språkhjelp i kontakt mellom skole og hjem. Vanligvis hjalp barna egne familier. Unntaksvis hjalp de andre familier.

3.3 Årsaker til bruk av barn som språkhjelpere

Hva er årsakene til at offentlige tjenester lar barn gi språkhjelp? Det går tydelig frem av litteraturen at offentlig ansatte ser negative sider ved barns språkhjelp. I mange tilfeller mener de at det er uforsvarlig. Allikevel skjer det. Flere studier gir innsikt i årsakene.

Spørreundersøkelsen til Gustafsson m.fl. (2019) blant ansatte i offentlige tjenester viser at de vanligste begrunnelsene for å la et barn tolke var:

- at brukeren ba om det (59–76 prosent svarte dette)
- at de manglet informasjon om behovet for tolk (33–49 prosent)
- at de ikke klarte å skaffe profesjonell tolk (19–29 prosent)
- at barnet hadde fungert som tolk før (10–29 prosent)

Informantene i samme studie fortalte at i uplanlagte og akutte situasjoner der det var vanskelig å skaffe tolk, kunne de la barn tolke enkle ting, for eksempel for å lage en avtale eller håndtere et skjema. Noen fryktet at det ville være respektløst å tilkalle profesjonell tolk hvis brukeren hadde tatt med noen til å tolke, og hvis de sa de ikke stolte på tolker (Gustafsson m.fl. 2019).

Lucas (2021) intervjuet ni sosialarbeidere i Storbritannia om hvordan de håndterte barns språkhjelp. De oppfattet barns språkhjelp som uunngåelig i sosialt arbeid. Forklaringene var mangel på tilgjengelige profesjonelle tolker, foreldre som ikke ville ha profesjonell tolk og foretrakk barnet, arbeidsbyrden ved å skaffe tolk, og begrensede ressurser til å betale tolk. Ifølge disse sosialarbeiderne oppstod barns språkhjelp gjerne utenom kontortid, for eksempel ved hjemmebesøk der den ansatte ikke visste på forhånd om tolk var nødvendig. Språkhjelpen ble brukt til korte, konkrete utvekslinger, for eksempel for å lage en ny avtale.

Ezzati (2021) intervjuet 17 ansatte i Oslo kommune og fire andre kommuner om smittesporingen under koronapandemien. Da det var høyt smittetrykk og smittesporingen hastet, hendte det at smittesporerne kommuniserte via barn med den smittede eller nærkontakten. De ansatte beskrev eksempler på at hele familien var samlet rundt telefonen for å sammen prøve å forstå. De erfarte også at foreldre tildelte barn oppgaven med å oversette dialogen.

Gustafsson (2021) videreutvikler analysen til Gustafsson m.fl. (2019). Selv om de offentlig ansatte mente barns språkhjelp prinsipielt var galt, ønsket de å vise respekt overfor foreldrenes ønsker. Noen ganger foretrakk foreldre at barnet ga språkhjelp, for eksempel fordi de ikke stolte på tolken. De ansatte hadde to hovedargumenter for hvorfor de noen ganger brukte barn som tolk: plikten til å yte umiddelbare tjenester, og andre hensyn slik som stress, arbeidsbyrde og uplanlagte møter. Gustafsson (2021) konkluderer med at offentlig ansatte har en vedvarende praksis med å bruke og legitimere barns språkhjelp.

Berg mfl. (2023) finner at offentlig ansatte i noen tilfeller selv foreslår at et barn eller et annet familiemedlem kan tolke for en bruker. Informantene deres, som selv hadde tidligere erfaringer med tolk som brukere av offentlige tjenester, opplevde at offentlig

ansatte hadde ulike holdninger til barns språkhjelp. Noen stoppet det, mens andre tillot det.

3.4 Opplevelser og konsekvenser

De fleste studiene som vi har gjennomgått, viser ulike opplevelser av språkhjelp og hvilke konsekvenser det kan ha. Avhengig av hvem som har deltatt som informanter i forskningen, formidler studiene ulike perspektiver. I noen studier er det offentlig ansatte som formidler sine erfaringer med konsekvensene av språkhjelp. I andre studier er det barna selv som deler. To av publikasjonene formidler et særegent perspektiv: Der er det voksne som ga språkhjelp da de var barn, som reflekterer tilbake på sine opplevelser.

3.4.1 Ansattes perspektiv

Gustafsson m.fl. (2019) og Gustafsson (2021) analyserer de samme intervjuene med ansatte i kommunale helsetjenester og sosiale tjenester. De ansatte erfarte at barns språkhjelp kan endre maktforholdene i familien. De opplevde også situasjoner der barn ble traumatisert av informasjon om foreldres sykdom eller voldsopplevelser.

Orozco-Jutorán og Vargas-Urpí (2022) spurte lærere i en spørreundersøkelse om hvordan de trodde elever føler seg når de gir språkhjelp. 35 prosent svarte «rolig», 30 prosent svarte «glad», 14 prosent svarte «stresset/nervøs», seks prosent svarte «likegyldig og fire prosent svarte «sint». De spurte også om lærerne opplevde at språkhjelpen påvirket forholdet mellom elev og lærer. 10 prosent svarte «aldri», 48 prosent svarte «noen ganger», 27 prosent svarte «ofte» og fem prosent svarte «alltid».

Lærerstudentene i Benediktssons (2024) studie, reflekterte over at barn kunne nyte godt av å bli anerkjent for sine språkferdigheter. De kunne føle seg betydningsfulle. Samtidig mente de at barn kunne oppleve press, stress og belastning, at det ble vanskelig hvis temaet er sensitivt, og at barn kunne få innsyn i private opplysninger som de burde slippe å forholde seg til. Barn kunne føle ansvar for problemstillinger som egentlig tilhører de voksnes domene, ifølge informantene. Alt i alt mente lærerstudentene at ulempene og de etiske innvendingene til barns språkhjelp veier tyngre enn fordelene. Bekymringen for barns innsyn i sensitiv informasjon var også noe Nav-ansatte delte (Liudden m.fl. 2023).

Lucas (2021) viser at sosialarbeidere kunne bruke ulike strategier for å håndtere barns språkhjelp. Sosialarbeiderne gjorde det dels ved å overvåke («monitoring»), dels ved å støtte («scaffolding») og dels ved å stoppe («stopping»). Overvåking handler om å styre samtalen for å unngå at den kommer inn på sensitiv informasjon. Stopping kan være aktuelt når barn kommer i press mellom forelder og ansatt. Det kan være situasjoner der forelder ønsker at barnet skal tolke, mens den ansatte prøver å stoppe situasjonen i påvente av profesjonell tolk. Stopping beskrives også av Berg m.fl. (2023).

3.4.2 Barns perspektiv

Flere av publikasjonene vi har gjennomgått er basert på data fra 29 individuelle vignettbaserte intervjuer med ungdommer 13–16 år (Crafter og Iqbal 2020; Crafter 2022; Crafter og Iqbal 2022; Iqbal og Crafter 2022). Dataene er fra Storbritannia.

Deltakerne ble rekruttert blant ungdommer som hadde svart i en spørreundersøkelse at de ga språkhjelp ukentlig eller oftere.

Crafter og Iqbal (2020) viser at ungdommene inntok tre ulike posisjoner eller roller for å håndtere konfliktsituasjoner mellom egne foreldre og offentlige tjenester: 1) unngå konflikt, 2) nøytral eller passiv mekler og 3) aktiv mekler. Ungdommene beveget seg inn og ut av disse posisjonene. I posisjonen som var å unngå konflikt, var ungdommene bevisste på at de kunne påvirke et utfall. Ungdommene modererte eller endret foreldrenes språk, og de kunne komme i konflikt med egne foreldre på grunn av det. I posisjonen som nøytral eller aktiv mekler så de på seg selv kun som tolk for foreldrene. Det fungerte som en mekanisme for å oppnå emosjonell avstand til kommunikasjonen. Ansvar for spenningen i situasjonen ble overført til foreldrene. Ungdommene kunne også innta posisjonen som aktiv mekler. Noen forberedte seg ved å snakke med foreldrene på forhånd, for eksempel før et legebesøk. De avklarte i forkant hva foreldrene ønsket at de skulle formidle. Ungdommene kunne også endre dialogen for å beskytte foreldrenes følelser.

Crafter (2022) gir innsikt i ungdommenes ambivalens til å gi språkhjelp. Ungdommene ønsket å hjelpe, og de var glade for å hjelpe. Språkhjelpen var et uttrykk for omsorg. Den kunne også gi anerkjennelse, som var godt å kjenne på. Å måtte ta ansvar forberedte ungdommene på å bli uavhengige og styrket språkferdighetene deres. Samtidig kunne all språkhjelpen bli kjedelig.

Også Crafter og Iqbal (2022) argumenterer for at språkhjelp kan forstås som et uttrykk for barns omsorg for sine foreldre. Samtidig utdyper de språkhjelpenes ambivalens. Språkhjelpen var opphav til både stolthet og irritasjon for ungdommene i studien. De kunne oppleve krysspress mellom egne foreldre og andre voksne. Det kunne oppstå spenning mellom barn og foreldre. Å bli avbrutt av enten foreldre eller offentlig ansatte var stressende. Ifølge Crafter og Iqbal (2022) observerte og forsto ungdommene maktdynamikken i møtet mellom foreldre og offentlig ansatte. Ungdommene forsøkte å håndtere de ulike situasjonene for å sikre best mulig utfall for familien.

Iqbal og Crafter (2022) retter oppmerksomheten mot legekantoret som arena. De finner tre ulike maktforhold i en helsekontekst: forholdet mellom pasienten og språkhjelperen, forholdet mellom legen og språkhjelperen, og språkhjelperens makt som kommer fra tilgangen til sensitiv informasjon om pasienten. Ungdommene opplevde disse maktforholdene. Språkhjelperne var oppmerksomme på at hjelpen skjedde i en kompleks sosial situasjon som krevde kunnskap om de tre aktørene, institusjonelle faktorer og samfunnsnormer. Iqbal og Crafter finner at utsettelsestaktikk var vanlig i situasjoner der informasjonen var sensitiv. Det kunne for eksempel innebære at språkhjelperen fortalte legen at hen og pasienten måtte snakke litt på eget språk for at språkmekleren skulle skjønne pasientens situasjon. En annen strategi for å beskytte pasientens interesser var å holde tilbake eller selektivt endre informasjon.

Thoma og Draxl (2023) analyserer narrativene til to 17 år gamle flyktninger til Østerrike. Begge var elever i en mottaksklasse. De opplevde det som en plikt å gi språkhjelp til egne foreldre. Den ene fortalte om egen nervøsitet i møte mellom en rådgiver ved skolen og egne foreldre der hun ga språkhjelp. Temaet for møtet var skolevalg. Det var krevende for henne fordi hun selv var temaet for samtalen, og fordi hun måtte ta et skolevalg samtidig som hun oversatte for rådgiveren og foreldrene. Hun ønsket ikke å oversette. Hun ønsket heller å styre informasjonen, og komme i en maktposisjon. Allikevel opplevde hun ikke språkhjelpen som en mulighet til å påvirke. Språkhjelpen var heller et nødvendig onde som hun var forpliktet til å gjøre. Den andre flyktingen

fortalte at han likte å gi språkhjelp fordi han fikk høre om menneskers erfaringer, livshistorier, og lærte mye.

Ceccoli (2021 og 2022) omfatter både kvalitative og kvantitative analyser av barn og unges opplevelse av å gi språkhjelp. I intervjuer med åtte innvandrere i alderen 11–16 år fant hun at barns følelser rundt språkhjelp inkluderte både glede (over å hjelpe), stolthet, irritasjon (over å bli forstyrret i egen aktivitet) og bekymring (over å ikke finne de riktige ordene) (Ceccoli 2021). En spørreundersøkelse blant 150 innvandrere i alderen 12–18 år som var elever ved yrkesskoler i Italia, gir funn om barn og unges følelser forbundet med språkhjelp, og om deres vurderinger av eventuelle fordeler med å gi språkhjelp (Ceccoli 2022).

Tabell 6 Andel elever som svarte at de var enige i ulike utsagn om språkhjelp

	Andel «enig»
Jeg er stolt over å gi språkhjelp	70 %
Jeg er glad for å gi språkhjelp	61 %
Jeg liker å gi språkhjelp fordi jeg får ansvar	55 %
Å gi språkhjelp er for mye ansvar	39 %

Kilde: Ceccoli (2022)

Mange var både stolte og glade for å gi språkhjelp. Allikevel mente en betydelig andel at å gi språkhjelp er for mye ansvar. En femtedel opplevde det som stressende (Tabell 6). Det var tegn til at elever med kortere botid opplevde det som mer stressende enn de som hadde bodd lenger i Italia. Ceccoli (2022) viser at elevene også forbandt en rekke fordeler med det å gi språkhjelp, for eksempel at det forbedret foreldrenes og egne italienskerferdigheter, at de fikk mer kunnskap om både Italia og eget opprinnelsesland, og at erfaringen ville bli nyttig i fremtidige jobber. Positive følelser korrelerte med oppfatninger om fordeler.

Milliken (2024) brukte en deltakende tilnærming der to unge hørende barn av døve foreldre (CODA) i Storbritannia var både medforskere og deltakere. Studien undersøkte hvordan CODA-erfaringer former identitet og hvilken støtte CODA-familier får. Studien identifiserer fire overordnede temaer: økt ansvar, betydningen av å være del av et CODA-fellesskap, det å bli myndiggjort («empowered») av CODA-identiteten, og å gi CODA-er støtte:

Hørende barn av døve opplever høy grad av ansvar, særlig som uoffisielle tolker for sine foreldre. Dette ansvaret påtas ofte i en altfor ung alder og uten nødvendig støtte fra systemet. Samtidig som det kan føles urettferdig og påføre press, kan rollen også utvikle viktige ferdigheter og modenhet. Det er både en byrde og en kilde til styrke i overgangen til voksenlivet.

Å reflektere over og styrke CODA-identiteten gir mestring og stolthet. Forbindelsen til et fellesskap av andre hørende barn av døve bidrar til å normalisere opplevelsene og fremmer selvaksept. Mange opplevde identitetsendringer når de møtte andre CODA-er, for eksempel på leirer eller fellessamlinger, noe som forsterket følelsen av å være «annerledes, men stolt».

Hørende barn av døve opplever at de står i et spenningsforhold mellom døveverdenen og den hørende verdenen. Dette innebærer både tap (å «gå glipp av» enkelte opplevelser) og verdifulle erfaringer som gir empati og perspektiv. Denne «tvetydige

tilhørigheten» var krevende, men også formende for deres identitet, og førte til en sterk bevissthet om ulikhet, stigma og diskriminering.

Deltakerne opplevde manglende systemstøtte. Hørende barn av døve ble ofte overlatt til å håndtere situasjoner som barn, uten tilstrekkelig profesjonell hjelp. Studien understreker behovet for tiltak som økt tilgang til tolker, opplæring i døvekultur i skoler, og mer bevisstgjøring i majoritetssamfunnet om de særlige utfordringene hørende barn av døve står overfor.

3.4.3 Tidligere språkhjelperes perspektiv

To av publikasjonene formidler et særegent perspektiv. Gustafsson m.fl. (2019) og Gustafsson (2021) analyserer intervjuer med voksne som selv ga språkhjelp da de var barn. Informantene kunne ikke bare ta barnets perspektiv; de reflekterte også over de videre implikasjonene av erfaringene med språkhjelp:

Som barn måtte de tolke i mange flere andre sammenhenger enn i kun uplanlagte og akutte situasjoner. De måtte tolke både i hverdagssituasjoner og i kontakt med offentlige tjenester samt i lesning av skjemaer og annet skriftlig materiale. De ble bedre i svensk og i å kommunisere med myndighetene. Deres sosiale kapital og kunnskap om samfunnet økte. Det hjalp dem inn i arbeidsmarkedet. De følte at de kunne påvirke viktige beslutninger, for eksempel ved å oversette i favør av utfall de selv mente var best. De ble motivert av voksnes ros og respekt.

Allikevel opplevde de tidligere språkhjelperne at rollen hadde tydelige skyggesider: De følte seg tvunget til å ta ansvar i sensitive situasjoner knyttet til mental helse, privatøkonomi, lovbrudd, fødsler og lignende. Når de oversatte feil, ga det uro og skyldfølelse. Språkhjelpen var et irreversibelt steg inn i voksenlivet. Familiehierarkiet ble snudd. Språkhjelpen hemmet deres egne foreldres språkutvikling og integrering. Språkhjelpen ble en fulltidsjobb som preget barndommen. De tidligere språkhjelperne opplevde at offentlig ansatte ikke intervenerte for å stoppe praksisen, men at de burde gjort det.

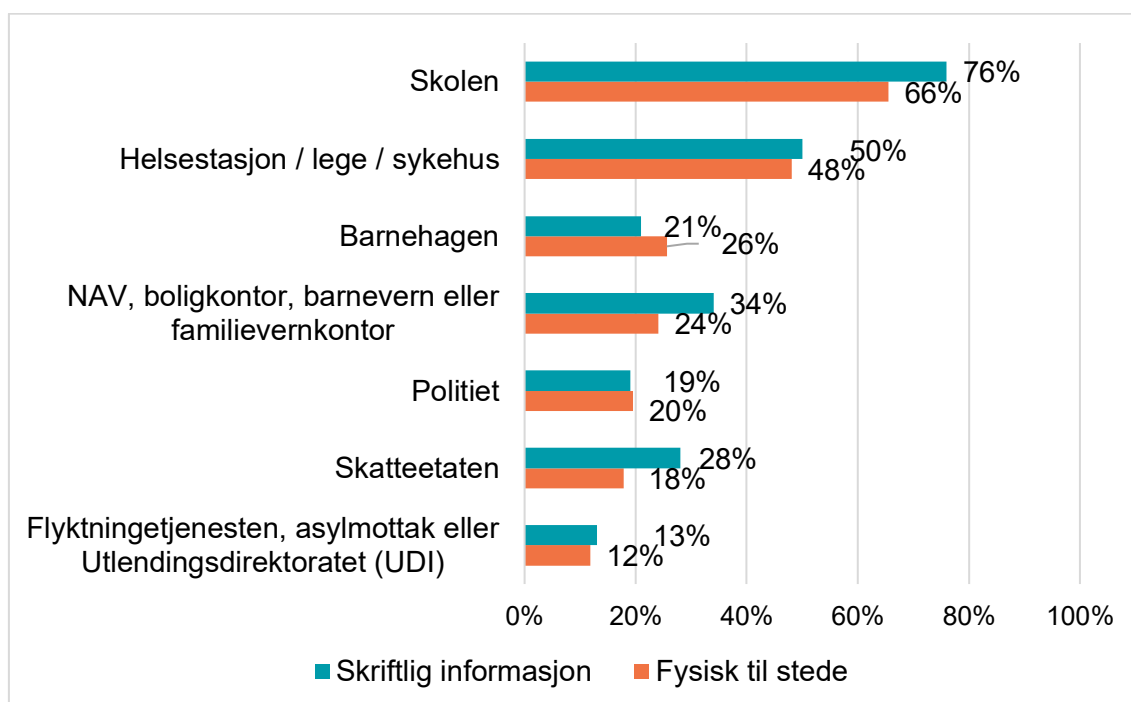
4 Omfang av barns bistand

I dette kapitlet undersøker vi i hvilke situasjoner barn og unge oppgir at de gir språkhjelp, hvor vanlig det er at de gir språkhjelp, og hvordan språkhjelpen har utviklet seg gjennom oppveksten. Kapitlet er basert på spørreundersøkelsen til ungdom (15-19 år) og 27 intervjuer med unge (jf. pkt. 2.1.2 og 2.1.4 [metodedelen]).

4.1 Språkhjelp i møte med offentlige tjenester

I spørreundersøkelsen og i intervjuer har vi spurt ungdommer om i hvilke situasjoner de har gitt språkhjelp og for hvilke tjenester.

Figur 4.1 Andel respondenter som har vært språkhjelper i fysiske møter og forklart skriftlig informasjon, etter offentlig tjeneste. N = 507. Basert på spørsmålene «Har du vært fysisk til stede og hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette fra norsk i møter med offentlige tjenester?» og «Har du hjulpet foreldre / foresatte med å forklare skriftlig informasjon fra en offentlig instans?»

Datamaterialet viser at ungdom yter språkhjelp for flere ulike tjenester og i flere ulike situasjoner. I det videre oppsummerer vi hvilke situasjoner ungdommene beskriver at de yter språkhjelp.

4.1.1 Språkhjelp på skolen

Skolen er den tjenesten der flest ungdommer med innvandrerbakgrunn har gitt språkhjelp (Figur 4.1). 66 prosent hadde oversatt i fysiske møter med skolen, og 76 prosent hadde forklart skriftlig informasjon fra skolen. Blant barn av døve hadde seks av 13 hjulpet sine foreldre eller foresatte med å oversette mellom tale og tegnspråk i fysiske møter med skolen.

Språkhjelp på skolen nevnes også hyppigst i intervjuene. Flere ungdommer forteller at de har oversatt informasjon til foreldre i foreldremøter og i utviklingssamtaler på skolen. Ungdommene forteller at de oversetter innhold for eksempler i e-poster fra skolen,

skriftlig informasjon i apper, dokumenter fra skolen som krever foreldrenes signatur, søknader om tilrettelegging eller fritak fra undervisning, informasjon om skoleturer, eller at de må forklare dokumentasjon om karakterer og vedtak om tilrettelegging ved eksamen.

Flere har erfaring med å oversette mellom lærer og foreldre i utviklingssamtaler. Enkelte understreker en uuttalt forventning om at de skal bidra med oversetting og språkhjelp i løpet av møtet.

Jeg tror på skolen forventet de at jeg oversatte hvis det var bare pappa som kom. De spurte meg ikke, men jeg hadde følelsen at de forventet det: «Nå ser jeg på læreren og pappa at de ikke kan kommunisere og [da må jeg] ta ansvar». (Jente, 17 år)

Enkelte stiller også opp som språkhjelper på yngre søskens utviklingssamtale eller foreldremøte.

De bare sier fra til meg når søstrene mine har møter og så blir jeg med, og jeg snakker med lærer, hører etter, og sier til mamma hva læreren min sa. (Jente, 15 år)

Noen oversetter underveis i møtet med læreren, mens andre blir bedt av foreldre om å forklare temaer som har vært omtalt, i etterkant av møtet.

For eksempel etter utviklingssamtaler på skolen må jeg forklare hva læreren mente i situasjoner, spesielt på barneskolen. Nå som jeg går på videregående, skjønner han [faren] det. Men på barneskolen når han var ny, skjønte han det ikke. Da måtte jeg forklare systemene på skolen, som er litt annerledes enn han er vant til. (Jente, 17 år)

En ungdom synes det har vært rart å oversette positive tilbakemeldinger om henne selv fra lærere til foreldrene.

Vel det har vært, [jeg] har blitt litt sjenert, for læreren sier hvor bra man gjør det i timene og på skolen. Det er rart å gjenta det for dem. «Ja, jeg gjør det kjempebra.» (Jente, 17 år)

Enkelte ungdommer mener at det bør være tolk til stede i møter også der ungdommene er til stede, slik at de ikke må oversette informasjon om seg selv til foreldrene.

Noen forteller at lærere bruker «lette ord» for at ungdommene skal forstå ved felles informasjonsmøter for foreldre og elever. Det kan bidra til at det også blir enklere for foreldrene å forstå det som blir sagt. En ungdom forteller at han pleide å være med på foreldremøter og sitte ved siden av moren sin og hviske og oversette det som ble sagt i plenum til henne. Enkelte vil helst oversette i etterkant av slike møter, for å ikke forstyrre andre i møtet.

Nei, eller sånn, hvis vi var på møter på skolen, når det ikke bare er oss, men hele skolen i møtet, ser jeg at de ikke skjønner noe i det hele tatt. Da oversetter jeg etter møtet, for jeg vil ikke forstyrre de andre. (Jente, 19 år)

Noen ungdommer opplever at foreldrene forstår alt, eller det aller meste. Foreldrene kan gjengi det de har oppfattet av innhold fra foreldremøtene til barna og med ønske om at barna skal forklare mer om hva det betyr. Enkelte forteller at de er med på foreldremøter for yngre søsken og oversetter informasjon for foreldre. Noen har også opplevd at eldre søsken blir med på foreldresamtaler, fordi de er bedre enn foreldrene i norsk, eller fordi foreldrene har vært opptatt på jobb.

En ungdom peker på misforståelser som en utfordring når hun blir satt til å oversette i kommunikasjon mellom skole og foreldre. I et foreldremøte ble det gitt informasjon om fraværgrensa. Jenta oppfattet at lærerne ville gi foreldrene generell informasjon om fraværgrensa, men foreldrene oppfattet at det var en bekymring knyttet til fravær.

Kommunikasjon med skole og foreldre – [det er] dårlig kommunikasjon, fordi når jeg tolker, prøver jeg å si det lærerne sier, for eksempel om når vi hadde om fravær og grensa og hvordan den fungerer, og foreldrene mine trodde det var noe å bekymre seg for. Men jeg ville ikke si at det var noe å få panikk for. Alt de sa var alvorlige ting, men man får ikke fravær når man er i klassen og det er jeg. Skolen skulle informere, men de [foreldrene] tok det som en bekymring. (Jente, 16 år)

En ungdom forteller at dersom hun ikke er til stede på foreldremøter, «sitter moren der og forstår ikke det som blir sagt». Andre forteller at foreldre som ikke behersker norsk, heller ikke er til stede på foreldremøter. Dersom den ene forelderen behersker norsk, er det *den* forelderen som stiller på møtene. En jente forteller at hun tror foreldrene hennes kjenner mindre til skolehverdagen enn foreldrene til vennene sine.

Ja, jeg tror de får mindre informasjon [enn andre foreldre]. Jeg tror det har betydning. Jeg snakker med vennene mine, og forstår at foreldrene deres vet hva som skjer i skolehverdagen, mens mine foreldre ikke vet noe. (Gutt, 16 år)

Funn fra analyse av intervjuene og spørreundersøkelsen peker på skolen som en sentral arena for ungdommers språkhjelp. Vårt inntrykk er at omfanget av elevers språkhjelp forekommer i utstrakt grad her, både når det gjelder å formidle praktisk informasjon og formell kommunikasjon mellom skole og hjem. Vi beskriver offentlige organers (herunder skolens) etterlevelse av tolkeloven nærmere i kapittel 9.

4.1.2 Språkhjelp i møte med helsevesenet

Etter skolen er det helsestasjon, lege og sykehus som er tjenestene der flest ungdommer med innvandrerbakgrunn har oversatt informasjon fra. 48 prosent av ungdommene svarte at de hadde oversatt i fysiske møter og 50 prosent at de hadde forklart skriftlig informasjon fra disse helsetjenestene. Blant barn av døve, hadde ti av 13 oversatt mellom tale og tegnspråk i fysiske møter med helsestasjon, lege og sykehus.

I intervjuene forteller ungdommene også om erfaringer med språkhjelp i møte med helsevesenet. Flere forteller at de bestiller timer digitalt eller ringer og bestiller legetimer og snakker med helsepersonell på telefonen.

Noen ganger var jeg med, for jeg kunne ikke være [igjen hjemme] alene, da jeg var liten, ni, ti år. Jeg hjalp [mor] med å snakke med legen og medisiner og «gjør det og ikke det». (Gutt, 15 år)

Det har vært mye informasjon om helse. Noen ganger måtte vi på sykehuset fordi noen var syke, så måtte vi gå til sykehuset og der kunne jeg også oversette og hjelpe å forstå det man sier. (Jente, 16 år)

Så har det noen ganger hendt hos legen. Jeg har hatt legetime. Moren min forsto ikke helt, og så spurte de meg om jeg kunne forklare det til henne, da. (Gutt, 18 år)

Når man er et barn som ofte oversetter, husker man passord og personnummer. Når foreldre skal ha time, sier de problemet og «ta den og den tiden». «Gå inn på Helsenorge og bare godta bank-id». Jeg bestiller time og når hun skal til time, blir jeg med, så hun skal få best mulig informasjon. (Jente, 17 år)

En ungdom forteller om bistand til en syk besteforelder.

Jeg hadde [en] bestefar, han hadde kreft og jeg hjalp ham ofte med å oversette. Vi [var] på sykehus og så spør de meg om jeg kan hjelpe å tolke og jeg sier det er greit, og jeg hjelper. Hvis jeg kan hjelpe, så oversetter jeg. Legen spurte om jeg kunne oversette. (Gutt, 17 år)

En del forteller at de hjelper foreldre med å forstå skriftlig dialog med lege og sykehus i forbindelse med timeinnkallinger.

Det kan være brev mamma fikk fra sykehuset om en legetime. Hun forsto dato og klokkeslett, men hun forsto ikke hvordan hun skulle forberede seg. (Gutt, 16 år)

En annen ungdom forteller at hun var med tanten sin på sykehus for å hjelpe til med å « snakke med dem og navigere ». En ungdom hjalp sine foreldre med å bestille pasientreise. En ungdom forteller at han oversatte det legen forklarte moren om vitaminmangel. Det ungdommen opplevde å ikke forstå godt nok undersøkte hun selv i ettertid ved nettsøk, for å kunne forklare moren bedre. Ungdommene har også bistått foreldre i møte med helsepersonell for å uttrykke foreldrenes smerter og skader.

Men også sånn at hvis jeg bare blir med mamma til legen, og så klarer ikke hun å forklare symptomene sine, så da sier hun det til meg, og så oversetter jeg til engelsk eller norsk. (Jente, 15 år)

Ved egne legetimer der foreldre ledsager barnet, har også flere blitt bedt om å oversette informasjon mellom lege og foreldre.

Ungdommenes erfaringer viser altså at mange får en sentral rolle i kontakt med helsetjenestene og i å formidle både praktisk og medisinsk informasjon til foreldre. Fra flere av eksemplene er det åpenbart at det ikke bare handler om nødsituasjoner, men i forbindelse med ordinære timeavtaler og sykehusbesøk.

4.1.3 Språkhjelp i møte med andre offentlige tjenester

24 prosent av ungdommene med innvandrerbakgrunn hadde oversatt i fysiske møter med Nav, boligkontor, barnevern eller familievernkontor, og 34 prosent hadde forklart skriftlig informasjon fra disse tjenestene. Noen færre hadde hjulpet til i kommunikasjonen med tjenester som barnehagen, skatteetaten, politiet og flyktnings-tjenesten, asylmottak eller UDI (Figur 4.1). Blant barn av døve, hadde en bistått i fysiske møter med Nav, boligkontor, barnevern eller familievernkontor, en med skatteetaten og tre med politiet. Åtte oppga andre tjenester, der bup, krisesenter, tannlege og fysioterapi ble nevnt i åpne svar. Unntaket var flyktnings-tjenesten, asylmottak eller UDI, der ingen barn av døve hadde oversatt. Det siste kan både skyldes at foreldrene har benyttet tolk i møter med disse instansene, at andre har bistått foreldrene, eller at foreldrene ikke har vært i møter med disse instansene.

Et fåtall av ungdommene som vi intervjuet, hadde erfaring med å oversette i foreldres dialog med UDI. Denne kommunikasjonen handlet om søknad om visum eller statsborgerskap. En ungdom forteller at familien var kjent med muligheten for å bruke tolk, men at de likevel endte med at ungdommen skulle oversette.

Jeg visste om mulighet for tolk, men det tar tid, så det var bare lettere at jeg gjorde det. De på UDI sa at det var greit. Men jeg vet selvfølgelig at det er mulighet for tolk, men vi gidder ikke å vente. (Jente, 19 år)

Noen nevner også møter med UDI eller politiet i forbindelse med utstedelse av pass. Da har ungdommene vært med for å bistå med kommunikasjonen. De forteller at de ansatte der kan bruke engelsk, men at foreldrene ikke alltid forstår likevel. En jente forteller:

De [vi har møtt] på UDI og politi har vært kjempeflinke til å snakke engelsk, men jeg synes det har vært noen ganger der jeg måtte oversette fra engelsk til tyrkisk, hvis det var kulturforskjeller på en måte. Prosessen er ganske ulik i Tyrkia og i Norge og hvis det er noe som er forskjellig i prosessen og det er ulikt, sier jeg det på tyrkisk for at det skal gå fortere. Jeg mener at de ville ha skjont det hvis jeg ikke var der, men det at jeg hjelper til, gjør at det går litt fortere.

Sånn hvis det er for eksempel sånn navn på dokumentasjon i mappa vår som de ikke skjønner [hva er], hvis jeg vet at vi har det og de ikke har skjønt det enda, sier jeg «få ut denne lappen til mannen» og så sier de «å ja» – sånne ting. (Jente, 19 år)

[...] Prosessen for byråkrati er ganske annerledes. [Jeg] kan ikke så mye, for jeg har ikke ordnet så mye i Tyrkia, men det virker forskjellig, for da måtte man møte opp på 10 ulike bygg for å gjøre en dokumentasjon på en måte. (Jente, 19 år)

Som datamaterialet viser, får ungdom noen ganger en aktiv rolle som språkhjelpere også i møte med flere offentlige tjenester, som Nav, utlendingsforvaltningen og andre tjenester. I disse situasjonene bidrar de blant annet med å forklare krav, rettigheter eller å fylle ut søknader.

4.1.4 Skriftlig språkhjelp

Inntrykket fra intervjuene er at den type språkhjelp som barn og unge yter i størst omfang, er *skriftlig* språkhjelp. Skriftlig språkhjelp handler om å lese, å søke opp ord og begreper samt å forstå og forklare innhold i dokumenter for foreldre. Det handler også om å korrigere tekst og skrivefeil, eller å skrive selv og foreslå tekst i kommunikasjon med offentlige tjenester. Ungdommene har for eksempel bistått med søknad om statsborgerskap, jobbsøking, dialog med skolen, banken og skatteetaten.

Ja, jeg hjelper å skrive jobbsøknad. Det er slitsomt. De sier på vietnamesisk, og så må jeg skrive det på norsk og på en profesjonell måte. Det må høres voksent. (Gutt, 16 år)

Generelt alle dokumenter som har tungt språk som jeg pleier å lese og oversette litt eller forenkle. Hvis det er et offisielt dokument, som for eksempel hvis vi skal reise et sted og må få ordnet russisk pass og de får brev på norsk og jeg må oversette hva som står der. (Gutt, 18 år)

I kommunikasjon med Nav har unge hjulpet til med å forklare eller oversette meldinger og brev. Dialogen har for eksempel handlet om foreldres jobb-bytte og sykdom. Ungdommene forteller at temaene også handlet om økonomi, lån og tilbud ved arbeidsplassen.

Jeg har hjulpet pappa med Nav når han skulle bytte jobb, da var jeg ganske mye med og oversatte for han. Da var det på telefon, det var lettere å ta digitalt, så da satt jeg ved siden av og forklarte veldig fort eller forklarte til dem direkte. (Jente, 17 år)

«Med moren min, hjalp [jeg] henne med Nav. Hun var syk, det var vanskelig for henne å jobbe. Jeg hjalp henne med meldinger til og fra Nav og litt legen.» (Gutt, 16 år)

Flere ungdommer forteller at de har oversatt informasjon fra Skatteetaten for sine foreldre.

Jo, jeg måtte forklare pappa skatt og sånt, pappa skjønte ikke hva rettigheten hans var, så jeg måtte forklare han hva han har rett til. Da var jeg ganske ung, så jeg lærte om skatt veldig ung.

Intervjuer: «Skjønte du noe da?»

Ikke helt, men det er samme system i hjemlandet, så hvis jeg oversatte, kunne han forstå hva de mente. Vi var heldig på den siden. Men noe skjønte han ikke, den perioden med Nav skjønte han ikke hva det var. Da spurte jeg læreren hva ting var, så jeg kunne forklare han etterpå. (Jente, 17 år)

En ungdom opplever at informasjon om skatt er vanskelig å forstå og å formidle videre. Noe av informasjonen mener hun dessuten at hun ikke burde forholde seg til.

Ja, altså. For eksempel om de får en skattemelding, det er flere ganger mamma har kommet og spurt om jeg kan forklare hva som står på meldingen, da. Og jeg forstår ikke engang hva som står. Det er vanskelig. Jeg prøver å finne ut av det selv, søke det opp. Jeg må finne konteksten, jeg leser hele greia, selv om det også kanskje er ting jeg ikke burde lese eller vite noe om. (Jente, 17 år)

En annen ungdom beskriver også at det er vanskelig å hjelpe foreldrene med å forstå brev fra Skatteetaten.

Hvis det er sånne fagbegreper på norsk han ikke forstår, pleier han å spørre meg. Men jeg kan det ikke jeg heller, det er økonomiske ting jeg ikke har lært enda. Er det noe enkelt, har jeg lært det i samfunnsfag, men hvis det er kompliserte begrep aner jeg ikke på en måte. (Jente, 19 år)

Det blir også nevnt at en ungdom bisto i skriftlig dialog med UDI:

Når vi søkte om statsborgerskap, tok egentlig moren min for det meste rollen med å gå gjennom kravene. Når det kom til for eksempel å studere kravene, da hjalp jeg til med å forstå hva som virkelig trengs, og når hun fikk de ulike papirene, ville hun vite hva det i hovedsak var konkret. (Gutt, 17 år)

En ungdom forteller at hun har fått fullmakt av sine foreldre til å sende inn søknad fordi hun er bedre i norsk enn foreldrene.

En del ungdommer presiserer at foreldrene stort sett klarer seg fint muntlig, men ønsker hjelp til å forstå brev, meldinger og e-poster og til å formulere tekst.

Det meste med det er å fikse på grammatikk, [...] jeg hjalp henne med å gjøre språket mer profesjonelt. Norsken hennes ligner litt som hun ville skrevet på engelsk, selv om det er grammatisk riktig, høres det litt rart ut innimellom. ... Hun staver [ofte] ting litt feil og da må jeg hjelpe til med å skrive det. Og enkelte ord hun ikke kan og da må jeg skrive det. For eksempel melding til noen andre eller til skolen. De fleste tilfeller er til skolen. Om jeg skal forklare noe, om noen er syk da skriver gjerne jeg meldingen. (Gutt, 18 år)

Ulike tekster, for eksempel meldinger, e-post, jeg hjelper med grammatikk og hvordan man kan skrive i ulike e-poster og hjelper til med det, for eksempel e-post til kollegaer eller meldinger til venner. (Jente, 16 år)

Flere av informantene forteller videre at de hjelper foreldre med lekser, norskopplæring og i kommunikasjon med foreldrenes arbeidsgiver.

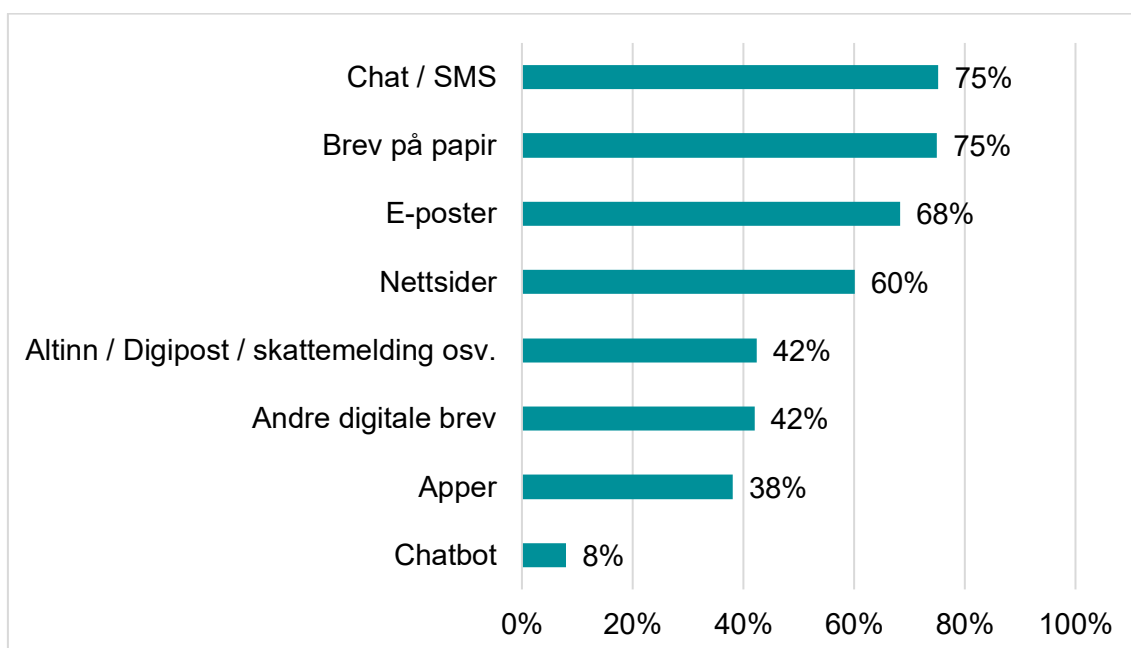
Ja, fordi pappa skriver e-poster noen ganger, og da skriver han på engelsk og tyrkisk, oversetter til ChatGPT for å se om det stemmer, og så er jeg leddet på slutten på en måte. Jeg mener at ChatGPT og Google oversetter ikke er så flinke til å omforme ting til norsk. Og jeg forstår det, for engelsk er helt annerledes enn norsk, men jeg hjelper han med e-poster noen ganger, og da ser jeg over grammatikk og ordbruk og sånne type ting. Men jeg endrer ikke på så mye, det er bare last final touches. (Jente, 19 år)

Noen ungdommer forteller at de formulerer meldinger til foreldrenes ledere på jobb, om sykdom og fravær. Noen skriver også meldinger om egen sykdom på foreldrenes vegne, som foreldrene så sender til skolen.

I Figur 4.1 ser vi at for noen av tjenestene var det vanligere at respondentene forklarte skriftlig informasjon enn at de oversatte i fysiske møter. Det gjaldt spesielt skatteetaten, Nav, boligkontor, barnevern eller familievernkontor, og skolen. En mulig forklaring er at mer av kommunikasjonen med disse tjenestene er skriftlig, sammenlignet med de andre tjenestene. En annen forklaring kan være at det brukes tolk i selve møtene, men at barn må gjenfortelle eller forklare innholdet i dokumenter som sendes ut i ettertid. Mye av dialogen fra eksempelvis Nav og skatteetaten er i skriftlig form og i mindre grad møter.

Barna som hadde hjulpet sine foreldre med å forstå skriftlige informasjon fra offentlige tjenester, hadde oversatt et mangfold av ulike skriftlige informasjon. Det inkluderte chat- eller tekstmeldinger, som 75 prosent hadde oversatt, brev på papir (75 prosent), e-post (68 prosent), nettsider (60 prosent), Altinn/Digipost/skattemelding og andre digitale brev (42 prosent), apper (38 prosent) og chatbot (åtte prosent) (Figur 4.2).

Figur 4.2 Skriftlig informasjon som barn har oversatt. N = 436. Basert på spørsmålet «Du har svart at du har oversatt skriftlig offentlig informasjon. Hva har du oversatt?»

Det var også vanlig å hjelpe foreldrene med å fylle ut skjemaer eller skrive beskjeder eller brev på norsk til offentlige tjenester. 67 prosent av respondentene som visste sikkert, gjorde dette.⁶

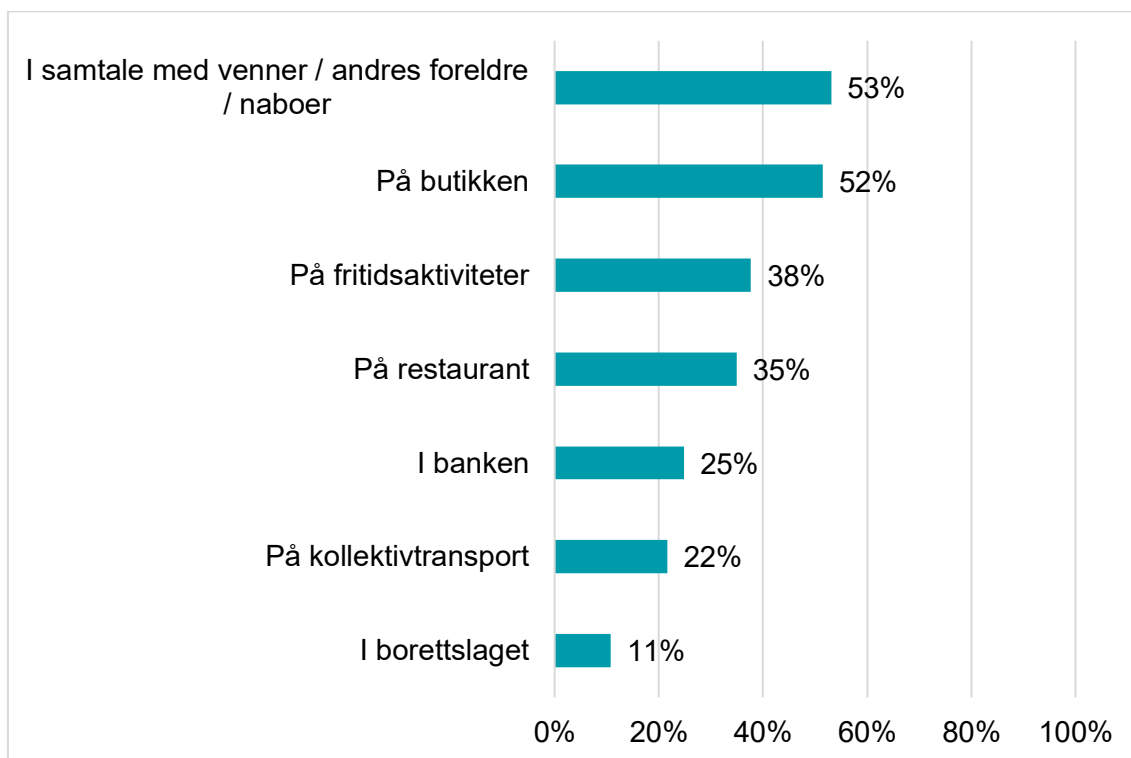
4.1.5 Språkhjelp på andre arenaer

Tolkeloven gjelder for offentlige organer. Vi ønsket likevel å undersøke hvordan barn og unge bistår sine foreldre som språkhjelpere for å få et mer helhetlig inntrykk av omfanget av unges totale bistand. Vi stilte derfor spørsmålet om de unge bisto også på andre arenaer enn i dialog med offentlige tjenester.

Flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn hjalp også sine foreldre med å forstå norsk i andre sammenhenger enn bare i kommunikasjon med offentlige tjenester. De ga språkhjelp i samtaler med venner, andres foreldre og naboer (53 prosent), på butikken (52 prosent), på fritidsaktiviteter (38 prosent), på restaurant (35 prosent), i banken (25 prosent), på kollektivtransport (22 prosent) og i borettslaget (elleve prosent) (Figur 4.3).

⁶ 17 % svarte *vet ikke / ønsker ikke svare*, og disse er trukket fra presenteringsgrunnlaget

Figur 4.3 Andel respondenter som hadde oversatt i andre sammenhenger. N = 507. Basert på spørsmålet «Har du hjulpet dine foreldre / foresatte med å forstå / oversette fra norsk i andre sammenhenger?»

Også samtlige barn av døve som svarte (16) hadde hjulpet sine foreldre eller foresatte med å oversette mellom tale og tegnspråk i andre sammenhenger enn offentlige tjenester. Av de 16 som svarte hadde tolv oversatt i borettslaget, 11 på kollektivtransport, ni i samtaler med venner, andres foreldre og naboer, åtte på fritidsaktiviteter, syv på butikken og syv på restaurant.

Flere ungdommer forteller at de har gitt foreldrene sine språkhjelp i dialog med banken. Det har både handlet om direkte kommunikasjon med en kontaktperson i banken og hjelp til å navigere i nettbanken. For enkelte foreldre er det ikke kun norsk språk som fremstår som vanskelig, men også det å finne frem og forstå innholdet på nettsidene. En ungdom forteller om bistand til moren sin i banken, i forbindelse med å skaffe riktig dokumentasjon og oppgi legitimasjon for å skaffe bank-id. Flere forteller at dersom noen fra banken ringer, må de svare på telefonen og ha samtalen med kontaktpersonen i banken på foreldrenes vegne.

Jeg hjelper i nesten alle situasjoner. For eksempel, moren min kan så vidt norsk, så alt hun får tilsendt, oversetter jeg til henne, brev fra banker og så videre. (Jente, 19 år)

For eksempel banken: hvis banken ringer, så er det ofte at jeg må ta den telefonen eller forklarer hva pappa mener fordi pappa ikke kan utdype på norsk. (Jente, 17 år)

Jeg satt hjemme og bodde med moren min, hun sa «kom og snakk med disse her». Jeg snakka med dem om banken eller møter. Moren min sa hva jeg skulle si. (Gutt, 16 år)

På banken også, så var det noen dumme greier i kontrakten, så forklarte litt hva det handler om. Det er noe informasjon som bare er ubrukelig. Det må stå der, men er ikke sånn at vanlige folk må forstå det. (Jente, 19 år)

Ungdommene nevner en rekke uformelle arenaer de gir språkhjelp, blant annet på borettslagsmøter, på restaurant, på fritidsaktiviteter og i butikker. En jente forteller at hun for eksempel kan hjelpe til hvis foreldrene skal returnere klær i en klesbutikk.

Andre forteller om digital språkhjelp i forbindelse med å bestille flybilletter, å finne rørligger eller å lete etter leilighet på finn.no. En jente forteller at hun hjalp moren under et jobbintervju.

Da mamma skulle på intervju, hadde hun en gang et intervju på zoom. Så var jeg i bakgrunnen og fortalte hva hun skulle si. Jeg skrev. Jeg oversatt spørsmålene. Og hjalp henne med hva hun skulle si. Sånne ting. (Jente, 17 år)

Ungdommene forteller videre om språkhjelp som spenner fra å forklare brev fra foreldres arbeidsgivere, bistå i dialog med gravferdsbyrå, tannlegekontor og forsikringsselskap, i prat med naboer, organisering av loppemarked, oversette ingredienser i matlaging og lese og forklare bursdagsinvitasjoner til yngre søsken.

En jente forteller at de opplevde flom i området der hun og familien bor, og eiendeler i huset ble ødelagt. Foreldrene trengte hjelp fra henne til å fylle ut skademeldingsskjema til forsikringsselskapet og liste opp eiendeler som ble ødelagt.

Noen ungdommer forteller at de hjelper yngre søsken med lekser, siden foreldrene ikke kan.

Det er ganger hun minste ikke klarer å gjøre leksene sine selv og spør om hjelp fra moren min. Da ringer kanskje moren min når jeg er ute eller på rommet, og så spør hun om jeg kan hjelpe henne med lekser, siden hun ikke forstår hva oppgaven er. (Jente, 15 år)

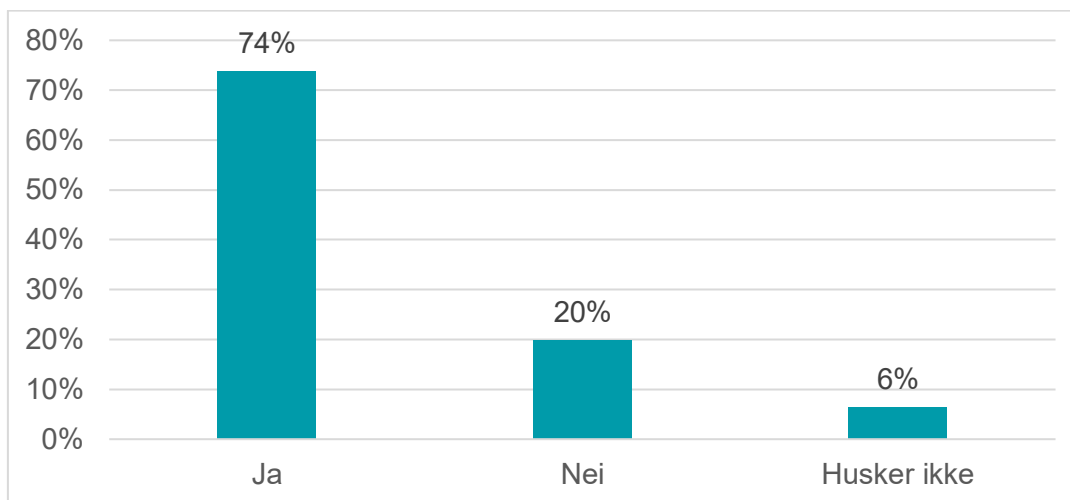
Cirka hver melding moren min skal sende til skolen, er jeg med på å hjelpe hun. Og kanskje en fjerdedel av meldinger hun skal sende til jobb og kollegaer. Hver gang hun skal sende en mail, pleier hun å komme og spørre meg. Det har blitt sjeldnere, men kanskje et par ganger hver uke, noen få ganger. (Gutt, 16 år)

Dette viser at barn og unge bidrar med språkhjelp i utstrakt grad også utover kommunikasjon med offentlige tjenester. De er brobyggere og gir foreldrene språk- og systemstøtte i hverdagslige situasjoner, for eksempel i forbindelse med praktiske gjøremål og i sosiale relasjoner. Mens man fra et forvaltningsperspektiv kan skille mellom offentlige og private arenaer, er ikke dette et skille barn og unge kan konstruere i sin hverdag.

4.2 Hvor vanlig er det å gi språkhjelp?

Språkhjelp er vanlig. Flertallet av ungdommene med innvandrerbakgrunn som svarte på vår spørreundersøkelse, nærmere bestemt 74 prosent av 688 respondenter, hadde hjulpet foreldrene sine med å oversette fra norsk.

Figur 4.4 Har du noen gang hjulpet dine foreldre eller foresatte med å oversette fra norsk? N = 688

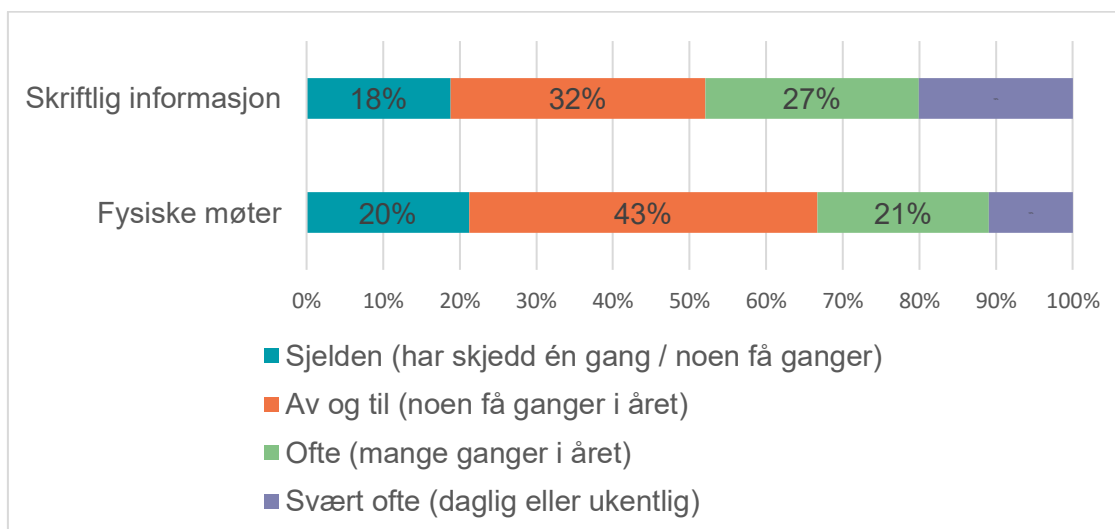

Blant barn av døve, hadde hele 16 av 17 respondenter hjulpet sine foreldre eller foresatte med å oversette mellom tale og tegnspråk.

I intervjuene forteller ungdommene at de opplever det som veldig vanlig at barn av foreldre med minoritetsbakgrunn hjelper til med å forstå kommunikasjon på norsk. Ingen mener at det er uvanlig eller sjelden. De knytter det til at barna kommer inn i skole og lærer språk raskere enn voksne. Når ungdommene beskriver at det er vanlig å hjelpe foreldre med kommunikasjon på norsk, mener de hovedsakelig dagligdagse situasjoner og uformell kommunikasjon, men også med skriftlig og digital bistand.

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmålet om hvor ofte barn oversatte i kommunikasjon med offentlige tjenester.

Figur 4.5 Hvor ofte barna oversatte i kommunikasjon med offentlige tjenester. Basert på spørsmålene «Du har svart at du har hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette fra norsk i fysiske møter. N=366 Omtrent hvor ofte har du hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette fra norsk i fysiske møter?» og N=436 «Omtrent, hvor ofte har du hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette skriftlig offentlig informasjon?»

Jeg tror det er en ting man ikke snakker om, men jeg vet at mange innvandrerbarn eller andregenerasjons innvandrerbarn gjør det. I hvilken grad er nå litt fra person til person, men jeg har en oppfatning om at det er vanlig. Det er ikke en ting man snakker om, man snakker om det indirekte og da ser man veldig simply at alle egentlig gjør det. (Gutt, 17 år)

Definitivt ikke for norske barn, men utlendingsbarn, jeg har snakket med masse folk som har hatt samme experience. Mesteparten av oss som kommer fra andre land, de har følt at de må hjelpe foreldre. (Jente, 16 år)

I spørreundersøkelsen svarte 18 prosent at de sjelden bistår i forbindelse med skriftlig kommunikasjon og 32 prosent gjør det av og til. Når det gjelder språkhjelp i fysiske møter med offentlige tjenester, oppgir 20 prosent at de sjelden oversetter og 43 prosent oppgir at de gjør det av og til, altså noen få ganger i året. Det kan se ut som om språkhjelp er en sporadisk hendelse for mange ungdommer, og det er mindre utbredt å gi språkhjelp til foreldre i fysiske møter med offentlige tjenester (Figur 4.5).

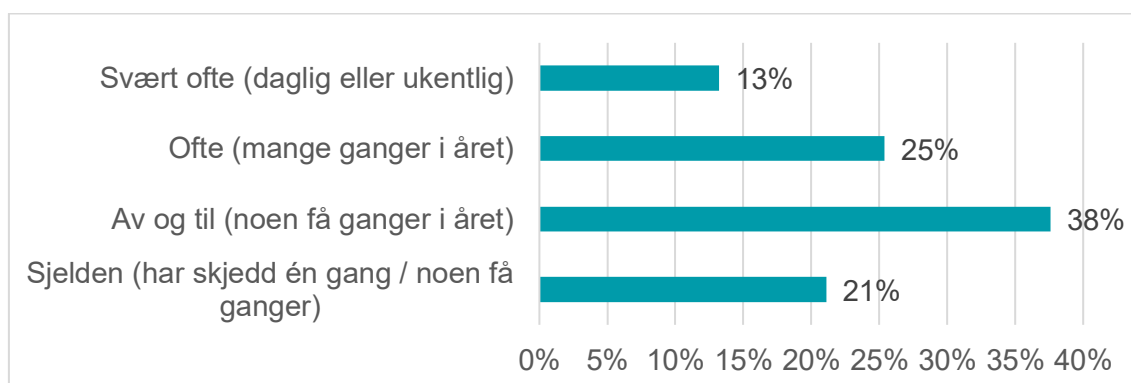
Det gjensto allikevel en betydelig andel ungdommer som ga språkhjelp ofte eller svært ofte. 31 prosent av respondentene (N=366) svarte at de ga språkhjelp i fysiske møter mange ganger i året, altså ukentlig eller daglig. 46 prosent av respondentene (N=436) oversatte skriftlig informasjon mange ganger i året, ukentlig eller daglig (Figur 4.5).

Også blant barn av døve var det flest som oversatte sjelden eller av og til, det vil si seks av de ti som svarte på spørsmålet. Tre barn av døve oppga at de oversatte mange ganger i året, i betydningen ukentlig eller daglig.

4.2.1 Hvor ofte gir barn og ungdom språkhjelp totalt sett

I tillegg til at barn ga språkhjelp i kontakt med offentlige tjenester, var det også en betydelig andel av barna som ofte eller svært ofte ga språkhjelp i andre sammenhenger. 38 prosent av respondentene svarte at de gjør dette mange ganger i året, ukentlig eller daglig (Figur 4.6).

Figur 4.6 Hvor ofte barna oversatte i andre sammenhenger. N=394. Basert på spørsmålet «Hvor ofte hjelper du foreldre / foresatte med å forstå / oversette fra norsk i andre sammenhenger (f.eks. butikken, restaurant, bank osv.)?»

Når vi ser resultatene for ulike arenaer å gi språkhjelp på i sammenheng, er det tydelig at noen barn ga språkhjelp langt hyppigere enn andre. Særlig tydelig, ser vi denne tendensen for barn og unge som ofte tolket i møter med offentlige tjenester. Blant disse, er det en høy andel som rapporterte at de også ga språkhjelp om skriftlig informasjon og tolket i andre sammenhenger, for eksempel i butikken, på restauranten eller i banken. Resultatene viser at 33 prosent av respondentene ga språkhjelp på samtlige arenaer ofte eller svært ofte, det vil si mange ganger i året, ukentlig eller daglig (se resultater i Vedlegg 3).

En jente beskriver at hun gir omfattende språkhjelp på flere arenaer:

Jeg har også vært hos legen og i banken. Opprettet en konto til mammaen min. Da vi skulle leie leilighet, da var jeg også der. Jeg var den som fant leiligheten, men hun måtte signere kontrakten. Jeg oversatte, og så signerte hun.

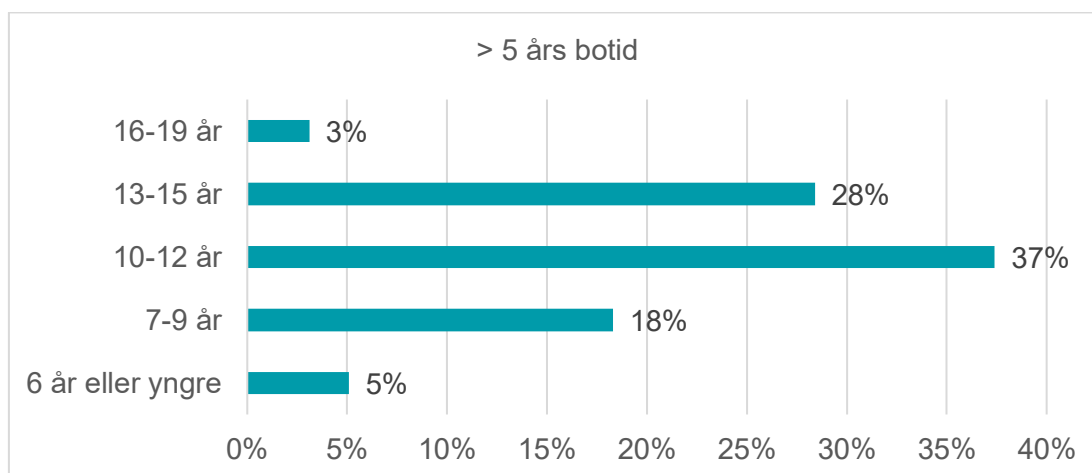
Og masse søknader, jobbsøknader. Det var også en gang jeg skulle skrive for lillesøsteren min, hun hadde problemer med visum. Tanten min ba meg hjelpe henne litt. Og så en gang jeg skrev et brev til skatteetaten, jeg tror det var ekteskap for tante min og onkelen min. (Jente, 19 år)

Noen ungdommer gir hyppig språkhjelp og på flere arenaer. Det er derimot stor spredning i ungdommenes erfaringer, fra ungdommer som sjelden blir bedt om å bidra, til ungdommer som nesten daglig har en nøkkelrolle i familiens kommunikasjon med omverdenen.

4.2.2 Når begynte ungdommene å gi foreldrene språkhjelp?

Resultatene viser at ungdommene begynte å gi språkhjelp i ulike aldre. De fleste begynte i 10-12 års alderen, men det er også vanlig å begynne senere, i 13-15 års alderen, se Figur 4.7.

Figur 4.7 Alder da barna begynte å gi språkhjelp. (N=356). Basert på spørsmålet «Omtrent, når begynte du med å hjelpe foreldre / foresatte med å oversette informasjon som var på norsk?» For personer med botid lengre enn fem år

Note: Vi presenterer her kun tall for personer med botid mer enn fem år, da dette gir en mer fullstendig bilde på hvor tidlig barn og unge gir språkhjelp. Blant de med kort botid, er en langt høyere andel som først begynner å gi språkhjelp når de blir eldre (13-15 og 16-19) enn for de med lang botid. Dette indikerer trolig bare at de har kommet sent til Norge.

Det er likevel forholdsvis vanlig å begynne å gi språkhjelp fra 7-9 års alderen. 18 prosent svarer at de begynte da. Forholdsvis få, fem prosent, begynte å gi språkhjelp da de var yngre enn sju år. Kun tre prosent begynte å gi språkhjelp når de var eldre 16 år eller eldre.

Blant barn av døve var det ni respondenter som svarte på spørsmålet om hvor gamle de var da de begynte å oversette mellom tale og tegnspråk. Én var 6 år eller yngre. Tre var 7-9 år. Tre var 10-12 år, og to var 16-19 år.

Behov for språkhjelp over tid

Det er naturlig å forvente at behovet for språkhjelp blir mindre jo lengre foreldrene har bodd i Norge. Vi har undersøkt denne sammenhengen.

Vi spurte respondentene hvilket språk de vanligvis bruker når de snakker med sine foreldre / foresatte. De hadde muligheten til å svare ett eller flere språk. De vanligste språkene som ungdommene brukte var norsk (38 prosent), engelsk (11 prosent), russisk (6 prosent), polsk (6 prosent) og arabisk (4 prosent).

Vi har estimert sannsynligheten for å gi språkhjelp ofte («ofte» eller «svært ofte», det vil si mange ganger i året, ukentlig eller daglig), både i møter og med skriftlig informasjon, og vi har sett på hvordan dette eventuelt forandrer seg med hver av foreldrenes botid i Norge.

Resultatene viser at behovet for språkhjelp er nedadgående for de fleste språkgruppene og på de ulike måtene (skriftlig og i møter), se resultater i Vedlegg 3. Overordnet, gir dette altså støtte til forventningen om at behovet for språkhjelp synker med foresattes botid.

Det er imidlertid noen nyanser mellom språkene, mellom far og mor og for skriftlig og muntlig språkhjelp. Barn som snakker polsk hjemme gir mer stabil språkhjelp over tid, sammenlignet med barn som snakker arabisk eller russisk hjemme, hvor behovet for språkhjelp synker over tid. En mulig forklaring på dette kan være at polakker som arbeidsmigranter ikke har krav på gratis norskopplæring. Personer som snakker norsk eller engelsk hjemme, har generelt lavt behov for språkhjelp, uavhengig av botid.

Resultatene indikerer også noen interessante forskjeller mellom mor og far. Generelt sett, synker mors behov for språkhjelp over tid – med et høyt behov de første årene i Norge og gradvis lavere. For far, er behovet for språkhjelp mer stabilt over tid på tvers av språkene, dels forklart av et noe lavere behov for språkhjelp de første årene i Norge (se Vedlegg 3 Figur 10.1).

Det ser også ut til at språkbehovet i møter synker mer over tid enn det gjør for skriftlig informasjon. Vi tar forbehold om at det er store usikkerheter i resultatene, da vi har få observasjoner å basere analysene på.

4.2.3 Har språkhjelpen endret seg gjennom oppveksten?

I intervjuene spurte vi ungdommene med innvandrerbakgrunn om språkhjelpen de har gitt foreldrene har endret seg noe gjennom oppveksten deres. For mange har omfanget av språkhjelp ikke vært konstant gjennom barndommen. En del av ungdommene opplever at foreldrenes behov for språkhjelp har endret seg etter hvert som ungdommene er blitt eldre.

For noen har behovet endret seg i tråd med at foreldrene selv er blitt bedre i norsk og forstår mer norsk selv. Flere husker tilbake og mener at de oftere hjalp foreldrene før. Noen uttrykker at foreldrene sjeldnere ber om språkhjelp, og kun når det er noe som oppleves som spesielt viktig.

Ja, hun forstår mer nå, hun kan skrive bedre nå. Men hender jeg må fortsatt hjelpe da.

Men de siste tre, fire årene har det bremsset ganske mye og [nå er det] bare der det er mer spesifikt, som for eksempel søknad med statsborgerskap og helse og det er noe man anser som veldig viktig. (Gutt, 17 år)

En ungdom peker på at det at faren har kommet i jobb og må snakke norsk der, har ført til at han trenger mindre språkhjelp. En jente forteller om en lignende utvikling. Moren hennes har fått jobb på en skole og bruker norsk i hverdagen. Det har ført til at datteren hjelper til sjeldnere.

Andre forteller at forespørslene om språkhjelp har blitt flere etter hvert som ungdommene selv har blitt eldre og har lært mer norsk. De forteller at innholdet i kommunikasjonen er blitt mer avansert.

Jeg tror det allerede har vært mye fra barndommen min, men det har blitt vanskeligere og vanskeligere innhold jo eldre jeg ble. (Jente, 16 år)

En annen jente har en lignende erfaring:

Ja, føler det blir en balanse, jo yngre jeg var, jo mindre kunne jeg, men de trengte mer fordi de hadde vært lite i Norge. Så har jeg lært mer, men de også, så da trenger de mindre hjelp. Det er ikke mye, men mer avansert hjelp nå. (Jente, 15 år)

Før skjønte hun at jeg var liten og det kanskje ikke var alt jeg forsto. Nå tør hun å spørre om mer, hun trenger ikke tenke «stakkars barnet mitt». Hun har overkommet det stadiet. Jeg tror det har blitt litt mer. (Jente, 17 år)

Noen ungdommer peker på at endringene i omfang også kan skyldes at de selv tar mer ansvar selv. En jente opplever at det at hun selv er blitt eldre, gjør at hun ikke syns det er like belastende å gi språkhjelp som hun syns tidligere.

Som jeg sa, var det tidligere litt slitsomt, «åh, jeg må sitte her en time!», men nå har det blitt litt bedre, det kommer med alderen. [...] jeg har blitt eldre, jeg har blitt sånn, det koster meg ikke så mye å sitte med moren min en time liksom. (jente 17 år)

Som dataene viser, endrer omfanget og innholdet i språkhjelpen seg over tid, i takt med at foreldrenes norskkunnskaper utvikler seg og barna blir eldre og tryggere språklig. Erfaringene peker imidlertid på ulike forløp, der noen opplever mindre omfang, men mer spesialisert språkhjelp etter hvert, mens andre beskriver at de møter mer komplekse og ansvarskrevenende oppgaver jo eldre de blir.

5 Barn og unges opplevelser med å gi språkhjelp

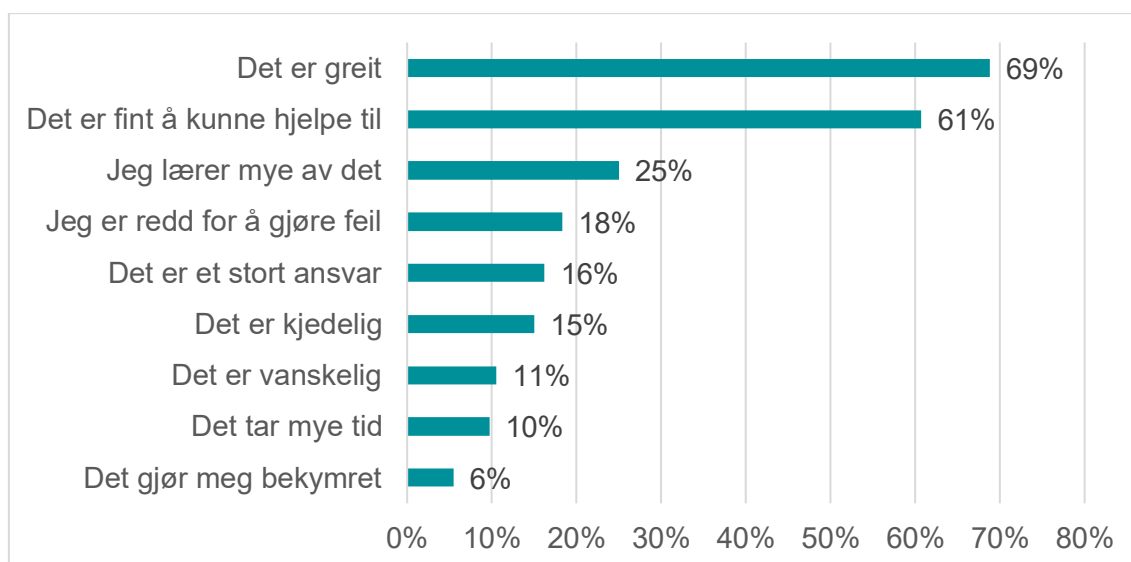
Forskningslitteraturen og våre intervjuer viser at barn og unge kan ha ulike opplevelser av å gi språkhjelp. Vi har forsøkt å belyse barns opplevelser, også i spørreundersøkelsen. Vi spurte om hvordan de synes det er å hjelpe til med å oversette informasjon til sine foreldre / foresatte. Svarene var mangfoldige og viser både positive og negative opplevelser.

Svarene til ungdommene med innvandrerbakgrunn viser at flertallet syntes det var greit å gi språkhjelp (69 prosent) og fint å kunne hjelpe til (61 prosent) (Figur 5.1). Noen svarte også at de lærer mye av det (25 prosent).

Flere av respondentene hadde også negative opplevelser av å gi språkhjelp. De kunne være redde for å gjøre feil (18 prosent), oppleve stort ansvar (16 prosent), synes at det er kjedelig (15 prosent), vanskelig (11 prosent) eller at det tar mye tid (10 prosent). Noen ble også bekymret av å gi språkhjelp (6 prosent).

Blant barn av døve var det ni som svarte på hvordan de syntes det var å oversette informasjon for sine foreldre eller foresatte. De kunne gi flere svar. Syv syntes det var greit, fire syntes det var fint å kunne hjelpe til, tre at det var et stort ansvar, to at det var kjedelig, to at det var vanskelig, én at det tar mye tid, én var redd for å gjøre feil, én svarte at det ga bekymring, og én at hen lærer mye av det. I tillegg svarte én at det kunne være stressende.

Figur 5.1 Opplevelser av å gi språkhjelp. N = 507. Basert på spørsmålet «Hvordan synes du det er å hjelpe til med å oversette informasjon til dine foreldre / foresatte?»

Ungdommene som svarte på undersøkelsene, kunne fritt velge ett eller flere av svarene for å si noe om deres opplevelse. Dermed kunne de gi uttrykk for at å gi språkhjelp er en sammensatt opplevelse.

For å undersøke dette nærmere i gruppen ungdommer med innvandrerbakgrunn har vi gruppert svarene i en positiv, nøytral og negativ dimensjon:

Positive opplevelser:

- Det er fint å kunne hjelpe til
- Jeg lærer mye av det

Nøytral opplevelse:

- Det er greit

Negative opplevelser

- Jeg er redd for å gjøre feil
- Det er et stort ansvar
- Det er kjedelig
- Det er vanskelig
- Det tar mye tid
- Det gjør meg bekymret

Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn som hadde positiv opplevelse av å gi språkhjelp, hadde også negative opplevelser. Blant de 328 respondentene som hadde positive opplevelser, var det 38 prosent (126 respondenter) som også hadde negative opplevelser. Det var like vanlig å ha negative opplevelser i den positive gruppen, som blant respondentene som ikke trakk frem noe positivt. Dette viser at språkhjelp for en stor andel er forbundet med ambivalente følelser.

Negative opplevelser hadde en viss sammenheng med alderen da respondentene begynte å gi foreldrene sine språkhjelp. Det synes å gå et tydelig skille mellom de som begynte da de var yngre enn 13 år og de som begynte som tenåringer. 48 prosent av de som begynte ganske unge, hadde negative opplevelser. 31 prosent av de som begynte senere, hadde negative opplevelser.⁷

Negativ opplevelse hadde også en sammenheng med hvor hyppig ungdommene ga språkhjelp. Blant de som ofte eller svært ofte ga språkhjelp i møter, hadde 61 prosent negative opplevelser. Blant de som i møter ikke ga hjelp like ofte, hadde 38 prosent negative opplevelser.⁸ For skriftlig språkhjelp var tilsvarende forskjell 56 prosent og 30 prosent henholdsvis.⁹

Blant respondentene som hadde negative opplevelser, var det en opphopning hos enkelte. Mens 99 respondenter (20 prosent) hadde én negativ opplevelse, var det 51 som hadde to, 24 som hadde tre, og til sammen 22 som hadde fire–seks negative opplevelser (se vedlegg 3 Figur 10.3). Alt i alt, viser resultatene at kun en liten andel (4 prosent) har mange negative opplevelser med å gi språkhjelp til sine foresatte (se detaljerte resultater i Vedlegg 3).

5.1 Følelser knyttet til språkhjelp

Ungdommene forteller i intervjuene om mange positive følelser knyttet til å gi foreldre språkhjelp. Som svar på vårt spørsmål om hvordan det er for barna å gi foreldre

⁷ Differansen er signifikant forskjellig fra null med > 99 prosent sikkerhet ($p = 0,000351$).

⁸ Differansen er signifikant forskjellig fra null med > 99 prosent sikkerhet ($p < 0,01$).

⁹ Differansen er signifikant forskjellig fra null med > 99 prosent sikkerhet ($p < 0,01$).

språkhjelp, svarer mange at de liker å hjelpe og opplever det som «bra», «greit», «kjekt», «hyggelig» og «fint».

Flere liker å se at foreldrene utvikler seg og får bedre språkkunnskaper.

Det er rett og slett det at de får utviklet kunnskapene sine enda mer enn de ellers ville hatt. Etter hver gang får de en forklaring og da blir kunnskapene bedre og bedre. Samtidig føler jeg meg ganske hjelpsom og ser at det er grunn og mening i det. (Gutt, 17 år)

Ungdommene forteller at det gjør dem glad å hjelpe og at det kan gi mestringsfølelse. Å gi språkhjelp kan gjøre at de føler seg tryggere selv, både fordi de lærer mye og fordi det gir en god følelse å være til hjelp. Noen beskriver det som morsomt, gøy og spennende.

Jeg føler meg hjelpsom, det er at jeg blir litt glad fordi jeg har hjulpet til med noe, når jeg var yngre tenkte jeg at «å, hun trenger meg til noe!». (Jente, 17 år)

Litt morsomt noen ganger, ved matbordet kan vi tulle med at han uttaler et ord feil og kan le om det, som er kjempegøy. Eller hvis han klarer noe selv, blir jeg imponert og stolt av både han og at jeg har lært ham. (Jente, 17 år)

Flere nevner at de syns det er fint å gi noe tilbake til foreldrene som har ofret mye for å gi barna nye muligheter ved å komme til Norge. Det er fint å vise foreldrene hva man kan. Noen mener at språkhjelpen bidrar til at de blir mer selvstendige.

Det var bare bra for meg, jeg føler at jeg vokser. (Jente, 16 år)

At vi får snakke, at jeg kan hjelpe henne med noe. At i livet mitt har hun alltid hjulpet meg og nå kan jeg hjelpe hun. Det er litt hyggelig. Jeg vet ikke hva hun syns. Jeg syns det er hyggelig at jeg får lov eller at jeg klarer å hjelpe med det hun sliter med. (Jente, 17 år)

En del ungdommer trekker imidlertid også frem negative følelser knyttet til å gi foreldrene språkhjelp. De forteller at det kan være skremmende og belastende fordi de er bekymret for å ikke forstå riktig. Enkelte er redd for å misforstå og kan bli forvirret. Mange forteller om følelser av stress, press og mye ansvar.

Ja, hehe. Jeg husker at det var ganske tidlig jeg begynte å oversette, fra første klasse. Da var det mye jeg ikke kunne selv heller. Det dukket opp utfordringer der også. Det var litt forutbestemt at jeg kunne hjelpe til. Det var litt problematisk da.

Det er at man skal kunne begge språkene like godt, men det kunne jeg ikke. At man skal kunne oversette automatisk, men så går det litt fort. At det blir litt mye for en seksåring. (Jente, 16 år)

... jeg er ung, den tiden var jeg kanskje [9-12] år, og jeg sto der og leste vanskelige brev som jeg kanskje ikke alltid forsto. Jeg ville hjelpe til, men det var litt pressure. At du skal kunne det. De har prøvd at du skal gå på skole. Du skjønner at det er et viktig brev og de har ikke noen andre å gå [til]. Du vil gjøre det så enkelt [som mulig] for foreldre. Å stå der å ikke vite, det var litt vanskelig. Kjenner på pressure. (Jente, 17 år)

Det var at jeg følte litt press, hvis det blir feil eller galt så kunne jeg få skylden. (Gutt, 16 år)

Nå har jeg vokst litt, men da var det skremmende å se alle begreper man ikke forsto. Det var litt skummelt. Man føler at man har noe på skuldrene. Det er litt press på at det skal bli riktig. (Jente, 17 år)

Flere forteller også om at språkhjelpen er en plikt oppgave som de egentlig ikke har lyst til å gjøre. Å gi språkhjelp beskrives som «kjedelig», «problematisk», «vanskelig», «slitsomt», «utmattende» og «irriterende». Flere knytter dette til at det kan ta mye tid å gi foreldre språkhjelp. Flere sammenlikner det med lekser og skolearbeid.

Det er ålreit liksom, men kjedelig fordi lowkey jeg har bare lyst til å spille på ps5'en min.
(respondent spørreundersøkelse)

En del sier at de ikke har noe problem med å gi språkhjelp, men at de skulle ønske de slapp. Når de opplever å forstå og beherske ord og innhold i det de skal hjelpe med, oppleves det også mindre belastende å hjelpe, enn når de selv strever med å forstå begreper og innhold. Enkelte sammenlikner seg med andre etnisk norske jevnaldrende som ikke har tilsvarende oppgaver og ansvar.

Gjør meg trist. Sammenligner med andre etnisk norske barn som ikke trenger å gjøre det.
(Respondent spørreundersøkelse)

En ungdom sier også at hun syns det er flaut når andre hører at moren ikke forstår og trenger hjelp fra henne.

5.2 Språkhjelp som gir kjennskap til sensitive tema

Vi spurte ungdommene om hvordan de har opplevd å gi språkhjelp til sine foreldre når det har ført til at de har fått tilgang til privat, belastende eller sensitiv informasjon. En del av ungdommene nevner at det har vært temaer som har vært belastende å få innsikt i, som for eksempel foreldrenes økonomiske situasjon eller helserelevante bekymringer.

En jente forteller at innsikt i morens økonomi har gjort at hun er mer forsiktig og ikke ber om ting.

For eksempel, jeg fant ut hvor mye mamma tjener, og det gjør at jeg ikke kan spørre om ting og at jeg må være forsiktig. Det var litt rart å vite såne ting. Når jeg har snakket med vennene mine, så vet ikke de hvor mye foreldrene tjener.

Og for eksempel når jeg gikk på turn, så greide ikke mamma å finne ut av det, så jeg måtte forklare alt som sto der og da fikk jeg vite hva det kostet. Vennene mine vet ikke hvor mye aktivitetene de går på koster. Jeg følte jeg var litt annerledes.

Og siden jeg visste hva mamma tjener og hvor mye det kostet, så var det sånn at da vi flyttet til [stedsnavn] og jeg sluttet på turn, da spurte jeg ikke om å starte på noe nytt. Spurte ikke om å starte på en aktivitet, siden jeg visste [hvor mye hun tjente og hvor mye turn kostet]. Turte ikke det. Jeg føler at jeg ikke kan spørre om det. (Jente, 17 år)

En jente forteller at hun legger egne følelser til side:

Hvis jeg ikke oversetter og det går ut over helse, er det bare dumt. Det handler om helse, jeg tar [og legger] mine følelser på siden, bare blir ferdig og gjør det beste du kan. (Jente, 17 år)

En gutt har opplevd at informasjon om økonomi og helse har vært en byrde for ham.

Det er ikke så greit. Jeg har opplevd det et par ganger, å få info om noe som ikke var så greit når jeg var mindre. På mitt yngste skjønte jeg ikke hva det betydde, så det var veldig dumt, men nå gjør jeg alt for å bidra på sida. Men tenker, når det gjelder økonomiske forhold og la oss si sykdom, bør de kanskje ikke vise barn på den måten. (Gutt, 18 år)

Hvis man får et brev fra legen, skal en tiåring oversette det? Det er noe en kanskje kunne sluppet å gjøre. (Jente, 16 år)

En ungdom har blitt eksponert for informasjon om farens barnebidrag for andre barn, som hen mener hen ellers ville vært skjermet for.

Det var en gang jeg måtte sjekke [...] og da så jeg at pappa måtte betale barnebidrag for noen andre barn, måtte oversette noen dokumenter. De spør meg og ikke broren min. Det er sånn man hadde ventet med å fortelle barna sine, men jeg visste det altfor tidlig, fordi jeg måtte hjelpe mamma og pappa med å forstå hva som står der. (Jente, 17 år)

En jente forteller at hun ble redd da hun måtte oversette informasjon i forbindelse med en operasjon moren hennes skulle ha.

Mamma hadde noen problemer med magen der hun skulle operere og da ble jeg redd. Hun sa ikke hun skulle det [opereres], men ba meg oversette og da så jeg. Jeg ble redd og overrasket. (Jente, 17 år)

En ungdom forteller at informasjon hun fikk tilgang til om foreldres økonomi gjorde henne lettet. Hun hadde lyst til å vite om familiens økonomiske situasjon og ble positivt overrasket da hun fikk se farens lønn.

Enkelte mener at når det gjelder de mest sensitive temaene, vil foreldrene holde informasjonen seg imellom eller finne hjelp til oversetting og kommunikasjon andre steder. Flere opplever at foreldrene er beskyttende og nøye med hva de ber om hjelp til og hva slags informasjon de skjærer barna for.

5.3 Relasjon mellom foreldre og barn

I intervjuene med ungdommene undersøkte vi også hvordan deres språkhjelp til foreldre påvirket relasjonen mellom foreldre og barn i familien. Flere ungdommer forteller at det at de hjelper foreldrene sine på denne måten, bidrar til tillit i relasjonen. De opplever at foreldrene stoler på dem og er stolte av det ungdommene demonstrerer av kunnskap, kompetanse og ferdigheter. Ungdommene forteller at de får ros, at de ser at foreldrene blir imponert og at situasjonene der ungdommene gir språkhjelp, kan være kvalitetstid.

Mange forteller at de ikke er alene om å bidra med språkhjelp til foreldrene. Både eldre og yngre søsken bidrar også, avhengig av tematikk, kompleksitet og tilgjengelighet. For eksempel kan yngre søsken gi språkhjelp i dialog med skole, mens eldre søsken kan gi språkhjelp når det gjelder spørsmål knyttet til arbeidsplassen. Enkelte forteller at foreldrene kan be dem om å hjelpe yngre søsken med lekser i foreldrenes sted, fordi foreldrene ikke forstår nok til å hjelpe selv.

Ungdommene mener at språkhjelpen kan føre til at de betrakter sine foreldre litt annerledes enn andre jevnaldrende. Flere forteller om årvåkenhet rettet mot foreldrene i sosiale situasjoner, de følger med og «stepper inn» for å hjelpe ved behov.

Det er ikke sånn at hun velger å ikke kunne det, jeg ser at hun prøver, [det er] derfor jeg gjør det. (Jente, 17 år)

Andre mener at foreldrene heller vil spørre barna enn å bry andre for å få hjelp.

Mamma vet at hun ikke vil stresse noen andre. Det er bedre å stresse meg. Noen ganger spør hun fettere, men han svarer ikke alltid og det er lettere å ta kontakt med meg som bor her og ikke sier nei. Så selv om det stresser, vil hun helst stresse meg enn noen andre. (Jente, 17 år)

Noen tror foreldrene skulle ønske de ikke trengte å spørre barna om hjelp. Andre mener at foreldrene syns det er vanskelig å gå ut av komfortsonen sin og at de syns det kan være flaut at de må be om hjelp. Enkelte mener at foreldrenes manglende språkferdigheter gjør at de er mindre involvert i barnas hverdag og kjenner mindre til skolehverdagen enn andre barns foreldre. De opplever å stå noe mer alene om å holde rede på informasjon fra skole og fritidsaktiviteter.

Sånn generelt, mellom skole og foreldre, hvis det er beskjeder pleier jeg bare ikke å si hva som foregår.

Intervjuer: «Får dine foreldre mindre informasjon om hva som foregår på skolen enn andre foreldre?»

Ja, jeg tror de får mindre informasjon. Jeg tror det har betydning. Jeg snakker med vennene mine, og forstår at foreldrene deres vet hva som skjer i skolehverdagen, mens mine foreldre ikke vet noe. Nå har jeg blitt vant med det, men det hadde vært fint om de visste hva som skjedde. (Gutt, 16 år)

Vi som må oversette, vi har en vanskeligere jobb enn de som slipper det, for spesielt i fotballen min må jeg ha kontroll over alt selv. Men jeg vil ikke tro de andre har det sånn. Moren dems forklarer dem, [heller] enn at sønnen forklarer. (Gutt, 16 år)

Hørende barn av døve beskriver tilsvarende erfaringer i sin relasjon til foreldre i åpne svar i spørreundersøkelsen:

Man blir vant til det, men det kan være litt belastende å alltid måtte være på vakt og hjelpe til, man må ta ansvar tidligere og blir kanskje litt fortere voksen og mer hensynsfull. (respondent spørreundersøkelse)

Etter min mening er det et ansvar som ikke skal ligge på coda barn. Barn skal ikke ta ansvar for at sine foreldre skjønner det som blir sagt. Barn skal ikke sørge for at foreldrene dems blir forstått. Men samtidig så føles det som en plikt fordi alle ser på deg og forventer av deg som coda barn at du skal steppe inn og ta den rollen som tolk for dine egne foreldre. Men samtidig liker jeg å kunne bidra og føle meg viktig for foreldrene mine. En blanda følelse med greit og ikke greit. (respondent spørreundersøkelse)

Dataene våre viser at ungdommenes beskrivelser synliggjør hvordan språkhjelp både kan styrke nærhet, tillit og opplevelsen av å være viktig i familien. Samtidig innebærer språkhjelpen ofte et tidlig ansvar som kan oppleves belastende, og språkhjelpen kan føre til sårbarhet og asymmetri i relasjonen mellom foreldre og barn.

5.4 Språkhjelp på bekostning av egne aktiviteter

Vi spurte ungdommene hvorvidt de opplever at språkhjelp til foreldrene har gått utover deres fritid eller deres egne aktiviteter. En del opplever ikke det. Andre mener imidlertid at det i noen grad har gått utover deres fritid. Noen har latt være å gjøre egne aktiviteter. Andre opplever at de ikke har hatt overskudd til egne aktiviteter, fordi de har brukt mye energi på å hjelpe foreldrene sine. Når barn og ungdom ledsager foreldre til for eksempel legetime eller andre avtaler, kan de oppleve at de går glipp av egen fritid. En ungdom forteller at hun legger vekk lekser eller det hun holder på med for å hjelpe moren.

Det med tid. La meg si jeg gjør lekser eller er på telefon. Så må jeg ofte legge bort alt jeg har for å hjelpe hun. Noen ganger sier jeg «vent, Mamma», og da respekterer hun meg. Men hvis det er noen som ringer, jobben eller ukjent nummer, så må jeg legge bort det jeg gjør. (Jente, 17 år)

En ungdom forteller at hun har blitt vekket for å hjelpe til med å oversette for en forelder. Moren ønsket hjelp fra datteren til å skrive en melding til arbeidsplassen om sykefravær.

Hun vet jo at det er en byrde for meg også, hun kan si «hvis det er greit, kan du oversette?» Hun vet at hun ikke kan forstå det selv. En gang vekket hun meg for å oversette. (Jente, 17 år)

En jente forteller at både hun og moren hadde en innlevering på samme dag. Jenta måtte legge vekk egne lekser for å hjelpe moren med sin innlevering.

Ja, det var en gang i niende. Jeg hadde en innleveringsfrist, men mamma måtte levere noe til kurset hennes den dagen. Jeg måtte hjelpe henne heller enn å gjøre leksene mine.

Intervjuer: «Hva tenkte du da?»

Ja, jeg ble ganske irritert, fordi jeg ville gjøre leksene mine og så måtte jeg. Jeg sa det til læreren, men fikk anmerkning fordi jeg ikke hadde gjort den i tide. (Jente, 17 år)

En ungdom forteller at hvis faren hadde besøk av kollegaer, kunne de rope på ungdommen for å få hjelp med kommunikasjon. Oppgavene som ungdommene bistår med, er ofte krevende, som å hjelpe søsken med lekser eller hjelpe til med å skrive jobbsøknad. Enkelte beskriver at det kan være krevende når de er slitne selv eller ønsker å slappe av, sove eller gjøre andre ting.

Hvis jeg gjør noe, gjør lekser eller er opptatt, så vil moren min at jeg skal skrive jobbsøknad. Det tar tid, og jeg vil gjøre andre ting. Jeg må skrive på et høyt nivå, og jeg vil ikke gjøre det, jeg er sliten og hvert fall når jeg vil sove, så kan det komme en melding. (Gutt, 16 år)

Før de kan gjøre egne lekser eller dra ut og møte andre, er det oppgaver som må prioriteres. Slik sett opplever flere at språkhjelpen går ut over deres fritid og tid og overskudd til egne aktiviteter.

Hvis jeg gjorde lekser eller var opptatt eller jobbet, var det irriterende å gå vekk fra det jeg drev med, og også tungt fordi storebror var på videregående, mamma var på jobb og pappa var hjemme. Jeg så at jeg alltid måtte hjelpe til, at det alltid var meg han spurte. (Jente, 17 år)

Flere ungdommer beskriver at språkhjelp går utover egen fritid, skolearbeid og overskudd til å gjøre egne aktiviteter. Når språkhjelp kommer foran lekser, hvile og sosiale aktiviteter, beskriver flere at de kan bli slitne og irriterte. Vi så også at språkhjelp indirekte kan gå ut over deltakelse i fritidsaktiviteter i tilfeller der kjennskap til dårlig familieøkonomi fører til valg om å avstå fra å påføre familien ytterligere kostnader.

6 Foreldres erfaringer med barn som språkhjelpere

Vi har intervjuet foreldre om deres erfaringer med barn som språkhjelpere. De intervjuede foreldrene forteller at språket de bruker hjemme med barna sine er arabisk, hindi, tigrinja, dari, portugisisk, polsk, engelsk, pashto, kurmanji og noe norsk.

6.1 Hva trenger foreldre språkhjelp til?

Foreldrene ber barna om hjelp til å forstå brev fra kommunen, Nav, skole og innkallinger til time hos legekantor eller ved sykehus. Noen nevner også informasjon fra UDI om oppholdstillatelse og brev fra politiet.

Foreldrene forteller at de får hjelp med e-poster, papirer og regninger.

Når jeg får melding og e-post og det kommer noe: uansett så hjelper de meg. Jeg har en liten jobb, og siden de bor sammen med meg, leser de alt for meg. Med en gang jeg får noe, viser jeg det til dem. (mor)

Når det gjelder barns språkhjelp knyttet til kommunikasjon med offentlige tjenester, er inntrykket fra intervjuene med foreldrene det samme som fra intervjuene med barna, at mesteparten av den språkhjelpen som ytes, foregår hjemme knyttet til skriftlig informasjon. En del foreldre forteller at barna også har hjulpet dem med informasjon om hvordan de kan komme seg rundt, hvordan de kan ta kollektivtransport og finne frem i nærmiljøet. Noen nevner videre at barna har vært med og bistått med språkhjelp i butikker, i samtale med naboer, m.m.

6.1.1 Hvem har de rundt seg som kan hjelpe dem?

Foreldrene forteller at de kan henvende seg til kontaktperson ved skoletilbud/ voksenopplæring eller kontaktperson/veileder i Nav eller flyktningsjenesten for enkelte problemstillinger. Utover det har de ikke mange å rette spørsmål til eller be om hjelp fra. De viser til egne barn, særlig eldre barn og eventuelt voksne barn. Noen har også slektninger i Norge, for eksempel en bror eller søster, som de kan henvende seg til.

For å være ærlig har jeg ikke det. Det var vanskelig på starten eller å møte opp på en time. Det var vanskelig å vite og være orientert. Men jeg fikk litt hjelp fra Nav og folk på skolen. Vi har ikke noen som kjenner oss, eller nettverk. Per nå så er situasjonen mye bedre. Vi prøver mest mulig å være uavhengig av andre og stole på oss selv og bli bedre. (mor)

Mange forteller at de bruker Google og Google translate for å oversette meldinger

Som jeg nevnte i sted bruker jeg Google translate, og hvis ikke, bruker jeg en rådgiver i flyktningsjenesten her. Det er en veldig god og hjelpsom kvinne som jobber her, hun har hjulpet oss. Ja, for å være ærlig har hun hjulpet oss veldig mye. (far)

Ifølge intervjuene med foreldre, benyttes barns språkhjelp særlig til å forstå skriftlig informasjon fra offentlige tjenester og i hverdagslige situasjoner i nærmiljøet. Selv om noen får noe støtte fra Nav, skole eller flyktningsjeneste, beskriver mange at de i liten grad har andre å henvende seg til, og at egne barn derfor blir de viktigste språkressursene i hverdagen.

6.1.2 Erfaringer med tolk

Mange informanter har erfaringer med at offentlige tjenester sørger for tolk til møter. Flere peker på at tolk er nødvendig i begynnelsen, som ny i Norge, men at behovet for tolk blir mindre etter hvert. Noen få uttrykker at de ville foretrekke at barn eller et familiemedlem oversatte, dersom de visste at de kunne oversette like godt som en tolk. Flere understreker viktigheten av kvalitet i tolkingen og at tolken må beherske deres morsmål. Erfaringer med mangelfull eller feil tolking bidrar til at enkelte kan være skeptiske til bruk av tolk. Enkelte foreldre forteller også at en ektefelle med bedre norskkunnskaper ofte tar hovedansvar for kontakten med offentlige tjenester.

6.2 Følelser knyttet til språkhjelp

Foreldrene forteller både om positive og negative følelser knyttet til at barna deres gir dem språkhjelp. Flere forteller at det har vært veldig bra og viktig for dem med hjelp fra barna når de har vært nye og ukjente med mye i et nytt land. Foreldrene ser at barna etter hvert behersker både norsk og morsmålet sitt, og det gjør dem både glade og stolte. Flere ønsker å lære norsk godt til å bli uavhengige av barna.

Jeg blir veldig glad og stolt av dem. Jeg blir glad når jeg ser at mine barn lærer seg norsk og lærer seg nye ord. ... Jeg blir glad, egentlig, at de lærer seg og sånn. (mor)

Enkelte foreldre trekker også frem problematiske sider ved språkhjelp. En forelder er opptatt av at det var vanskelig i begynnelsen da barnet heller ikke behersket norsk i særlig grad og selv slet med integreringen. Flere er også opptatt av å skjerme barna for sensitiv informasjon som er ment for foreldrene.

6.3 Relasjonen mellom foreldre og barn

Flere av foreldrene er opptatt av å begrense omfanget av språkhjelp for barna. Noen mener det egentlig ikke er greit at barna skal hjelpe til med å oversette brev og ønsker ikke å spørre barna om hjelp. Andre beskriver at de ser belastningen på barna, men likevel spør for å få hjelpen de trenger.

Det er bra og til stor hjelp, men det er belastende for barna, synes jeg. (...) Vi bruker dem i fritiden, når vi ser på tv, når vi leser barnebøker sammen. Det er greit. Men jeg føler meg ikke komfortabel når jeg spør dem om ting fra lærer og sånt, fordi det er ikke barna som skal oversette offentlige ting. Det føles som man ikke er ansvarlig voksen når man bruker barna til sånne ting. (mor)

En mor opplevde at sønnen ikke ønsket å gi språkhjelp, og forteller at hun hadde en samtale med ham om at det var viktig at han lærte norsk både for sin egen del og for å kunne hjelpe henne.

Det handler om innholdet, med tanke på innholdet og dokumentene vi får. Det er ting barn ikke skal vite og som ikke er greit at de blir blandet opp i, derfor spør vi ikke dem. I den alderen er det ikke passende å vite om de tingene, for barn. Det er ting som voksne i utgangspunkt skal vite om. Men det som har noe med skolen å gjøre, den skolen de går på, dersom de får en ukeplan, så da viser jeg den og dersom det er noen dokumenter om skolen så viser jeg den. (mor)

En far er opptatt av å skjerme barna og ikke belaste dem med sine behov. Selv har han ikke villet spørre barna om hjelp. Han vil heller be om hjelp fra offentlige tjenester.

Fordi det er ikke, barn også hvis de oversetter de forstår heller ikke de uttrykkene, det er foreldrene som må støtte barna og ikke omvendt.

Til nå jeg vil ikke bruke barna og vil ikke presse dem, de må vokse. Vi ser at hvis det du opplever som barn, bærer du i hundre år til du blir gammel, barna må ikke være under press. (far)

Oppsummert kan vi si at foreldrene som vi har snakket med, er opptatt av å skjerme barna fra tyngende ansvar og innhold. Samtidig gjør behovet for språkhjelp at mange likevel involverer barna, og noen mer enn de selv ønsker. Mange føler også stolthet over barnas språkferdigheter i språkhjelpsituasjonene.

7 Konsekvenser for barn og unge, foreldre og andre familiemedlemmer

I dette kapitlet vil vi beskrive noen konsekvenser av at barn og unge fungerer som språkhjelpere for sine foreldre og andre familiemedlemmer.

7.1 Økt kunnskap og ferdigheter

Våre funn samsvarer i stor grad med det litteratur viser. Som omtalt i kapittel 3, trakk Ceccoli (2022) frem en rekke fordeler med det å gi språkhjelp, blant annet økt kunnskap om landet de bodde i og opprinnelsesland. I vår undersøkelse er dette noe ungdommene selv trekker frem. Ved at barn og unge blir involvert i de voksnes verden som språkhjelpere, blir mange barn og unge kompetente barn. I intervjuene oppgir ungdom at de får kunnskap om det norske systemet, noe også Gustafsson (2021 og 2019) fant i sine studier. Våre funn viser at barn og unge ofte bistår i dialog med arbeidsgivere og kursarrangører og tilegner seg kunnskap om skatt og utlendingsforvaltning, Nav-systemet og banktjenester. De kan ha skrevet jobbsøknader for foreldre før de selv søker jobb på egne vegne.

Ut fra intervjuene med offentlige instanser er det tydelig at de unge fremstår som fortrolige i rollen, da de har gjort dette mange ganger tidligere. De fremstår også som kompetente overfor offentlige instanser, og har lært seg hvordan de skal håndtere dialogen med offentlig sektor, og i kontakt for øvrig.

En god del av ungdommene forteller om at de må finne riktige ord på morsmålet, og at de har lett etter måter å forklare innholdet til foreldrene ved å sammenligne med forhold i hjemlandet. Dette gir mange unge komparativ innsikt i to samfunnssystemer.

7.2 Styrket eller svekket språkutvikling

Ungdom oppgir at de selv blir bedre i norsk ved å bistå som språkhjelpere, og at de utvider sitt ordforråd. Disse funnene er i tråd med Gustafssons (mfl. 2021 og 2019) funn som ble gjengitt i litteraturstudien (kapittel 3.4.3). Videre samsvarer det med andre kilder, blant annet i Antoninis (2016) omtale fra andre kilder (Acoach and Webb 2004; Orellana and Reynolds 2008; Acoach and Webb 2004; Buriel et al. 1998; Tse 1996) om positive resultater når det gjelder tospråklig utvikling og styrkede sosiolingvistiske ferdigheter. De får både bevissthet om språk og innsikt i forholdet mellom språk og samfunn.

Mange ungdommer er opptatt av at oppgaven deres som språkhjelpere skal bidra til å utvikle deres foreldres norskferdigheter:

Jeg synes det er bra, siden jeg vil at de skal forstå alt. Og når jeg oversetter, prøver jeg også å lære dem mer norsk. (Respondent spørreundersøkelse)

I intervjuene er noen ungdommer samtidig opptatt av at deres egen bistand bidrar til at foreldrene lener seg for mye på dem, slik at de lærer mindre norsk. Noen av disse ungdommene har påtatt seg en slags pedagogisk oppgave med å tilbakeføre ansvaret til foreldrene, og selvstendiggjøre foreldrene ved å be foreldrene selv søke opp ord og prøve seg på egen hånd i første omgang før de ser på forslagene.

7.3 Psykiske og følelsesmessige konsekvenser

Som kapittel 5 viste, forteller ungdommene om forskjellige psykiske og følelsesmessige konsekvenser av å fungere som språkhjelpere, og innebærer både positive og negative følelser. En stor andel kjenner på en ambivalens med både positive og negative følelser, i tråd med hva Crafter (2022) og Crafter og Iqbal (2022) fant i sine studier fra Storbritannia.

Noen av de unge forbinder i hovedsak språkhjelp som noe positivt, som gir dem glede over å være til nytte, og stolthet og mestringfølelse over å ha kunnskap som kan hjelpe foreldrene.

Datamaterialet viser samtidig at det å bistå foreldrene med språkhjelp for en del barn og unge også innebærer negative, eller ambivalente, følelser. I tråd med Ceccoli (2021 og 2022) og Antoninis (2016) funn, kan konsekvensene av språkhjelp innebære stress og oppleves som en byrde. Samtidig som de ønsker å bistå, opplever de følelser som irritasjon over å bli forstyrret i egne aktiviteter. De kan kjenne på flauhet over foreldrene sine, og tristhet over å sammenligne egen situasjon med barn av etnisk norske foreldre.

Noen forteller at de blir slitne av oppgaven, og at det kan oppleves tyngende å føle at de har ansvaret for noe som oppleves som viktig, slik som innholdet i formelle dokumenter. De kan bekymre seg over konsekvensene av at de ikke vet hva ordene betyr, og bruker tid og krefter på å finne frem til riktige formuleringer. Bekymringene kommer blant annet av at de forstår alvorlighetsgraden av at innholdet må oversettes riktig, og derav hva mulige konsekvenser kan være hvis de ikke mestrer oppgaven, noe som er i tråd med Antoninis (2016) funn om frykt for å gjøre feil.

Mens det for noen vil oppleves belastende å få innsikt om sensitive temaer som helse og økonomi, gir andre uttrykk for at de ikke har vært plaget av informasjonen de har fått tilgang til i seg selv, men snarere at det er belastende å gi språkhjelp.

7.4 Konsekvenser for familiedynamikk og relasjoner

Barns og unges bistand som språkhjelpere kan påvirke familiers dynamikk og interne relasjoner.

Fra intervjuene er inntrykket at det gjerne er de eldste barna som får oppgaven som språkhjelpere. De får et større ansvar enn sine yngre søsken, og avlaster på denne måten småsøsknene. Flere har fortalt at de fikk mer å gjøre når storesøsknen flyttet hjemmefra, og de selv måtte overta rollen som språkhjelper. Samtidig sier noen at omfanget de måtte bistå med var mindre, fordi foreldrene i mellomtiden var blitt bedre i norsk.

Barn og andre som yter språklig bistand for familiemedlemmer, får en annen rolle i tillegg til å bare være barn eller pårørende. De får tildelt oppgaver i familien som kan ha positive konsekvenser ved at barnet blir behandlet som kompetent og som en viktig bidragsyter til familiens velferd. At det forbindes med noe positivt, forutsetter imidlertid at oppgavene og ansvaret ikke er større enn barnets alder og forutsetninger tilsier, slik at barnet ikke blir overveldet eller tynget. I motsatt fall, vil oppgavene gå på bekostning av barnet. En del barn involveres sporadisk, og innenfor et omfang de opplever som håndterbart, endog positivt. Samtidig har vi eksempler på at unge kan oppleve at

foreldrene er helt avhengige av deres bistand, og ikke vil kunne klare seg uten hjelpen de får av barna.

Vår vurdering er at en del av ungdommene i positiv forstand grad utvikler empati, blir oppmerksomme på behovene til andre rundt seg og tar hensyn.

Noen uttrykker at de også bistår andre familiemedlemmer, som besteforeldre. Enkelte uttrykker at det å hjelpe foreldrene har gitt mersmak, der bistanden er utvidet til å omfatte venner, med et ønske om fremtidig jobb som oversetter/tolk.

De positive eksemplene kan brukes til å illustrere at båndene i familien styrkes, og noen av foreldrene trekker i intervjuene frem hvor stolte de er av barna sine.

Det er også tydelig fra intervjuene at noen foreldre er opptatt av at de ikke ønsker å involvere barna som språkhjelpere. Flere uttrykker at de skjærer barna fra situasjoner som kan gi dem innsikt i sensitiv informasjon som kan gjøre dem bekymret, som for eksempel helseopplysninger eller økonomiske forhold. Flere gir uttrykk for at de bruker ektefellen til å oversette eller følge til legen, eller selv nedlegger innsats for å bli bedre i norsk, slik at barna skal få slippe å bistå.

Samtidig er inntrykket fra intervjuene at en del av de unge setter egne behov og følelser til side for å kunne bistå foreldrene. Noen prioriterer det å hjelpe foreldre på bekostning av egne aktiviteter. Vi har eksempler på at enkelte ungar går å melde seg på fritidsaktiviteter fordi de har fått innsikt i foreldrenes krevende økonomiske situasjon. Enkelte føler på foreldrenes avhengighet av dem:

Jeg vet alle opplysningene hennes. Jeg er liksom, veldig nært henne. Hvis noe skjer med meg, klarer ikke hun seg i samfunnet. (Gutt, 16 år)

Det er eksempler på situasjoner der unge må legge egne følelser til side for å gjennomføre oppgaven som språkhjelpere. Et eksempel er møter med helsevesenet, når barn og unge må konsentrere seg om å oversette, fremfor å kjenne på følelser av at nære familiemedlemmer kan være alvorlig syke. Et annet eksempel er en av ungdommene som i sosiale skolesammenhenger har oppmerksomheten rettet mot hvorvidt foreldrene samhandler med andre foreldre, og selv velger å gå inn som en slags brobygger som språkhjelper mellom egne foreldre og de andre foreldrene. Dette blir valgt på bekostning av egen omgang med jevnaldrende. Det er også eksempler på at unge har latt være å oversette informasjon for å beskytte foreldrenes følelser.

Et par av ungdommene beskriver oppgaven som en obligatorisk plikt i kraft av at de er barn, som en gjenytelse for at foreldrene har jobbet hardt for å gi dem et bedre liv, eller fordi omgivelsene gir uttrykk for en forventning om at du skal ta rollen som språkhjelper.

Vi ser flere eksempler på at barnet får en dobbeltrolle, og da spesielt i situasjoner der barnet må tolke i møter der de selv er hovedperson. Eksempler på dette er utviklingssamtaler, møter med politi eller barnevern, og samtaler på BUP. I noen tilfeller har ungdom utelatt informasjon, slik at foreldrene ikke får denne innsikten. Eksempler på dette kan være fravær, karakterer eller rusbruk.

7.5 Risiko for brudd på rettssikkerhet og forsvarlige tjenester

I intervjuene forteller en del av ungdommene at de bruker mye tid på å forstå betydningen av innhold i dokumenter og kan involvere lærere og andre som kan gi dem svar. De forstår at det kan ha stor betydning hva som er omtalt i et dokument. Andre forteller at de oversetter brev, selv om de ikke nødvendigvis forstår hva alle ord og begreper betyr. Mange forteller at de ikke oversetter alt, men det de oppfatter som viktig eller det viktigste.

Barns og unges språkhjelp i forbindelse med lesning av skriftlig informasjon kan utfordre rettssikkerheten og retten til forsvarlig hjelp og tjenester til personer som ikke behersker skriftlig og/eller muntlig norsk.

Det er flere forhold ved rettssikkerhet som kan utfordres, men det viktigste er kravene som stilles til offentlig forvaltning om forsvarlige tjenester og informasjons- og veiledningsplikt, jmfør forvaltningsloven. Å forstå hva som blir sagt i møter eller hva som står i dokumenter, har betydning for foreldrenes forståelse av offentlige tjenester, rettigheter og plikter og saksbehandlingsprosesser. I mange situasjoner er det behov for å forstå nyanser, eller gjengi informasjon helt presist. For eksempel krever det innsikt å vite at et vedtak har klagerett med tidsfrist. For at et samtykke skal være reelt, forutsetter det at vedkommende faktisk har forstått innholdet. Feil oversettelse kan få konsekvenser for vedtak om ytelser og tjenester, oppholdstillatelse og statsborgerskap. Mange språk mangler tilsvarende begreper som brukes i norsk forvaltning. Å oversette innholdet slik at det fanger opp både helhet og nyanser forutsetter derfor kompetanse hos den som har oppgaven.

Tilsvarende kan mangelfull eller gal oversettelse føre til at en bruker ikke får forsvarlig hjelp eller likeverdige tjenester eller helhetlig og samordnet tjenestetilbud, som i helse- og omsorgstjenesteloven og sosialtjenesteloven. Språkbarrierer kan tilsløre hva en som tar kontakt med en offentlig tjeneste har behov for bistand med. En studie blant saksbehandlere i Nav fant for eksempel at manglende språkferdigheter i mange tilfeller ble ansett som brukerens primære problem, fremfor det temaet som gjorde at de oppsøkte Nav i utgangspunktet (Volckmar-Eeg og Vassenden, 2022). På samme måte vil beskrivelser av kropp og symptomer ha betydning for helsepersonells tilnærming til pasienten, og forklaringer rundt diagnose og medisinbruk ha betydning for pasientens egen forståelse og forutsetning for egen oppfølging i etterkant. Små og store biter med informasjon kan bli utelatt eller endres, slik at barns språkhjelp i helsevesenet i ytterste konsekvens kan sette foreldres eller søskens liv og helse i fare. På samme måte er det en risiko for at unge som er språkhjelpere kan tilsløre fakta om egne utfordringer, som rusbruk eller skolefravær, noe som kan føre til at de selv ikke får hjelpen de har behov for.

8 Offentlige ansattes erfaringer med bruk av tolk og barn som språkhjelpere

I dette kapittelet redegjør vi for hvordan ansatte i offentlige tjenester erfarer at det forekommer at barn blir brukt som språkhjelpere. Vi beskriver også i hvilken grad de ansatte har fått opplæring i bruk av tolk, og om de kjenner til tolkeloven og forbudet mot bruk av barn som tolk.

8.1 Kjennskap til tolkeloven og rutiner for bruk av tolk

Samtlige av informantene forteller at de ofte møter brukere, pasienter og/eller foresatte med svake norskferdigheter i deres tjeneste. De færreste informantene kjenner til tolkeloven, men de fleste kjenner til kravet om å bruke kvalifisert tolk og forbudet mot bruk av barn som tolk.

Det varierer i hvilken grad de ansatte har fått opplæring i bestilling og bruk av tolk, og de kjenner til rutiner for bruk av tolk. Informantene i Nav og i barnevernet forteller at de har rutiner for bestilling og bruk av tolk, og at de har fått opplæring i bruk av tolk. Blant ansatte i legevaktjenestene varierer det om informantene kjenner til rutiner for bestilling av tolk, og det varierer om de har fått opplæring i bruk av tolk.

Vi snakker mye om det på jobb, og en av de tingene som skaper utfordringer hos oss, det er språkbarrierer. Vi prater mye om det på personalmøter, og på jobb når det kommer pasienter. Når vi har opplæring av nye, er man med i situasjoner der vi vurderer om pasienten skal eller ikke skal [ha tolk], og de siste par årene har vi fjernet terskelen for bruk av tolk så det har blitt mer naturlig det å gjøre det, men om vi har prosedyre på det tror jeg ikke. Ikke som jeg har sett i hvert fall. (ansatt legevakt)

Nei det har ikke vært tema, det er mest oss imellom. [Vi har] ikke noe skriftlige rutiner på når vi skal bruke tolk. Det er i opplagte situasjoner der vi ikke forstår hverandre. (ansatt legevakt)

Blant ansatte i skolen varierer det også om informantene kjenner til at de har rutiner for bruk av tolk. Ingen av informantene i skole har fått opplæring i bruk av tolk.

8.2 I hvilke situasjoner brukes barn som språkhjelpere?

Det generelle inntrykket fra intervjuene med ansatte i offentlige tjenester er at de i stor grad bruker kvalifisert tolk i møte med personer med svake norskferdigheter. Likevel skjer det i noen situasjoner at barn fungerer som språkhjelpere. I det videre vil vi beskrive i hvilke situasjoner offentlige ansatte forteller at barn aldri eller sjeldent bistår som språkhjelpere, og i hvilke situasjoner de beskriver at det kan forekomme.

8.2.1 Skole

Basert på intervjuer med skoleansatte, er vårt inntrykk at den løpende dialogen mellom skolen og foreldre med svake norskferdigheter primært foregår skriftlig og/eller via elevene. En ansatt forteller at hen er bevisst på å uttrykke seg så enkelt og tydelig som mulig i dialog med foreldre med svake norskferdigheter. Kolleger med språkkompetanse i relevante språk kan også bistå med å ringe foreldre i enkelttilfeller. En del foreldre har engelsk språkkompetanse og kommuniserer med skolen på engelsk.

Intervjuene gir videre inntrykk av at det varierer i hvilken grad skolene bruker tolk i planlagte møter, slik som i utviklingssamtaler og foreldremøter. Noen av informantene forteller at de som hovedregel bruker tolk i utviklingssamtaler hvis tolkebehovet er kjent, og at elevene i liten grad gir språkhjelp. I enkelte tilfeller kan det forekomme at eleven oversetter enkeltord. Andre informanter forteller at de vurderer behov for tolk i utviklingssamtaler med utgangspunkt i «sakens kompleksitet». En av informantene forteller for eksempel at de stort sett bruker tolk ved «urovekkende fravær», «utvikling som ikke går fremover», og/eller «dersom det gjelder elevens adferd». Videre forteller hen at de trolig er mer tilbøyelig til å bruke tolk dersom de ønsker å iverksette tiltak, for eksempel et særskilt tilbud, og mindre tilbøyelig til å bruke tolk når de ønsker å avvikle eller avslutte tiltak. Den samme informanten forteller at utviklingssamtaler er «en vanlig arena der barn hjelper foreldrene sine å forstå». En informant forteller at hen har brukt tolk i forbindelse med bekymring for hjemmeforhold. En annen informant, med lang fartstid i læreryrket, tror at lærere vurderer behovet for tolk utfra «nødvendighet», og at mange trolig tenker at det ikke er strengt nødvendig å forstå hvert ord. Dersom samtalen skal handle mest om hvordan det går på skolen, brukes for eksempel dokumentasjon som prøver, oppgaver og besvarelser for å vise hvordan det går. Informanten understreker at dette er en antakelse basert på mange års erfaring. En annen forteller at søsken over 18 år noen ganger er med som språkhjelpere. Skolen godtar dette, men ikke uten foresatt til stede.

Det varierer om informantene bruker tolk i foreldremøter. En skole-ansatt forteller at det ved enkelte anledninger har vært tolker til stede på foreldremøter, men at hen opplever at det kan være forstyrrende. Informanten forteller at hen foretrekker å oppsøke foreldrene etterpå i stedet, og snakke med dem direkte. Den samme informanten opplever at en del foreldre som ikke snakker norsk, ikke kommer på foreldremøtene. Ved en annen skole forteller informanten at foreldrene blir bedt om å gi beskjed i god tid dersom de trenger tolk. Informanten tror at lærere er noe restriktive med hensyn til bruk av tolk, da det kan oppleves som «mye styr», at de har kort tid, at det koster penger, og/eller at mange foreldre unnlater å møte opp uten å gi beskjed. En annen forteller at tolker innkalles til foreldremøter, og at foreldre i samme språkgruppe samles i grupper og hjelper hverandre med å forstå.

Intervjuene tyder på at det varierer mellom skolene hvilke føringer som gis om bruk av tolk, og i hvilken grad ledelsen oppfordrer til bruk av tolk. Flere av informantene forteller at de ikke kjenner til rutiner for bruk av tolk, og at de ikke har fått opplæring i bruk av tolk.

Det er ikke et tydelig etablert system på skolen for hvordan vi bruker tolker, og når vi skal gjøre det. Det er kun hvis det kommer tydelig informasjon fra barneskolen. Ungdomsskolen har ikke egen rutine som går på det. (ansatt skole)

En av informantene forteller at de har fått beskjed fra ledelsen om at skolen brukte mye penger på tolk forrige skoleår, og at de derfor må prioritere tolk kun til de som er helt uten norsk språk (nyankomne og spesielle tilfeller). En annen forteller at hen som nyutdannet var restriktiv med bruk av tolk fordi tolkeutgifter gikk av skolens budsjett. Informanten forteller at de ikke hadde fått føringer fra skolen å ikke bruke tolk. Den samme informanten forteller at hen nå har endret praksis, og bestiller tolk ved behov. En annen forteller at hen bestiller tolk ved alle situasjoner hen mener det er nødvendig utfra egen vurdering. Hen ber også foreldre krysse av for tolkebehov ved skriftlige innkallinger til samtaler.

8.2.2 Nav

Informantene i Nav forteller at de alltid bruker tolk i planlagte møter med brukere med svake norskferdigheter, og at barn ikke fungerer som språkhjelpere i slike situasjoner. Dersom tolkebehovet ikke er kjent på forhånd, og det ikke er bestilt tolk til et møte, kaller de som hovedregel inn til et nytt møte med tolk til stede.

Publikumsmottaket i Nav er åpent for drop-in-henvendelser. Her kan brukerne få veiledning om Navs tjenester og selvbetjeningsløsning, søke om Navs tjenester, og/eller bli henvist til videre oppfølging i Nav. Ved henvendelser i publikumsmottaket må de ansatte avklare om brukernes henvendelser haster og/eller om det er behov for å sette opp et møte frem i tid. Ifølge informantene tilkalles det sjeldent tolk til publikumsmottaket. Kommunikasjonen med brukere med svake norskferdigheter foregår ifølge informantene noen ganger via Google translate, noe ganger på engelsk, noe ganger via ansatte som kan samme språk, og/eller via språkhjelpere som bruker har med. I noen tilfeller har brukere med barn i publikumsmottaket, og da hender det at barn bistår som språkhjelpere. Ifølge informantene vil det hovedsakelig være snakk om å få avklart hva henvendelsen gjelder, herunder om det er noe som haster eller ikke. Dersom henvendelsen haster, hender det at barn bistår i den videre kommunikasjonen. Dersom henvendelsen ikke haster, avtales det som hovedregel nytt møte med tolk.

Foreldre kan komme med barn, voksne barn, eller barn i alle aldre. De kommer og sier for eksempel «moren min søker om dette og hun lurte på dette og dette». Da har mine kollegaer sagt at da snakker vi med barnet, og da svarer de barnet fordi det haster. Da spør de barnet om situasjonen og sier vi trenger dette, for å løse situasjonen. Da mener jeg barn i bred forstand, for eksempel ungdomsskole til voksne barn. Noen tar med veldig unge barn. Da er det gjerne hast og nød. Bare for å redde situasjonen her og nå. (...)

Intervjuer: «Hva med tolk i den sammenhengen?»

Det hadde ikke vært ideelt. Vi bestiller, og noen bruker dager på å gi svar, noen kan godkjenne i løpet av noen timer. Vi har åpent fra kl. 9 til 12 på onsdager, så alternativet ligger ikke der. (ansatt Nav-kontor)

Ved et annet Nav-kontor forteller informantene at det hender foreldre har med barn når de skal overlevere søknader og lignende. Informantene forteller at de da tar imot søknaden, men at de ikke stiller oppfølgingsspørsmål, da det ville innebære å involvere barna ytterligere.

Ofte kommer de med barn og skal levere en søknad, de kan si «mamma vil levere denne her». Da stiller vi ikke spørsmål om vedlegg osv. som vi ellers ville gjort. Vi opplever at barnet snakker direkte til oss, uten at det går via den det gjelder. Da kan vi si at du trenger ikke si noe. (ansatt Nav-kontor).

Andre situasjoner der de ansatte erfarer at barn kan bli involvert som språkhjelpere, er ved skriftlig kommunikasjon og i telefonsamtaler med brukerne. Informantene forteller for eksempel at brukere, som de vet ikke snakker norsk, skriver meldinger til Nav på norsk. De erfarer også at brukere tilkaller barn for å bistå i telefonhenvendelser. Informantene forteller at det i slike tilfeller hender at de gjør «korte avklaringer» via barna, men at de innkaller til et møte med tolk dersom det er behov for det.

Barn opptrer fortere som tolk i telefonsamtaler – hvis vi ringer noen som vi ikke tidligere har hatt kontakt med – vi kjenner dem ikke – da kan brukeren tilkalle barn. Slike telefonsamtaler kan brukes til å kartlegge situasjonen, men hvis jeg ser at det er behov for tolk, da bestiller vi møte. (ansatt Nav-kontor)

Vi blir ringt noen ganger av barn. (...). Det er en vanskelig situasjon. Vi må høre dem ut for alternativet er jo – det kan være noe vesentlig vi må ha tak i det er litt kost nytte vurdering – er det en 10 åring eller 17 åring. Ta imot informasjon er en ting, men også å bruke dem med en gang du skal gi informasjon tilbake er du i etisk grenseland. Det er situasjoner vi står i av og til. Vi jobber med folk som kaver med å få til livet i Norge. Å få fatt i oss er verdifullt for dem. (ansatt Nav-kontor).

Vedtakene skrives ikke på andre språk enn norsk. Informantene forteller at brukere kan ha behov for å få forklart innholdet i vedtak. Ifølge informantene er det ikke uvanlig at de forklarer vedtak i møter med brukerne, og med bruk av tolk.

8.2.3 Barnevernstjenesten

Informantene i barnevernstjenestene forteller at de alltid bruker tolk i planlagte møter med brukere med svake norskferdigheter, og at barn ikke fungerer som språkhjelpere i slike situasjoner. Ifølge enkelte av informantene har det likevel unntaksvis skjedd at barn har bistått som språkhjelper i møter, i tilfeller der det har vist seg at tolken ikke fungerer. Ifølge informantene er det sjeldent.

Informantene ved tre av barnevernstjenestene forteller at de alltid bruker tolk ved hjemmebesøk. Ved en av barnevernstjenestene har vi intervjuet ansatte som jobbet med de minste barna fra null til seks år. De forteller at hjemmebesøk i forbindelse med de minste barna stort sett gjennomføres uten tolk. Informantene forklarer at formålet med hjemmebesøket er «å observere samspillet i familien, og at språket i seg selv ikke er så viktig». Ved behov for kommunikasjon bruker de noen ganger Google translate eller bestiller telefontolk ved behov. Ved enkelte «småting» kan barn oversette på hjemmebesøk, slik som for eksempel «hva de spiste til middag i går», «hvis det er behov for å avklare når noe skjedde» (i går eller i dag), «ufarlig hverdagsinformasjon».

Informantene i barnevernstjenestene forteller at de har mulighet til å bestille tolk på relativt kort varsel, og at de ofte får telefontolk ved akutt-saker. Noen ganger skjer det imidlertid at de ikke får det, og da hender det at barn som er til stede, involveres som språkhjelpere.

I intervjuene kommer det også frem enkelte eksempler på at barn har bistått som språkhjelpere i den mer løpende dialogen mellom barnevernet og familier. I et av intervjuene fortelles det om en episode der et barn i en familie skulle flytte til institusjon. Det var mye dialog mellom barnevernet og familien i forbindelse med flyttingen, og et av søsknene i familien ble involvert som språkhjelper.

Jeg vet det var et barn som for noen år tilbake sa at [hen] ikke ville ha rollen mer, [hen] syntes det var krevende. Det var i forhold til flytting av [småøsken], og det er klart at så mye skjedde i løpet av en to ukers periode, så det var umulig å få tolk hele tiden. Det var mye foreldrene lurte på, og et barn kunne begge [språk]. Men det var aldri i ... lange møter, det var mer sånn praktisk rundt flyttingen – «vi kommer og henter og flytter», men [hen] var klar til sine foreldre at den rollen ville [hen] ikke ha mer. (ansatt barnevernstjeneste)

Eksemplet over viser hvordan informasjon som skal formidles kan oppfattes relativt «ufarlig» eller «praktisk» av ansatte, men at situasjonen likevel kan oppleves krevende eller belastende for barnet. I dette tilfellet måtte barnet selv sette grenser og si ifra at hen ikke ønsket oppgaven som språkhjelper.

Noen av informantene forteller at vedtak og tiltaksplaner stort sett utarbeides i forbindelse med eller etter møter, og at de har praksis med å forklare innhold i brev og

tiltaksplaner med tolk før de sendes ut. Andre forteller at det varierer om brev og vedtak forklares med tolk før eller etter det er sendt til bruker. Vi har spurt informantene om de snakker med foreldre om hvem som bistår med å oversette skriftlig informasjon, herunder om de avklarer om barn blir involvert. Informantene gir uttrykk for at de ikke snakker med foreldre om hvem som hjelper til med å oversette skriftlig informasjon, eller avklarer om det er mindreårige barn som får denne oppgaven. Noen av informantene gir uttrykk for at de ikke har tenkt på hvem som bistår med å oversette vedtak og planer, og om barna involveres. Enkelte erkjenner at det kanskje er noe de bør gjøre.

8.2.4 Legevakt

Ansatte ved legevaktstjenestene forteller at de ofte har pasienter med svake norskferdigheter, og at mange av pasientene som ikke snakker norsk, har med seg støttepersoner som snakker norsk. Dette er ofte voksne familiemedlemmer, og noen ganger barn eller ungdom. Intervjuene tyder på at det i den innledende kartleggingen ved legevakten i liten grad brukes tolk. Dersom pasienten har med en pårørende som snakker norsk, forgår kommunikasjonen ofte via denne. Noen ganger er dette barn eller ungdom.

Hvis det er barn som ringer inn på vegne av foreldrene og de snakker godt norsk, da forsvinner tanken om at selvfølgelig må vi ha tolk. [...]. Det er ganske vanlig at barn ringer inn, som regel voksne barn. (ansatt legevakt)

Det skjer spesielt når det er travelt. Sykepleier må få et bilde av hvor mye det haster, noen ganger kan det virke som det haster mye og da må man få et raskt bilde på det, og hvis man bruker 15 min på tolk kan det være tapt tid, så da bruker vi de vi har og det er noen ganger barn. (ansatt legevakt)

Ved legekonsultasjonen på legevakten forteller informantene at de tilstreber å bruke tolk dersom pasienten ikke snakker norsk, men at det i en del tilfeller skjer at pårørende involveres som språkhjelpere. Det kan også gjelde barn. Informantene forklarer at det særlig forekommer at pårørende fungerer som språkhjelp i akutte situasjoner, og/eller dersom det er «mindre» eller «overfladiske» problemstillinger.

Det er relativt vanlig at de [pasienter] kommer med barn. Noen ganger er barnet selv pasienten og må oversette selv til mor eller far som er med. Vi prøver å få tak i tolk. Det kommer an på hva det gjelder. Er det overfladiske mindre greier, tenker jeg det ikke er så farlig hvis det går raskere, for de vil jo ikke sitte her heller. Men er det større ting som handler om medisiner og hva de skal ta og når, er vi avhengig av tolk for å sikre at de får mest mulig informasjon. I tillegg til at jeg skriver det ned på en lapp. Men det blir mye Google translate, de leser inn og så får jeg en oversettelse, og så leser jeg inn, og de får en oversettelse. Det fungerer til en viss grad. (ansatt legevakt)

Vi har et veldig fokus på at vi ikke skal bruke barn som tolk, men er det noe akutt, må vi avklare hva situasjonen er, så det er vanskelig å unngå. (ansatt legevakt)

En annen informant forteller også at det hender barn bistår ved mer overfladiske problemsstillinger, og beskriver det på denne måten:

Ved overfladiske, enkle skader som skal sys, falt på sykkel osv. Når det ikke går så mye på personen privat. Da kan vi godta en tenåring. Da skal han i utgangspunktet si han skal ta røntgen som er der [peker], [og si] vi må sette et par sting. Veldig enkle instruksjoner, ikke noe personlig invaderende på et vis. Da kan vi godta det. (ansatt legevakt)

I utgangspunktet skal de [som bestiller tolk] klare å få tak i en tolk på 10 min. Enkelte ganger hvis det er sjeldent vanskelig språk og de må søke i hele Norge, kan det ta litt lengre tid. Er situasjonen da helt akutt, må vi faktisk bruke det vedkommende som eventuelt er med hvis de kan kommunisere bedre. Er pasienten smertepåvirket er det begrenset hva vi kan få ut av den personen uansett. Da kan det være en fordel at det faktisk er et familiemedlem som vet hvordan familiemedlemmet normalt er eller ikke er.

Det er litt todelt dette her. Men små barn vil vi ikke bruke. Men de har ofte ikke informasjon om hva situasjonen er, og om de står på medisiner og så videre, så det er begrenset hva vi kan få ut av dem. (ansatt legevakt)

8.2.5 Oppsummering

Det er stort sett høy bevissthet blant de ansatte vi har intervjuet om at de som hovedregel skal bruke kvalifisert tolk i møte med minoritetsspråklige, og at barn som hovedregel ikke skal brukes som språkhjelpere. Spesielt ved Nav-kontorene, barnevernstjenestene og legevaktstjenestene vi har intervjuet i vår undersøkelse, synes tolkebruk å være en innarbeidet del av tjenestetilbudet. Blant skolene som inngår i undersøkelsen er det bevissthet om bruk av tolk, men her synes tolkebruk i mindre grad å være systematisk og etablert som rutine.

Selv om barn som hovedregel ikke brukes som språkhjelpere, kunne de fleste informantene vise til eksempler der barn har fungert som språkhjelpere i sin tjeneste. Blant eksemplene som fremkom var det i hovedsak ved uplanlagt kontakt at barn har vært språkhjelpere, og/eller i situasjoner som ifølge de ansatte «haster», og i situasjoner som de ansatte opplever som mer «trivielle». Et spørsmål i forlengelse av dette er om informasjon som de ansatte oppfatter som «triviell», faktisk er det i henhold til tolkeloven. Selv om informasjonen som skal oversettes i seg selv kan fremstå triviell for den ansatte, er det ikke sikkert at det oppleves som hverdagslig eller enkelt for barnet i den aktuelle konteksten. Et annet spørsmål er om situasjoner som de ansatte opplever at «haster», faktisk omfattes av unntaksbestemmelsene i tolkeloven (2022 § 4). Dette diskuterer vi nærmere i kapittel 9.

I intervjuene kom det også frem eksempler på at det ikke brukes tolk i planlagte møter som utviklingssamtaler og at de kun brukte tolk i forbindelse med komplekse saker. At det ikke ble brukt tolk i forbindelse med foreldremøter på skolen, ble begrunnet med at det kan oppleves forstyrrende med tolk i foreldremøter, at det er mye styr med tolk, og/eller at ledelsen har gitt føringer om å begrense tolkebruk av budsjettensyn. Slike situasjoner mener vi ikke omfattes av unntaksbestemmelsene i tolkeloven (2022 § 4).

Noen av informantene i Nav fortalte at de ikke har mulighet til å skaffe tolk på kort varsel, og innenfor publikumsmottakets åpningstid. Dersom brukere har med seg barn til publikumsmottaket, hender det derfor at barn fungerer som språkhjelpere. Dette kan tyde på at manglende tilgang på tolk på kort varsel, og korte åpningstider, kan øke risikoen for at barn benyttes som språkhjelpere ved uplanlagt kontakt. Vi kan ikke utelukke at det også kan ha etablert seg oppfatninger i tjenestene om at det er vanskelig å få tak i tolk på kort varsel, noe som potensielt også kan øke risikoen for at barn blir brukt som språkhjelpere. I tillegg kom det frem eksempel på at barn har blitt brukt som språkhjelpere i tilfeller der kvaliteten på tolker har vært dårlig. Dette tyder på at også mangelfull kvalitet på tolker kan øke risikoen for at barn benyttes som språkhjelpere når barn er til stede. Vi er ikke kjent med om det ble benyttet kvalifiserte tolker i de eksemplene som fremgikk her.

Selv om informantene antar eller ser tegn til at barn gir språkhjelp med skriftlig informasjon, er det generelt lite oppmerksomhet om barn potensielt bistår med oversetting av skriftlig informasjon, og tjenestene kjenner ikke det totale omfanget av slik språkhjelp.

Ettersom intervjuundersøkelsen med offentlige ansatte er basert på relativt få intervjuer med offentlige ansatte (2.1.6), gir ikke intervjuene grunnlag for å generalisere funnene til offentlige tjenester generelt eller de aktuelle sektorene i stort. Vi må ta høyde for at tolkebruk og språkhjelp fra barn kan variere. Samtidig bekrefter spørreundersøkelsen og intervjuer med barn og unge at de ofte er språkhjelpere, og mange

av eksemplene fra offentlige tjenester går også igjen i svarene fra barn og unge. For eksempel er det mange barn og unge som oppgir at har vært språkhjelpere i utviklingssamtaler og foreldremøter på skolen. Flere forteller også at de har vært språkhjelpere i møte med helsepersonell. Det er derfor grunn til å anta at eksemplene som de offentlige ansatte vi har snakket med trekker frem, ikke er unike for dem eller deres tjeneste.

9 Offentlige organers etterlevelse av tolkeloven § 4 om forbud mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon

Den siste problemstillingen vi har belyst, dreier seg om hvorvidt offentlige tjenester følger loven. I hvilken grad etterlever offentlige organer forbudet mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon i tolkeloven § 4?

Vår sammenligning av norske kommuners kjøp av tolketjenester viser at flere kommuner bruker påfallende lite tolk i forhold til størrelsen på egen befolkning med innvandrerbakgrunn. Det gjelder blant annet innenfor tjenesteområder som allmennmedisin, barnehage og grunnskole, barnevern og sosiale tjenester. Vi må da stille spørsmålet om forklaringen er å finne i at det er et overforbruk av tolketjenester i de kommunene og kommunale tjenestene som i større utstrekning bruker tolk enn i kommunene og tjenestene som bruker tolk i mindre grad. Vi mener det er liten risiko for at kommuner har et overforbruk når det gjelder bruk av tolk. Det kan tyde på at kommunene ofte ikke bruker tolk når de skal, noe som igjen øker risikoen for at barn blir brukt som tolk.

Ansatte i offentlige tjenester, barn og unge og foreldre forteller at språkhjelp skjer. Spørreundersøkelsene og våre intervjuer med ungdommer viser at det er vanlig at barn og unge gir språkhjelp, og innenfor flere offentlige sektorer. Selv om barn og unge ikke nødvendigvis oftest bistår i kommunikasjonen i planlagte møter og om de mest alvorlige temaene, slik som sensitive spørsmål knyttet til helse, økonomi og foreldreskap, tyder undersøkelsen på at de gir språkhjelp om små og store forhold på en lang rekke arenaer. De ansatte legger merke til at barna er fortrolige med rollen, og at de har gjort dette mange ganger før. Respondentene er ungdom som bor i store og små kommuner, fra nord til sør. Intervjudataene med ungdommene samsvarer godt med dataene fra spørreundersøkelsen, intervjuene med offentlige tjenester og kostraanalysen.

Ut fra det samlede intervjumaterialet, trer ulike forklaringer frem for bruk av barn som språkhjelpere. Noen situasjoner som blir nevnt er at foreldre kan mangle tillit til profesjonelle tolker og foretrekke at barnet gir språkhjelp, samtidig som noen offentlig ansatte opplever det som respektløst å innhente tolk som erstatning for barnet. Offentlig ansatte kan mangle informasjon om at det er behov for tolk, før samtalen oppstår. Å få avklart en situasjon bidrar til at et barn slipper å vente på at foreldrene får tolk. Det kan oppleves som forstyrrende og som «styr». Situasjonen kan være uplanlagt og oppleves som akutt. Offentlig ansatte kan vurdere informasjonen som så pass triviell og hverdagslig at de mener det er forsvarlig at barnet gir språkhjelp. Barnet kan ha fungert som språkhjelper tidligere, slik at praksisen har blitt normalisert. Manglende rutiner om bruk av tolk i tjenestene, manglende opplæring om bruk av tolk i tjenestene og føringer fra ledelse om å begrense tolkebruk – ofte av rent økonomiske hensyn – kan også bidra til lav etterlevelse.

Hvorvidt språkhjelpen utgjør lovbrudd eller ei, avhenger av grenseoppgangen mellom hovedbestemmelsen i tolkeloven § 4 – «offentlige organer skal ikke bruke barn til tolking eller annen formidling av informasjon» – og unntaksbestemmelsene i samme paragraf – «unntak kan gjøres når det er nødvendig i nødssituasjoner eller i tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig.» Slik vi

ser det, er skjønnsanvendelsen knyttet til unntaksbestemmelsen avgjørende for hvorvidt loven etterlevs i det enkelte tilfelle.

Forarbeidene til tolkeloven gir noen holdepunkter. De viser til at unntaksbestemmelsen om nødssituasjoner tidligere het «... når det er nødvendig for å unngå tap av liv eller alvorlig helseskade, eller det er nødvendig i andre nødssituasjoner», og at den nye loven ikke innebærer realitetsendringer. Det står videre i forarbeidene, som vi også viste til i kapittel 1 (1.1.1):¹⁰

Unntaket for nødssituasjoner gir adgang til å bruke barn som tolk når det er et akutt behov for det, men skal ikke praktiseres for vidt. I nødssituasjoner kan situasjonen tilsi at informasjonsformidling ikke kan vente, for eksempel i kontakt med nødsentral, ambulanse eller sykehus i forbindelse med trafikkulykker, akutte og alvorlige sykdoms- eller skadetilfeller og brann. Barn kan bare brukes som tolk i en nødssituasjon dersom det er nødvendig. Hvis det finnes andre alternativer for å videreformidle den nødvendige informasjonen, skal barnet ikke brukes som tolk.

Det må gjøres en konkret vurdering av hver enkelt situasjon, og det må vurderes hvor raskt tolk kan kontaktes. Det kan noen ganger være aktuelt med en alternativ løsning i den første akutte fasen, fram til kvalifisert tolk kan overta i den videre kommunikasjonen. Bruk av fjerntolking skal vurderes.

Forarbeidene omtaler også unntaksbestemmelsen om tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig:

Gjennom dette unntaket beholdes muligheten for at barn for eksempel kan formidle beskjeder til foreldrene i sektorer der dette er vanlig, for eksempel i skolen. Departementet foreslår å videreføre unntaket, men understreker at det skal være en høy terskel. For at dette unntaket skal komme til anvendelse må videreformidlingen av informasjon helt tydelig være forsvarlig ut fra hensynet til barnet.

I vurderingen av om det anses forsvarlig å bruke et barn som tolk, må det tas hensyn til sakens art, hva alternativene er og forhold ved barnet. Ved kompleks informasjon, eller der situasjonen kan bli belastende for barnet, skal barn ikke brukes som tolk. Det er bare i mer trivielle og hverdagslige saker det kan være aktuelt å bruke barn som tolk etter dette unntaket. Dersom det er andre muligheter for tolking i den aktuelle situasjonen, vil det heller ikke være forsvarlig å bruke barnet til å videreformidle informasjon. I vurderingen av om dette unntaket skal benyttes skal hensynet til barnet stå sentralt. Blant annet må barnets alder og modenhet tas i betraktning. Samtidig veies den samlede belastningen for barnet ikke nødvendigvis opp av alder og modenhet.

Forarbeidene viser altså til eksempler fra helsevesenet og skolen for å konkretisere anvendelsen av unntaksbestemmelsen. I andre offentlige tjenester må man selv vurdere hvordan den skal anvendes. Vi anser at det i mange konkrete enkelttilfeller vil være helt nødvendig å støtte seg på lovforarbeidene for å vurdere lovligheten av bruk av barn som språkhjelpere.

Til unntaksbestemmelsen om nødssituasjoner mener vi at formuleringen «skal ikke praktiseres for vidt» er en nøkkelfrase. Slik vi ser det, innebærer det at offentlige organer som håndterer nødssituasjoner, må iverksette tiltak for å minimere omfanget av situasjoner som kan utløse behov for barns språkhjelp, og minimere varigheten av barns språkhjelp i det enkelte tilfellet. Det kan være nødvendig med kompetansehevende og holdningsskapende arbeid rettet mot ansatte, tilpasning av retningslinjer, og tilrettelegging for tilgang til tolketjenester på kort varsel. Offentlige organer må også ha et bevisst forhold til hva som utgjør en nødssituasjon i tolkelovens forstand. Da det i tidligere bestemmelse het «... når det er nødvendig for å unngå tap

¹⁰ Prop. 156 L (2020–2021) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven), side 29.

av liv eller alvorlig helseskade, ...», ga det tilleggsinformasjon. Når denne frasen nå er tatt ut av bestemmelsen, utgjør det en forenkling, samtidig som det ikke er en realitetsendring i lovkravet. Forenklingen kan gi større risiko for at offentlig ansattes vurdering av hva som utgjør en nødssituasjon, blir for vid, og utvidet til å gjelde tilfeller der de opplever at noe haster, uten at situasjonen har den alvorlighetsgraden som lovgiver har lagt til grunn. Det tilsier at det er helt nødvendig at ledere og aktuelle ansatte i offentlige organer som håndterer nødssituasjoner, gjøres kjent med hensynene som ligger bak unntaksbestemmelsen. Til dette formålet synes IMDis nylig publiserte «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» å være en enklere tilgjengelig kunnskapsressurs enn lovforarbeidene.¹¹

Til den andre unntaksbestemmelsen, det vil si tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig, mener vi at forarbeidenes nøkkelfraser «høy terskel» og «den samlede belastningen for barnet» er særlig viktige. Offentlige organer må være oppmerksomme på hvordan språkhjelpen kan virke på barnet, og hvilken totalbelastning det medfører for barnet. Det tilsier at offentlig forvaltning bør tilegne seg kunnskap om barns språkhjelp som fenomen, samt hvordan egen virksomhet kan føre til at barn gir språkhjelp.

Vår vurdering er at det er risiko for at offentlig ansatte som selv oppfatter at informasjon er triviell eller hverdagslig, undervurderer hvor alvorlig informasjonen oppleves av barn i den aktuelle konteksten. Vi har også inntrykk av at mange offentlig ansatte ikke er oppmerksomme på totalbelastningen som barna er under, og på de konfliktfylte følelsene språkhjelpen er forbundet med. Som datamaterialet med hørende barn av døve viser, kan noen føle et ansvar både for å ivareta foreldrene i møter med det offentlige og i sosiale situasjoner. Med andre ord, terskelen for å bruke barn som tolk slik loven angir, er sannsynligvis noen ganger ikke høy nok. Det er også grunn til å tro at den samlede belastningen for barnet ikke alltid vurderes, eller at den tillegges for lite vekt. IMDis «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» forklarer også anvendelsen av denne unntaksbestemmelsen på instruktivt vis.

Problemstillingen er: Hvordan er offentlige organers etterlevelse av tolkeloven § 4 om forbud mot bruk av barn til tolking og formidling av informasjon? For å oppsummere, gir undersøkelsen grunn til å konkludere med at etterlevelsen i mange tilfeller er god, men ikke god nok.

Vi mener å se noen systemiske årsaker til omfanget av lovbrudd knyttet til bruk av barn som språkhjelpere. Det er grunn til å tro at kunnskapen om tolkeloven og tolkeforskriften og hvilke praktiske implikasjoner de har for den enkelte virksomhet, ikke er god nok. Virkemidler som retningslinjer, opplæring og holdningsskapende arbeid rettet mot ansatte, er ikke i tilstrekkelig grad brukt for å fremme god praksis. Trolig har mange virksomheter ikke konkretisert i instruksjer og andre kvalitetsdokumenter hvordan unntaksbestemmelsene om bruk av barn som tolk eventuelt kan gjøre seg gjeldende på deres spesifikke tjenesteområde. Det er risiko for at hva som utgjør nødssituasjoner tolkes for vidt, at terskelen for å vurdere språkhjelp som forsvarlig i andre sammenhenger ikke er høy nok, og at barns totalbelastning ved å gi språkhjelp ikke er kjent, ikke vurderes eller ikke gis nok vekt. Barns språkhjelp med skriftlig kommunikasjon blir lite synlig for offentlig ansatte, og er dermed i liten grad kjent.

¹¹ <https://www.imdi.no/regelverk/veileder-til-tolkeloven-og-tolkeforskriften/> (lest 8. januar 2026).

10 Anbefalinger til IMDi

Denne studien har vist at mange foreldre har behov for hjelp til å forstå muntlig og skriftlig informasjon fra og til offentlig sektor. Videre viser studien at barn og unge i stort omfang er språkhjelpere for sine foreldre i dialogen med offentlige organer, både i møter og i skriftlig kommunikasjon. Basert på det samlede datamaterialet mener vi det er grunnlag for å mene at det skjer brudd på tolkeloven § 4.

At barn er språkhjelpere kan få små og store omkostninger for barn og unge, og øker risikoen for brudd på rettssikkerhet og forsvarlige tjenester.

Denne undersøkelsen viser at kunnskapen i tjenestene om tolkeloven, forskriften og unntaksbestemmelsene ikke er god nok, og at bevisstheten om barn og unges utbredte språkhjelp når det gjelder skriftlig kommunikasjon er lav.

Det er behov for økt kunnskap om tolkeloven, tolkeforskriften og «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften»

Det er behov for økt bevissthet i offentlige tjenester om i hvilke situasjoner det er risiko for at barn fungerer som språkhjelpere og hvordan tjenestene kan etterleve tolkeloven § 4. De bør legge til grunn kunnskap om at totalbelastningen kan være stor, både når det gjelder omfang og emosjonelt, og at det er en risiko for å undervurdere barnets opplevelse av informasjonens alvorlighetsgrad.

Det er behov for økt kunnskap om hvordan grensen mellom hovedbestemmelsen og unntaksbestemmelsen i tolkeloven § 4 kan gjøre seg gjeldende i konkrete scenarier som er spesifikke for egen virksomhet.

På bakgrunn av funnene har vi utarbeidet noen anbefalinger til IMDi som fagmyndighet for tolking i offentlig sektor.

10.1 Veilednings- og informasjonsarbeid

Vår overordnede anbefaling er at IMDi i sitt opplærings- og dialogarbeid veileder om hva som kan bidra til å redusere omfanget av barns språkhjelp og øke etterlevelsen av tolkeloven § 4.

Vi anbefaler at IMDi i sitt generelle veilednings- og informasjonsarbeid gjør offentlig sektor oppmerksom på sin «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften», og veiledende informasjon om «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet», i tillegg til den generelle oppmerksomheten rundt tolkeloven og forskriften.

Vi anbefaler også at IMDi, i sitt dialogarbeid med offentlig sektor, anbefaler tjenestene å bevisstgjøre ansatte på fenomen, omfang og belastning på barn og formidle krav til at ansatte tar med seg dette, reflekterer rundt barns beste vurderinger i sin arbeidshverdag og vurderer tiltak for å redusere bruk av barn som språkhjelpere.

Videre anbefaler vi at IMDi i sin tverrsektorielle dialog oppfordrer andre fagdirektorater til å legge ut eksempler på retningslinjer for sine tjenester som omtaler konkrete situasjoner man skal og bør bruke tolk, og bevisstgjør hvordan man kan unngå at barn blir brukt som språkhjelpere.

10.1.1 Om «Veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» og «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet»

IMDi bør vurdere om det i veiledningen «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet» er hensiktsmessig å omtale noe mer utførlig hvordan tjenester kan implementere tiltak for å redusere bruk av barn som språkhjelpere, utover formuleringen «Det er forbudt å bruke barn som tolk» slik det nå står.

IMDi bør vurdere om de i «Hvordan lage egne retningslinjer for bruk av tolk i din virksomhet» skal omtale vurderinger av hvordan grensen mellom hovedbestemmelsen og unntaksbestemmelsen i tolkeloven § 4 kan gjøre seg gjeldende i konkrete scenarier som er spesifikke for egen virksomhet. I tillegg til lov og forskrift, bør de dra veksler på aktuelle forarbeider (Prop. 156 L (2020–2021)) Alternativt vise til omtale av denne grenseoppgangen i «veileder til tolkeloven og tolkeforskriften».

IMDi bør vurdere om det i «veileder til tolkeloven og tolkeforskriften» bør anbefales å innføre avviksrapportering i forbindelse med internkontroll i virksomhetene.

10.1.2 Kampanje og nettside

Vi ber IMDi vurdere om det kan være hensiktsmessig å bruke filmen fra prosjektet og IMDis egen film¹² i en (tverrdirektoral) kampanje, for å bevisstgjøre offentlige organer om tolkeloven, forskriften, veilederen, krav til retningslinjer og bruk av barn som språkhjelpere.

Vi ber IMDi vurdere å lage en nettside med informasjon til barn og unge om deres rettigheter og erfaringer som språkhjelpere og alternativt legge ut filmen. Foreldre og barn vet ikke nødvendigvis at det ikke er de som skal bekoste tolken. Nettsiden bør derfor inneholde informasjon om at det er offentlige tjenester som dekker tolkeutgifter.

¹² <https://www.imdi.no/tolk/ressurser-for-offentlige-virksomheter/forbud-mot-bruk-av-barn-til-tolking/> Hentet 13. januar 2026

10.1.3 Om skriftlig informasjon og kommunikasjon

Vi anbefaler IMDi å vurdere om de i sitt veiledningsarbeid bør anbefale offentlig sektor å oversette informasjonsskriv som offentlig tjenester ofte bruker, til hyppig brukte språk. Eksempler kan være informasjon fra skatteetaten, helsetjenester eller skole. I dag kan offentlige instansers nettsider inneholde generell informasjon om tjenesten, som «hva er barnevernet», men også informasjon rettet inn mot konkrete tjenesteområder, som Navs «sosiale tjenester og veiledning», «arbeid» eller «hjelpemidler». En instans som skatteetaten har i liten grad møter med innbyggerne, og en stor del av informasjonen er skriftlig. Dette gjør at innbyggere i stor utstrekning må forholde seg til skriftlig informasjon. Minoritetsspråklige brukere kan med fordel involveres i innsiktsarbeid og brukerpaneler ved design av offentlige nettsider, «min side», brevmaler og lignende.

Litteraturliste

- Agenda Kaupang (2025) Etterlevelse av tolkeloven § 6 om ansvar for å bruke tolk. Tillegg til Tolkemonitor LOV for rapporteringsåret 2023 (notat til IMDi 7. februar 2025).
- Antonini, R. (2016). Caught in the middle: child language brokering as a form of unrecognised language service. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37(7), 710-725. <https://doi.org/10.1080/01434632.2015.1127931>
- Bønnhoff, H. E. D. (2019). «Verden går veldig fort». Mødre med migrasjonserfaring møter norsk digitaliseringspolitikk. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(4), 325-337. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-04-05>. Published version. Full-text is available in AURA as a separate file: <http://hdl.handle.net/11250/2635424> norsk digitaliseringspolitikk.
- Crafter, S. & Iqbal, H. (2020). The Contact Zone and Dialogical Positionalities in “Non-Normative” Childhoods: How Children Who Language Broker Manage Conflict. *Review of General Psychology* Vol. 24(1) 31–42. DOI:10.1177/1089268019896354
- Gustafsson, K., Norström, E. & Höglund, P. (2019). Language interpreting and brokering in Swedish public service institutions: the use of children for multilingual communication *Revista de Llengua i Dret, Journal of language and law*, 71: 13-26. DOI: 10.2436/rld.i71.2019.3260.
- Lucas, S. E. (2021). Social Workers' Management of Chile Interpreting: A Qualitative Study. *The British Journal of Social Work*, Vol. 51(2) 673–691. DOI: 10.1093/bjsw/bcaa204
- NOU 2014:8 Talking i offentlig sektor – et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd
- Oslo Economics. (2025). Tolkemonitor SPRÅK: Offentlige organers behov for tolketjenester i 2024. <https://www.imdi.no/globalassets/rapporter/tolk/tolkemonitor-sprak-2024.pdf>
- Peters, M. D. J., Godfrey, C., McInerney, P., Munn, Z., Tricco, A. C., Khalil, H. Scoping Reviews (2020). Aromataris, E., Lockwood, C., Porritt, K., Pilla, B., Jordan, Z., editors. *JBI Manual for Evidence Synthesis*. JBI; 2024. Available from: <https://synthesismanual.jbi.global>. <https://doi.org/10.46658/JBIMES-24-09>
- Prop 156 L (2020-2021) Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk (tolkeloven)
- Prop 65 L (2015-2016). Endringer i forvaltningsloven (forbud mot bruk av barn som tolk)
- Söderström, S., Kittelsaa, A., & Berg, B. (2011). Snakker vi om det samme? Minoritetsfamilier med funksjonshemmede barn i møte med tjenesteapparatet. NTNU Samfunnsforskning AS. <https://samforsk.no/uploads/files/Publikasjoner/Snakker-vi-om-det-samme-2011.pdf>
- Volckmar-Eeg, M. G., og Vassenden, A. (2022). Et flipperspill i velferdsstaten: Innlåsing av innvandrere med «språkutfordringer» i NAV. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 63(4), 260–277. <https://doi.org/10.18261/tfs.63.4.2>

Vedlegg 1 Publikasjoner i litteraturstudien

Forfatter	År	Utgivelse	Tittel
Benediktsson, Artëm Ingmar	2024	Educational Review	Intercultural family-school cooperation and the dilemma of involving child language brokers versus professional interpreters
Berg, Berit, Stina Svendsen, Turid Sætermo, Mari Bore Øverland og Odd Morten Mjøen	2023	NTNU Samfunnsforskning	Minoritetsspråkliges erfaringer med tolking i møte med det offentlige
Ceccoli, Federica	2021	The Translator Volume 27 Issue 2	Reconstructing the experiences of child language brokering: a focus on the socio-emotional impact of the practice
Ceccoli, Federica	2022	International Journal of Bilingualism Vol. 26(3) 334-350	Bilingual children acting as language brokers in Italy: Their affective and cognitive attitudes about the practice
Crafter, Sarah	2022	The Psychology of Translation (bok)	Child language brokering as a care practice: A view from critical-developmental psychology
Crafter, Sarah og Humera Iqbal	2020	Review of General Psychology 2020, Vol. 24(1) 31–42	The Contact Zone and Dialogical Positionalities in “Non-Normative” Childhoods: How Children Who Language Broker Manage Conflict
Crafter, Sarah og Humera Iqbal	2022	Children and Society. 2022;36:400-414	Child language brokering as a family care practice: Reframing the ‘parentified child’ debate
Ezzati, Rojan Tordhol	2021	Indseth (red.) Koronapandemien og innvandrerbefolkningene, vurderinger og erfaringer. Folkehelseinstituttet	Kapittel 7 Erfaringer fra felt: smittesporer
Felberg, Tatjana R.	2022	FITISPos International Journal, 9(1), 125-145	CRISIS COMMUNICATION AND LINGUISTIC DIVERSITY IN NORWAY DURING THE COVID-19 PANDEMIC: FOCUS ON INTERPRETING AND TRANSLATION SERVICES
Ghandchi, Narges	2024	Journal of Multilingual and Multicultural Development, 45:7, 2785-2800	Caregiving and flying cars: interactionally mediated practices of care through language brokering within an Afghan migrant family in Denmark

Gustafsson, Kristina	2021	Cortés og Monzó-Nebot (eds.) (2021) <i>Translating Asymmetry - Rewriting Power</i> . John Benjamins Publishing Company	Child language brokering in Swedish welfare institutions - A matter of structural complicity?
Gustafsson, Kristina, Eva Norström og Petra Höglund	2019	Revista de Llengua i Dret, <i>Journal of Language and Law</i> , 71, 13-26.	Language interpreting and brokering in Swedish public service institutions: the use of children for multilingual communication
Hussaini, Lema, Mona Bjørnbæk, Atle Fretheim og Thor Indseth	2021	Indseth (red.) <i>Koronapandemien og innvandrerbefolkningene, vurderinger og erfaringer</i> . Folkehelseinstituttet	Kapittel 5 Erfaringer fra felt: utvalgte kommuner
Iqbal, Humera og Sarah Crafter	2022	<i>Journal of Child and Family Studies</i> 32: 586-597	Child Language Brokering in Healthcare: Exploring the Intersection of Power and Age in Mediation Practices
Lindgren, Christofer og Anneli Muhr	2020	FoU-rapport nr 38/2020	Att informera nyanlända – En kartläggning av arbetet i mottagandeteam och socialtjänst
Liodden, Tone Maia, Mariann Stærkebye Leirvik og Arne Holm	2023	NIBR-rapport 2023:1	Flyktningers møte med NAV. Kommunikasjon og tilgjengelighet i en digital kontekst
Lucas, Siân E.	2021	<i>British Journal of Social Work</i>	Social Workers' Management of Child Interpreting: A Qualitative Study
Lumio	2021	Masteroppgave	"Why don't some Poles speak Norwegian?" Sociolinguistic and socioemotional experiences of Polish transnationals in Norway
Milliken	2024	A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements of the University of East London for the Professional Doctorate in Educational and Child Psychology	A Participatory Research Approach to Explore the Experiences of Children of Deaf Adults (CODAs)
Orozco-Jutorán, Mariana og Mireia Vargas-Urpí	2022	<i>Across Languages and Cultures</i>	Children and teenagers acting as language brokers: the perception of teachers at secondary schools
Pena-Díaz, Carmen	2019	<i>Intercultural Education</i>	Child language brokering: challenges in Spanish intercultural education
Thoma, Nadja og Anna-Katharina Draxl	2023	<i>European Educational Research Journal</i> 2023, Vol. 22(4) 463–481	Transforming language brokering policies at school: Learning from students with transnational biographies

Vedlegg 2 Script til uttrekk av statistikk fra microdata.no

```
require no.ssb.fdb:34 as db
create-dataset Kommuneindikatorer

// Bostedskommune faktisk adresse
import db/BEFOLKNING_KOMMNR_FAKTISK 2023-01-01 as kommune
tabulate kommune

// Innvandringskategori
import db/BEFOLKNING_INVKAT as innvandringskategori

// Fødselsår og -måned
import db/BEFOLKNING_FOEDSELS_AAR_MND as faarmd

// Beregner alder
generate alder = 2022 - int(faarmd/100)
tabulate alder

// Lager dummies for ulike alderskategorier
generate alder_0_15 = 0
replace alder_0_15 = 1 if alder <= 15

generate alder_0_18 = 0
replace alder_0_18 = 1 if alder <= 18

generate alder_19_24 = 0
replace alder_19_24 = 1 if alder >= 19 & alder <= 24

generate alder_16_pluss = 0
replace alder_16_pluss = 1 if alder >= 16

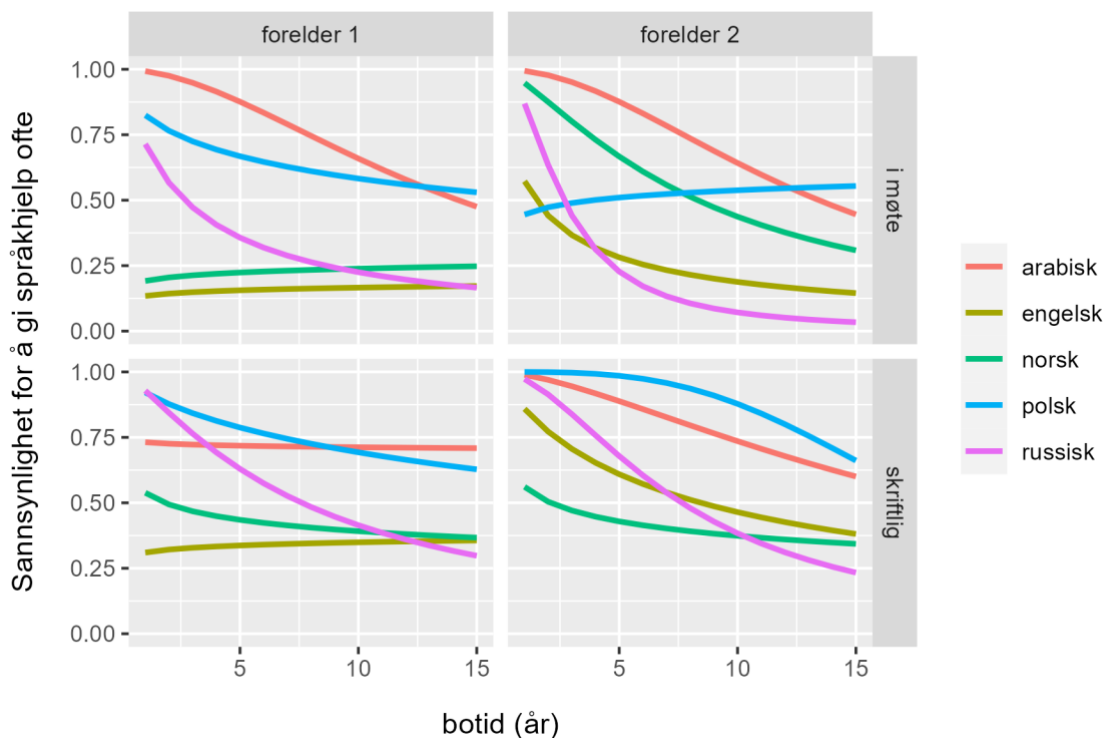
// Lager tabell som viser innvandringskategori fordelt på kommune
tabulate kommune innvandringskategori

// Lager tabell som viser antall innvandrere fordelt på kommune (lastes ned)
tabulate kommune innvandringskategori if innvandringskategori == "B"

// Lager tabeller for ulike grupper (lastes ned)
tabulate kommune innvandringskategori if innvandringskategori == "B" & alder_16_pluss == 1
tabulate kommune innvandringskategori if innvandringskategori == "B" & alder_19_24 == 1
tabulate kommune innvandringskategori if (innvandringskategori == "B" | innvandringskategori
== "C") & alder_0_15 == 1
tabulate kommune innvandringskategori if (innvandringskategori == "B" | innvandringskategori
== "C") & alder_0_18 == 1
```

Vedlegg 3 – Detaljerte omtaler og figurer

Figur 10.1 Hvilket språk bruker du vanligvis når du snakker med dine foreldre / foresatte? – Topp 5 språk, og sammenheng mellom foreldres botid og sannsynlighet for å gi språkhjelp ofte (mange ganger i året, ukentlig eller daglig). Forelder 1 er mann (far) og forelder 2 er kvinne (mor).

Note: Estimerte sannsynligheter for å gi språkhjelp «ofte» eller «svært ofte», det vil si mange ganger i året, ukentlig eller daglig. 1 indikerer at sannsynligheten er «100 prosent» for å gi språkhjelp.

Figur 10.1 viser resultatet av analysene for hvert av de vanligste språkene. Tallene indikerer at barn som vanligvis snakker arabisk hjemme, gir hyppig språkhjelp når foreldrene har bodd kort i Norge, for eksempel 0–5 år. Behovet for hyppig språkhjelp synes å gå ned jo lengre foreldrene bor i Norge. I disse dataene trer denne sammenhengen tydeligst frem for språkhjelp i møter med offentlige tjenester, men også for hjelp med skriftlig informasjon (forelder 2).

Barn som vanligvis snakker polsk hjemme, svarer i denne undersøkelsen at de gir språkhjelp noe mer uavhengig av foreldrenes botid. Nedgangen i språkhjelp er tydeligst for botiden til forelder 2 og skriftlig informasjon.

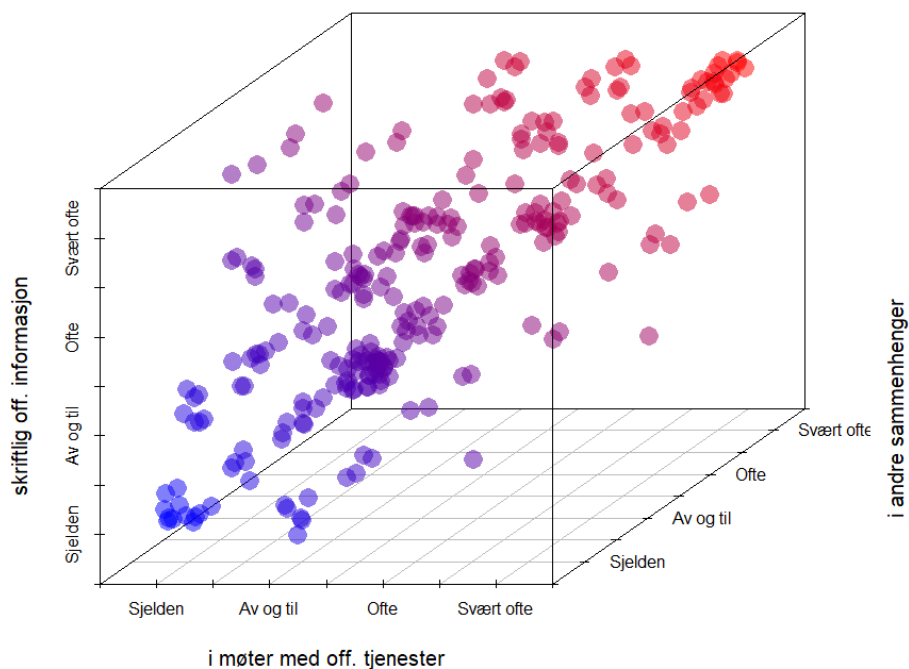
Barn som vanligvis snakker russisk hjemme, gir også hyppig språkhjelp i starten. For disse barna er nedgangen med foreldrenes botid betydelig, og trolig størst i disse dataene. Barn med russisktalende foreldre ga med stor sikkerhet hyppig språkhjelp da foreldrene var nye i Norge, men etter 10–15 års botid var språkhjelpen betydelig redusert.

Barn som vanligvis snakker engelsk hjemme ga som hovedregel mindre språkhjelp hjemme, sett i forhold til foreldrenes botid. For disse barna var imidlertid endringen over tid også mindre. Det samme kan sies om respondentene som svarte at de

vanligvis snakker norsk hjemme. For denne gruppen synes botiden til forelder 2 imidlertid å gi utslag.

Generelt er det relativt få observasjoner bak hver analyse. Det gir stor usikkerhet.

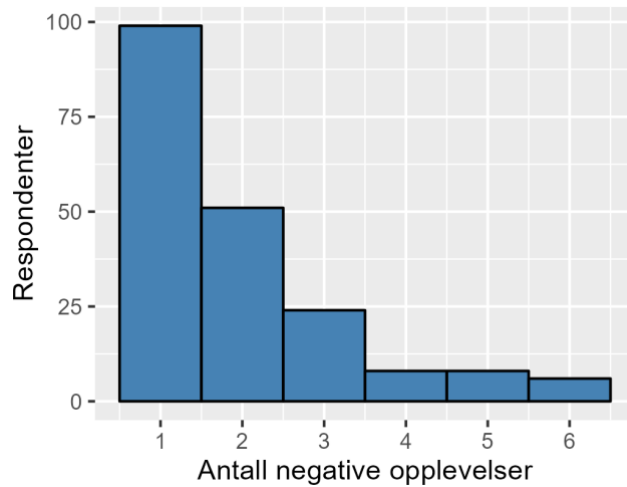
Figur 10.2 Hvor ofte respondentene ga språkhjelp i møter med offentlige tjenester, med skriftlig offentlig informasjon, og i andre sammenhenger. Spredningsdiagram.

n = 280. Basert på spørsmålene «Omtrent hvor ofte har du hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette fra norsk i fysiske møter?», «Omtrent, hvor ofte har du hjulpet dine foreldre / foresatte med å oversette skriftlig offentlig informasjon?» og «Hvor ofte hjelper du foreldre / foresatte med å forstå / oversette fra norsk i andre sammenhenger (f.eks. butikken, restaurant, bank osv.)?»

Svarene indikerer at totalbelastningen på enkelte barn trolig er høy. I figuren er disse respondentene plassert øverst og innerst til høyre og farget røde. 33 prosent av respondentene ga språkhjelp på samtlige arenaer ofte eller svært ofte, det vil si mange ganger i året, ukentlig eller daglig.

Figur 10.3 Antall negative opplevelser som ble rapportert. Negative opplevelser er ikke antallet ganger de har hatt negative opplevelser, men antall faktorer som indikerer negative opplevelser som de har krysset av for i spørreskjema.

Negative opplevelser er:

- Jeg er redd for å gjøre feil
- Det er et stort ansvar
- Det er kjedelig
- Det er vanskelig
- Det tar mye tid
- Det gjør meg bekymret

Figuren viser at 100 personer har rapportert én negativ opplevelse, at drøyt 50 har rapportert om to, osv. Et fåtall, totalt 22 personer rapporterte om 4-6 negative opplevelser.